

Måste insamlare kontrolleras?

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

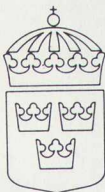
SOU
1977:95

Måste insamlare kontrolleras?

SOU
1977:95

Statens offentliga utredningar

1977:95

Handelsdepartementet

Måste insamlare kontrolleras?

Betänkande av utredningen om insamlingar

Stockholm 1977

Omslag Gunnar Bergstrand

Foto till omslagets framsida Reportagebild/Rolf Petterson

Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-03865-X

ISSN 0375-250 X

Gotab, Stockholm 1977

Till statsrådet och chefen för handelsdepartementet

Härmed överlämnas betänkande från utredningen om insamlingar.

Stockholm i december 1977

Sten-Erik Bergstrand

Innehåll

1	<i>Utredningsarbetet</i>	9
1.1	Direktiv	9
1.2	Genomförande	12
2	<i>Näringslivets granskningsnämnd</i>	13
2.1	Organisation	13
2.2	Uppgift	13
2.3	Kontrollgirokonton	14
2.4	Ekonomi	17
3	<i>Granskningsnämndens tillsyn – ett exempel</i>	18
3.1	Inledning	18
3.2	Principbeslut	18
3.3	Ingripande	19
3.4	Bevakning hos konsumentombudsmannen	19
3.5	Beslut av marknadsdomstolen	20
4	<i>Kraven på utredning</i>	22
4.1	Inledning	22
4.2	Konsumentombudsmannen	22
4.3	Aktioner i riksdagen	24
4.4	Utredningen	26
5	<i>Upp med händerna – eller ännu ett exempel på marknadsföringslagens räckvidd</i>	27
6	<i>Insamlingsverksamhet – vad är det?</i>	29
6.1	Inledning	29
6.2	Ordbokens förklaring	29
6.3	Torget	30
6.4	Tidningarna	31
6.5	Arbetsplatsen	36
6.6	Bostaden	37
6.7	Hyllningsadresser	39
6.8	Brevmärken	40
6.9	Kollekter och inträdesavgifter	41
6.10	Nålmärken	42
6.11	Medlemsavgifter	42
6.12	Testamenten	43
6.13	Utredningen	43

7	<i>Arrangörer av insamlingar – några exempel</i>	46
7.1	Inledning	46
7.2	Arrangörer	47
7.2.1	Svenska nationalföreningen mot hjärt- och lung- sjukdomar	47
7.2.2	Cancerföreningen i Stockholm och Konung Gustaf V:s jubileumsfond	48
7.2.3	Svenska sällskapet för medicinsk forskning	49
7.2.4	Riksföreningen mot cancer	50
7.2.5	Hörselfrämjandets riksförbund	51
7.2.6	De handikappades riksförbund	52
7.2.7	Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka	53
7.2.8	Hallands hjärt- och lungsjukas centralorganisation	54
7.2.9	Uppsala läns centralorganisation för hjärt- och lungsjuka	55
7.2.10	Riksförbundet mot reumatism	55
7.2.11	Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, FUB	57
7.2.12	Länsförbundet FUB i Stockholms län	57
7.2.13	Riksförbundet mot allergi	58
7.2.14	MS-förbundet — Riksorganisation för neurologiskt sjuka och handikappade	58
7.2.15	Svenska psoriasisförbundet	59
7.2.16	Sveriges cancersjukas riksförbund	61
7.2.17	Sällskapet Stockholms stadsmission	62
7.2.18	Frälsningsarmén i Sverige	63
7.2.19	Individuell människohjälp — IM	64
7.2.20	Lutherhjälpen	65
7.2.21	Sektionen för mission och u-hjälp	65
7.2.22	Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet	66
7.2.23	Frikyrkan hjälper	66
7.2.24	Föreningen Svenska röda korset	67
7.2.25	Rädda barnens riksförbund	68
7.2.26	Rädda barnens Malmöförbund	69
7.2.27	Förstamajblommans riksförbund	69
7.2.28	Svenska Dagbladets julinsamling	70
7.2.29	Föreningen Blomsterfonden	71
7.2.30	Stiftelsen Solstickan	71
7.2.31	Lionklubbarna	72
7.2.32	Föreningen Svalorna — Perusektionen	72
7.2.33	Föreningen Sverige hjälper	73
7.2.34	Svensk bokinsamling för katastrofhjälp	74
7.2.35	Stiftelsen Radiohjälpen	76
7.2.36	Valkollekter 1973 och 1976	76
7.2.37	Sveriges socialdemokratiska arbetareparti	77
7.2.38	Föreningen Emmaus Björkå	77
7.2.39	Brödet och fiskarna	78
7.2.40	Försvarsinsamling m/77	79
7.3	Utredningen	80
8	<i>Medverkan av fristående företag</i>	82
8.1	Inledning	82
8.2	Brevmärken	83
8.3	Klädinsamlingar	83
8.4	Utredningen	85

9	<i>Insamlingarnas ekonomiska betydelse</i>	88
9.1	Inledning	88
9.2	Statliga bidrag	89
	9.2.1 U-hjälp	89
	9.2.2 Katastrofhjälp	90
	9.2.3 Handikapporganisationer	91
	9.2.4 Trossamfund	93
	9.2.5 Partistöd	94
9.3	Ekonomiskt resultat	94
	9.3.1 Insamlade belopp	94
	9.3.2 Kostnadsbild	95
9.4	Samarbete	96
	9.4.1 Hjälporganisationernas samarbetsråd	96
	9.4.2 Marknadsundersökning	97
9.5	Utredningen	99
10	<i>Avdrag för gåvor</i>	101
11	<i>Kungaparets bröllopsfond och Folkets ekonomipris</i>	103
12	<i>Utländska förhållanden.</i>	104
13	<i>Behovet av samhälleliga åtgärder</i>	106
13.1	Inledning	106
13.2	Förhållandena vid insamlingar	106
13.3	Användningen av insamlingsmedel	108
14	<i>Auktorisation</i>	112
15	<i>Slutord</i>	114
Bilaga 1	<i>Stadgar för Näringslivets granskningsnämnd för gåvor och understödsannonser</i>	117
Bilaga 2	<i>Blanketter för ansökan om kontrollgirokonto</i>	120
Bilaga 3	<i>Avtalshandlingar rörande kontrollgirokonto</i>	125
Bilaga 4	<i>Blankett vid u-landsinsamlingar</i>	127
Bilaga 5	<i>Marknadsdomstolens beslut rörande kortspelet Upp med händerna</i>	129

1 Utredningsarbetet

1.1 Direktiv

Den 4 mars 1976 fastställde dåvarande regering direktiv för utredningen. I protokollet från regeringssammanträdet är antecknat, att handelsministern hade anfört bland annat följande.

"I vårt land förekommer en relativt omfattande verksamhet för att samla in pengar eller varor för i första hand humanitära, religiösa och politiska ändamål.

Såväl privatpersoner som organisationer kan stå som initiativtagare till en insamling. Ofta arrangeras insamlingar av stora permanenta organisationer. Det kan gälla regelbundet återkommande insamlingar som har planerats långt i förväg och insamlingar av mer spontan karaktär. Ett stort antal insamlingar är av mindre omfattning och har lokal anknytning.

Insamlingsverksamhet kan bedrivas på flera olika sätt. En vanligt förekommande form av penninginsamling är vädjanden till allmänheten om att sätta in pengar på visst bank- eller postgirokonto. Andra former av penninginsamling är kollekt i kyrkor och bössinsamlingar. Varuinsamlingar sker vanligtvis genom uppsamling av papper, kläder och textilier i bostadsområden. Ofta förekommer insamlingar bland föreningsmedlemmar, varvid de insamlade medlen bidrar till finansieringen av föreningens verksamhet. Ett inte obetydligt antal föreningar torde i större eller mindre utsträckning vara ekonomiskt beroende av insamlade medel.

Många av de organisationer som anordnar insamlingar bedriver också en omfattande service- och säljverksamhet. En vanlig form är försäljning av medlemmars alster. Prissättningen är då ofta sådan att försäljningen kan sägas innefatta ett inslag av insamlingsverksamhet. Gränsen mellan insamlingsverksamhet och affärsverksamhet är i sådana fall oklar.

Någon särskild rättslig reglering av insamlingsverksamheten förekommer inte. Alla medborgare har således möjlighet att starta en insamling för vilket ändamål som helst utan någon offentlig insyn och kontroll. Det kan här nämnas att lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring inte är tillämplig på renodlad insamlingsverksamhet. Inte heller den nya marknadsföringslagen (1975:1418), som skall ersätta lagen om otillbörlig marknadsföring, kan tillämpas på sådan verksamhet.

En viss kontroll av insamlingsverksamheten utövas genom Näringslivets granskningsnämnd för gåvor och understödsannonser. Syftet med gransk-

ningsnämndens kontroll är att tillse att insamlade medel kommer insamlingsändamålet till godo med så små avbränningar som möjligt. Nämnden disponerar alla post- och bankgirokonton på 90 00 00-serien (s.k. kontrollgirokonton) och upplåter rätt att disponera dessa konton till organisationer som är beredda att bedriva insamlingar i enlighet med nämndens stadgar och anvisningar. I första hand söker man hjälpa kontoinnehavare till rätta med råd och anvisningar. Insamlare, som uppvisar alltför stora avbränningar och en icke godtagbar redovisning eller som använder metoder vilka nämnden anser otillbörliga, kan fråntas rätten att använda kontrollgirokonto.

Konsumentombudsmannen (KO) har i en skrivelse till justitiedepartementet den 21 februari 1973 anfört att det är otillfredsställande att insamlingsverksamhet i allmänhet får bedrivas utan någon som helst offentlig insyn eller kontroll och att det saknas effektiva möjligheter att stoppa missbruk i samband med insamlingar. KO menar att det finns goda skäl att anta att kommersiella intressen inte sällan tillskansar sig avsevärda vinster genom att arbeta under välgörenhetens täckmantel. Den övervakning och kontroll av insamlingar som är påkallad från allmän synpunkt bör vara en uppgift för det allmänna. KO föreslår en utredning om omfattningen av och formerna för insamlingsverksamhet med uppgivet välgörande eller allmännyttigt syfte.

I en motion vid 1972 års riksdag föreslogs att bestämmelserna för de s.k. 90 00 00-kontona skulle ses över, med syfte att kontotilldelningen skulle övertas av poststyrelsen. Riksdagen avlog motionärernas förslag (mot. 1972:1329, NU 1972:21). År 1974 behandlade riksdagen en motion där förslaget om att överföra kontrollen av offentliga insamlingar från Näringslivets granskningsnämnd till ett offentligt organ åter väcktes. Näringsutskottet förutsatte att de frågor som KO hade tagit upp i sin skrivelse blev föremål för fortsatta överväganden inom Kungl. Maj:ts kansli. I samband därmed skulle också frågan om hur kontrollgirosystemet bör vara organiserat naturligen aktualiseras. Riksdagen anslöt sig till utskottets mening (mot. 1974:861, NU 1974:43, rskr 1974:311). År 1975 avlog riksdagen en motion om att vissa rättssubjekt — däribland stiftelser och organisationer med välgörande syfte — inte skulle kunna bli föremål för ingripande enligt lagen om otillbörlig marknadsföring (mot. 1975:625, NU 1975/76:14, rskr 1975/76:108).

Med hänsyn till de oklara och ofullständiga uppgifter som föreligger beträffande insamlingsverksamhet och de krav på offentlig insyn och kontroll som i olika sammanhang har framkommit under senare år förordar jag att en sakkunnig nu tillkallas för att göra en översyn av insamlingsverksamheten.

Uppdraget bör begränsas till de insamlingar som vänder sig till allmänheten. Utredningsuppdraget bör således inte omfatta exempelvis den insamlingsverksamhet som bedrivs internt inom föreningar och organisationer av olika slag. Den sakkunniges översyn bör avse såväl penninginsamling som annan typ av insamling. Enligt min mening är det angeläget att en samlad genomgång av den insamlingsverksamhet som vänder sig till allmänheten nu kommer till stånd. Jag anser därför att även insamlingar av kläder, textilier och andra liknande varuinsamlingar bör ingå i den sakkunniges översyn. Med hänsyn till att riksdagen har fattat beslut om att kommunerna skall bära ansvaret för insamlandet av tidningar från hushållen (rskr 1975:161) bör dock pappersinsamling i princip undantas från den sakkunniges arbete. Kollekt

som upptas inom svenska kyrkan är föremål för särskild reglering genom kungörelsen (1953:739) angående kollekt och bör därför också i princip undantagas från utredningsuppdraget.

Det är angeläget att den sakkunnige gör en allmän och översiktlig kartläggning av insamlingsverksamhetens omfattning, struktur och utveckling. Den sakkunnige bör därvid belysa vilka typer av organisationer som regelbundet anordnar insamlingar. En viktig uppgift blir att i stora drag klarlägga den ekonomiska betydelse som insamlingarna har för dessa organisationer.

En annan viktig fråga inom ramen för utredningsuppdraget är förhållandet mellan å ena sidan de totala kostnader som uppstår i samband med en insamling och å andra sidan de insamlade medlen. Av intresse i detta sammanhang är bl.a. om insamlingar i allmänhet ger det ekonomiska utfall som anordnaren ursprungligen har förväntat sig.

Genom utredningen bör också klarläggas vilka metoder som vanligen används i samband med insamlingsverksamhet. Om den sakkunnige finner att fristående företag med kommersiella intressen i någon nämnvärd utsträckning medverkar vid insamlingar är det av vikt att omfattningen och karaktären av en sådan medverkan kartläggs.

Med denna kartläggning av insamlingsverksamheten som utgångspunkt bör den sakkunnige överväga behovet av samhälleliga åtgärder på detta område. Vägledande vid dessa överväganden bör vara att allmänheten har ett berättigat intresse av att insamlingar sker under ordnade förhållanden och att de insamlade medlen används för uppgivet ändamål. Även allmänhetens intresse av att verksamheten bedrivs i korrekta former måste beaktas. Jag vill erinra om att riksdagens näringsutskott har framhållit att i insamlingsverksamheten bör tillämpas en standard av principiellt sett samma kvalitet som numera krävs i fråga om marknadsföring (NU 1972:21 och 1975/76:14).

Skulle den sakkunnige komma fram till att en offentlig insyn i och kontroll av insamlingsverksamheten bör komma till stånd, är det angeläget att de principer som bör gälla för en sådan insyn och kontroll anges. Jag vill understryka att möjligheten att anordna insamlingar för olika ändamål skall ses som en allmän rättighet som inte bör begränsas. Ett krav på tillstånd för att anordna insamlingar bör därför inte införas. Däremot kan man tänka sig att införa någon form av auktorisation eller godkännande av insamlare, vilket kunde vara till allmänhetens vägledning när det gäller att bedöma om man vill medverka vid en insamling. Indirekt skulle ett sådant system kunna leda till att eventuella oegentligheter i samband med insamlingar försvinner.

Den sakkunnige bör pröva lämpligheten av att en offentlig kontroll begränsas exempelvis till sådana insamlingar som anordnas för vissa ändamål och som är av viss omfattning.

Med hänsyn till de likheter som föreligger mellan insamlingsverksamhet och lotteriverksamhet bör den sakkunnige under arbetets gång samråda med 1972 års lotteriutredning (H 1972:03). Samråd bör också ske med utredningen (H 1974:04) rörande översyn av skrothandelsförordningen."

Regeringen anslöt sig till föredragandens överväganden.

1.2 Genomförande

Utredningsman förordnades i departementsprotokoll för handelsdepartementet den 9 juni 1976.

Utredningens arbete omnämnes i kommittéberättelsen 1977 under beteckningen H 1976:01.¹

Den utåtriktade delen av sitt arbete började utredningen med att skriftligen hos ett stort antal organisationer begära upplysningar om deras insamlingsaktioner. Utredningen anhöll vidare om uppgifter rörande insamlingsverksamhet från dagstidningar och veckopress samt de största politiska partierna och löntagarorganisationerna.

Med ledning av de lämnade svaren har utredningen därefter tagit närmare kontakt med vissa insamlingsorganisationer samt även ett antal företag, som anlitats vid olika insamlingar. Utredningen har vidare tagit del av verksamheten hos Näringslivets granskningsnämnd för gåvor och understödsannonser.

I överensstämmelse med direktiven har utredningen samrått med 1972 års lotteriotredning och utredningen rörande översyn av skrothandelsförordningen.

Betänkandet har disponerats så, att närmast följande kapitel redogör för det organ, som för närvarande utövar en viss kontroll över insamlingsverksamheten, nämligen Näringslivets granskningsnämnd. I anslutning härtill lämnas i kapitel 3 ett exempel på granskningsnämndens tillsyn i ett ärende, som slutade med avgörande hos marknadsdomstolen. Därefter redovisas i kapitel 4 de krav på utredning, som framförts av konsumentombudsmannen och i riksdagen. Kapitel 5 upptar ännu ett avgörande av marknadsdomstolen.

Kartläggningen av insamlingsverksamheten, den ena huvuduppgiften för utredningen, börjar med att kapitel 6 söker antyda vad begreppet insamlingsverksamhet kan innebära. Därefter lämnas i kapitel 7 exempel på arrangörer av insamlingar. Kapitel 8 behandlar fristående företags medverkan vid insamlingar. I kapitel 9 avslutas kartläggningen med en redogörelse för insamlingarnas ekonomiska betydelse.

Kapitel 10 handlar om nya skatteregler av vikt för insamlingsorganisationer och insamlingsverksamhet. I kapitel 11 beröres den nyligen förda debatten om Kungäpsets bröllopsfond. Därefter redogöres i kapitel 12 för insamlingsförhållanden i Danmark och Nederländerna.

Frågan om behovet av samhälleliga åtgärder beträffande insamlingsverksamheten, den andra huvuduppgiften för utredningen, behandlas till huvudsaklig del i kapitel 13. I anslutning härtill redovisas i kapitel 14 överväganden rörande förslaget att införa någon form av auktorisation eller godkännande av insamlare.

Utredningens ställningstaganden sammanfattas i kapitel 15.

¹ Utredningen vill ej ta ställning till en på något håll uttalad förmodan, att den i kommittéberättelsens första del gjorda sammanfattningen av utredningens uppgift skulle kunna förklaras som ett utslag av ystert skämtlynn.

2 Näringslivets granskningsnämnd

2.1 Organisation

Den i direktiven omnämnda insamlingskontrollen hos Näringslivets granskningsnämnd för gåvor och understödsannonser tillskapades under år 1943. Enligt stadgarna för nämnden¹ kan som huvudman antagas riksorganisation inom näringslivet eller samhällslivet. Nämnden har i dag följande fjorton organisationer som huvudmän: Föreningen Auktoriserade revisorer, Koooperativa förbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska handelskammarförbundet, Svenska reklambyrå förbundet, Svenska tidningsutgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges marknadsförbund och Sveriges redareförening.

Varje huvudman är representerad i nämnden, som består av ordförande och två vice ordförande — nämndens presidium — samt ledamöter och suppleanter. Nämnden har en verkställande direktör och en kanslist, båda anställda på deltid.

Den löpande verksamheten ombesörjes av verkställande direktören i samråd med ordföranden eller presidiet.

2.2 Uppgift

När nämnden bildades, var avsikten, att den skulle kontrollera alla insamlingsaktioner, som direkt eller indirekt vädjade till näringslivet. Det hade nämligen visat sig, att det fanns insamlingsföretag, vilkas främsta uppgift inte var att främja ett välgörande ändamål utan att tillgodose särskilda personers eller företags privata ekonomiska intressen. I en broschyr från 1940-talet med beskrivning av olika missförhållanden heter det, att näringslivet varit utsatt för en regelrätt brandskattning i sådana avseenden. Det hade emellertid också visat sig, att andra insamlingsaktioner med de bästa avsikter varit förenade med så höga utgifter, att insamlingarna praktiskt taget förfelade sitt syfte. Insamlingsaktioner av det förra slaget måste stoppas, och aktioner av det senare slaget måste stoppas eller omläggas, skriver broschyrförfattaren.

¹ Bilaga I till betänkandet.

I 2 § av nämndens stadgar har ändamålet med nämnden fått följande uttryck: "Nämndens uppgift är att anordna och utöva fortlöpande kontroll över offentliga insamlingar till vilka bidrag i någon form kan komma att begäras hos huvudmannaorganisationernas medlemmar."

Avfattningen av bestämmelsen visar, att utanför nämndens verksamhetsområde faller en insamling, som inte vänder sig till offentligheten. Likaså faller utanför verksamhetsområdet varje insamling, som är begränsad till enbart fysiska personer.

Enligt 9 § i stadgarna får nämnden inte pröva, om en insamling är behövlig för det uppgivna ändamålet. Med två undantag får nämnden inte heller ta ställning till insamlingens ändamål. Det ena undantaget är, att nämnden inte får godtaga en insamling, vars ändamål är oförenligt med lag eller goda seder. Det andra är, att en insamling för politiska ändamål faller utanför nämndens behörighet. Det undantaget tillkom vid nämndens bildande på de politiska partiernas önskan.

Som nyss nämndes, hade nämnden vid starten som uppgift att skydda näringsidkare mot oförsvarliga insamlingar. Efter hand har emellertid arbetet kommit att förskjutas, så att nämnden nu ser som sin huvuduppgift att "skydda den offervilliga allmänheten mot insamlingsmissbruk".

2.3 Kontrollgirokonton

Insamlingskontrollen hos nämnden bygger på att nämnden har träffat avtal med postgirot och Bankgirocentralen om rätt för nämnden att föreslå innehavare av de postgirokonton och bankgirokonton, som i samråd med nämnden reserverats för vissa insamlingar. Kontrollgirokonton är den sammanfattande benämningen på dessa konton. I fråga om båda giroslagen gäller, att nämndens förslagsrätt avser nummerserien 90 00 00 — 90 99 99, ofta kallade 90-konton.

Nämndens kontroll omfattar inte bara själva insamlandet av medel utan även insamlingsorganisationens övriga, med insamlingen på ett eller annat sätt sammanhängande arbete. Övervakningen kan indelas i tre faser. Den första avser prövning av ansökan om kontrollgirokonto, den andra löpande kontroll av insamlingsverksamheten och den tredje tillsyn av att vad som insamlats kommer uppgivet ändamål till godo.

Ansökan om kontrollgirokonto skall göras på särskilda blanketter¹. En enskild person kan inte få kontrollgirokonto. Nämnden kräver, att insamlaren skall vara juridisk person med säte i Sverige. Vanligast är, att sökanden är en ideell förening eller stiftelse. Men det förekommer fall, då kontohavaren är aktiebolag, exempelvis tidningsföretag, eller ekonomisk förening. Även en myndighet kan vara kontohavare.

Om nämnden inte redan skulle känna till sökandeorganisationen, försöker den ta reda på styrelseledamöternas kvalifikationer och lämplighet att handha den planerade insamlingen. Vidare utreds, om insamlingen är organiserad på ett ekonomiskt försvarligt sätt och kommer att ske med etiskt godtagbara

¹ Bilaga 2 till betänkandet.

metoder. Är ansökningen oklar eller ofullständig, hjälper nämnden sökanden med råd eller anvisningar.

Nämnden avvisar insamlingar, som skulle genomföras av företag eller person, som är fristående i förhållande till den insamlande organisationen. Nämnden har nämligen velat motverka, att insamlingsverksamhet kommer i händerna på professionella entreprenörer, vilkas förehavanden skulle bli svåra att kontrollera. I de fall då insamlingsverksamhet kanaliseras till fristående underorganisationer, kräver nämnden att få kontrollbefogenhet även över dessa.

Granskningen av den ekonomiska organisationen omfattar planen för insamlingen, särskilt förhållandet mellan bruttointäkter och kostnader, redovisningssystemet samt kontroll av att vad som insamlats kommer insamlingsändamålet till godo. Syftet med granskningen är att göra kostnaderna så små som möjligt och behållningen så stor som möjligt.

Beslutar nämnden att bifalla en ansökan om kontrollgirokonto, uppstår ett avtalsförhållande mellan nämnden och kontohavaren. Avtalets allmänna innehåll framgår av ansökningsformuläret (Bilaga 2 till betänkandet) samt de "Allmänna anvisningar och föreskrifter", som varje sökande erhåller av nämnden, och en för sökandens underskrift avsedd "Förbindelse"¹.

Den andra fasen av övervakningen innebär löpande kontroll av insamlingsverksamheten. Det system, som nämnden har utvecklat, bygger på en kombination av central kontroll och decentraliserad kontroll. Tyngdpunkten ligger på den senare. Denna utföres av en auktoriserad eller godkänd revisor, som nämnden förordnar till revisor för kontot. Denne revisor verkar, förutom i vanlig revisorsfunktion, såsom företrädare för nämnden. Detta innebär bland annat, att revisorn skall fortlöpande följa verksamheten, ge råd och anvisningar, granska planerade nya insamlingar samt anmäla till nämnden, om kontohavaren inte sköter verksamheten på riktigt sätt.

Varje kontohavare skall årligen via kontorevisorn tillställa nämnden berättelse över verksamheten samt resultaträkning och balansräkning. Resultaträkningen skall vara bruttoredovisad och innehålla en fullständig redogörelse över bruttointäkter och kostnader. Kontorevisorn skall årligen inge revisionsberättelse till nämnden.

Den centrala kontrollen bygger på de insända rapporterna. Den innebär huvudsakligen en efterkontroll men även en tendensöversikt. Efterkontrollen gäller i främsta rummet den ekonomiska sidan av insamlingsverksamheten och utföres i den delen av den ene vice ordföranden såsom revisionsteknisk expert. — Nämnden kan också besluta om särskild revision. Sådan anordnas till exempel när det finns anledning att anta, att det föreligger organisatoriska brister, eller när misstanke framkommit om att inte allt står rätt till i ett konto. Särskild revision innebär, att nämnden uppdrar åt en auktoriserad revisor att genomlysna den insamlande organisationens hela verksamhet.

Tendensöversikten innebär en sammanfattning av resultatet från den centrala granskningen, varvid huvudvikten lägges på en kostnadsanalys avseende olika insamlingsformer.

Uppstår misstanke om brottsligt förfarande, får nämnden vända sig till allmän åklagare. Detta har förekommit.

¹ Bilaga 3 till betänkandet.

Varje kontohavare är skyldig att bedriva sin insamlingsverksamhet i enlighet med nämndens föreskrifter. Sker inte detta, har nämnden möjlighet att spärra eller avsluta kontot. Sådan indragning av konto har nämnden beslutat i två fall. Ett beslut om indragning är inte oåterkalleligt, utan insamlingsorganisationen kan ansöka om att på nytt få kontrollgirokonto.

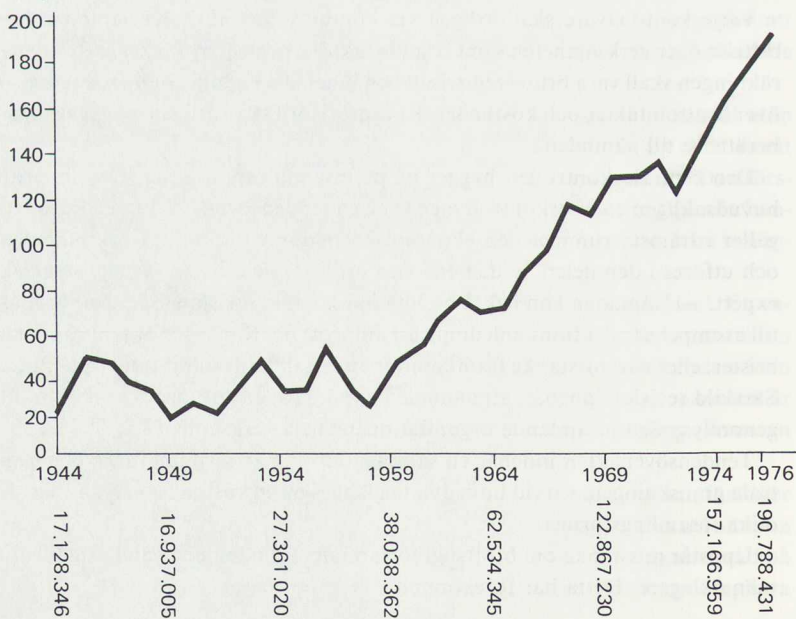
Ibland händer det, att själva insamlingsändamålet blir inaktuellt eller att behovet förändras. Nämnden vidtar då åtgärder för att insamlingen avslutas eller att ändamålet med insamlingen ändras.

Den tredje fasen av övervakningen omfattar tillsyn av att vad som insamlats kommer insamlingsändamålet till godo med minsta möjliga avbränningar. En betydande del av de medel, som samlas in över kontrollgirokonton, går till ändamål i utlandet i form av katastrofhjälp eller u-landshjälp. Nämnden har funnit, att det särskilt i dessa fall kan vara svårt att ordna en tillfredsställande kontroll av medlens användning, och kräver därför särskilda upplysningar av sökanden i en extra bilaga till själva ansökningen¹.

Från nämndens första verksamhetsår 1944 och till utgången av 1976 har nämnden utlämnat sammanlagt 925 konton. Av dessa användes 247 vid ingången av år 1977, medan övriga konton då hade avslutats.

År 1975 insamlades på kontrollgirokontona 174 miljoner kronor, år 1976 190 miljoner kronor. Sedan flera år tillbaka har det förhållandet rått, att ett femtontal konton svarat för cirka två tredjedelar av det under ett år insamlade beloppet. Flertalet av de utlämnade kontona har avsett förhållandevis små insamlingar, ofta med lokal anknytning och insamlingsbelopp under 10 000 kronor.

Det totala insamlingsbeloppet under perioden 1944—1976 har uppgått till 2 309 miljoner kronor. Utvecklingen under perioden framgår av följande diagram:

¹ Bilaga 4 till betänkandet.

2.4 Ekonomi

Nämndens budget för år 1976 uppgick till 117 482 kronor. Enligt resultaträkningen medförde verksamheten ett överskott på 4 412 kronor, vilket skulle innebära, att nämnden vid årets slut hade en kapitalbehållning på 30 380 kronor.

Arvode eller lön uppbäres av ordföranden, den ene vice ordföranden, verkställande direktören och kanslisten. I övrigt har verksamheten hos nämnden byggts på frivilliga insatser. (Kontorevisor får sitt arvode från kontohavaren.)

Verksamheten finansieras genom tillskott från huvudmännen och avgifter från kontohavarna. Avgifterna uttas efter en skala, som fastställes varje år att gälla följande år. För år 1976 var avgiftsskalan följande.

Insamlingsbelopp 1975 brutto i kronor	Årsavgift kronor
0 — 10 000	100
10 000 — 100 000	200
100 000 — 250 000	300
250 000 — 500 000	500
500 000 — 750 000	700
750 000 — 1 000 000	900
1 000 000 — 3 000 000	1 500
över 3 000 000	2 000

År 1976 betalade huvudmännen sammanlagt 24 500 kronor och kontohavarna 88 200 kronor.

3 Granskningsnämndens tillsyn — ett exempel

3.1 Inledning

I försäljningssammanhang talas om negativ säljmetod. Tillämpad på insamlingar innebär metoden, att en insamlande organisation oombedd tillställer allmänheten en bok eller något annat föremål med begäran eller vädjan om bidrag. Det sker under sådana förhållanden, att mottagaren kan få uppfattningen, att han blir rättsligen skyldig att betala ett bidrag, om han inte skickar tillbaka föremålet. I vart fall kan han känna sig moraliskt förpliktad att betala eller returnera föremålet.

I december 1966 avlämnade utredningen om illojal konkurrens sitt betänkande Otillbörlig konkurrens (SOU 1966:71). Utredningen uttalade bland annat, att den "negativa avtalsbindningen, använd som marknadsföringsmetod gentemot allmänheten, framstår i regel som moraliskt betänklig eller klart otillbörlig".

Den 1 januari 1971 trädde lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring i kraft. I propositionen (1970:57) med förslag till lagen hade föredragande statsrådet förklarat (s. 74), att den negativa säljmetoden i de allra flesta fall tedde sig klart otillbörlig och borde motarbetas med kraft.

3.2 Principbeslut

I juli 1965 meddelade granskningsnämnden i cirkulär, att nämnden hade prövat, om den negativa säljmetoden kunde anses utgöra en godtagbar insamlingsform för innehavare av kontrollgirokonto. Nämnden ansåg sig inte böra helt förbjuda metoden vid försäljning till allmänheten i välgörande syfte men fann det påkallat att mana till yttersta försiktighet vid metodens användning.

I oktober 1967 beslöt nämnden att helt förbjuda kontrollgirohavare att använda den negativa säljmetoden. Förbudet motiverades med de affärsetiska betänkligheter, som kunde anföras mot metoden, och de stora insamlingskostnaderna. En utredning inom nämnden hade visat, att kostnaderna hade blivit mycket höga och tenderade att stiga ytterligare. — För att bereda kontohavarna rådrum att avveckla insamlingar, vid vilka den negativa säljmetoden kommit till användning, fastställde nämnden en övergångstid för avveckling till den 1 januari 1971.

3.3 Ingripande

Inför julen 1971 utsände De handikappades riksförbund till ett stort antal hushåll försändelser med julkort jämte ett inbetalningskort för postgiro. Förbundet hade kontrollgirokonton, men de utskickade inbetalningskorterna gällde ett postgirokonto, som började med talet 19.

Den 1 december 1971 beslöt granskningsnämnden att dra in alla kontrollgirokonton, som hade upplåtits åt De handikappades riksförbund. Nämnden konstaterade i sin motivering, att förbundets utsändning uppenbarligen hade skett i strid mot 1967 års beslut. Vidare framhöll nämnden bland annat, att insamling över icke kontrollerat konto stred mot de villkor, som förbundet hade åtagit sig att respektera i samband med tilldelning av kontrollgirokonto.

3.4 Bevakning hos konsumentombudsmannen

1971 års utsändning av julkort från De handikappades riksförbund kom under bedömande också hos konsumentombudsmannen. I en anmälan hade gjorts gällande, att insamlingsmetoden stred mot då gällande lag (1970:412) om otillbörlig marknadsföring.

I ärendet upplystes, att tillhopa 24 miljoner kort hade distribuerats till 3 miljoner hushåll. Bruttoresultatet av insamlingen beräknades till omkring 2,3 miljoner kronor, och kampanjkostnaderna uppskattades till 800 000 à 900 000 kronor.

Konsumentombudsmannen tog upp anmälningen i beslut den 16 juni 1972 och beslöt då att avskriva ärendet. I beslutet angavs, att konsumentombudsmannen saknade befogenhet att ingripa mot insamlingsverksamhet, såvida inte i verksamheten användes metod, som kunde anses strida mot marknadsföringslagen. Vid en samlad bedömning av ärendet fann konsumentombudsmannen, att förbundets ifrågavarande verksamhet vore insamlingsverksamhet och att översändandet av julkorten i samband därmed under föreliggande omständigheter inte kunde betraktas som kommersiell marknadsföring i marknadsföringslagens mening.

Den 9 november 1972 hemställde granskningsnämnden hos konsumentombudsmannen, att ärendet snarast skulle tagas upp till ny prövning. Nämnden framhöll bland annat, att avskrivningsbeslutet hade uppmärksammat i insamlingskretsar och allmänt tolkats så, att konsumentombudsmannen hade godkänt påsändning av varor till konsument såsom en legitim metod för varuförsäljning i samband med insamlingsverksamhet. Beslutet hade uppfattats som ett underkännande av nämndens beslut från 1965 och 1967 och en förstukken kritik av nämndens strävanden att motverka, att den negativa metoden användes vid varuförsäljning i insamlingssyfte. Beslutet kunde väntas leda till att vissa innehavare av kontrollgirokonton skulle utöva ett tryck på nämnden att godtaga den negativa säljmetoden. Nämnden yrkade bland annat, att konsumentombudsmannen skulle förmå De handikappades riksförbund att upphöra med påsändningen av julkort med användning av den negativa säljmetoden eller, om godtagbar uppgörelse inte kunde komma till stånd, hänskjuta ärendet till marknadsdomstolen.

I svarsskrivelse den 11 december 1972 anförde konsumentombudsmannen, att avsikten med aktiviteten från De handikappades riksförbunds sida uppenbarligen hade varit inte att sälja julkort utan att samla in pengar till välgörande verksamhet. Även för mottagarna av försändelserna torde det under föreliggande omständigheter ha stått klart, att fråga var om insamlingsverksamhet. Biläggandet av julkort kunde med hänsyn härtill inte bedömas som kommersiell marknadsföring av dessa varor. Konsumentombudsmannen hade funnit sig inte ha befogenhet att pröva de påtalade åtgärderna och ansåg sig sakna skäl att ompröva detta ställningstagande.

Konsumentombudsmannen anförde i skrivelsen vidare, att det syntes otillfredsställande, att en organisation skulle kunna undandraga sig all kontroll och fortsätta sådan insamlingsverksamhet, som granskningsnämnden ansett otillbörlig, helt enkelt genom att bedriva insamlingen via post- och bankgiro-konto, som inte disponerades av nämnden. En tillfredsställande kontroll av insamlingsverksamhet vore av stor betydelse från allmän synpunkt. Rent principiellt kunde ifrågasättas, om inte den behövliga kontrollen borde vara en uppgift för det allmänna. Marknadsföringslagen utgjorde emellertid under alla omständigheter ett otillräckligt instrument i detta sammanhang. Mot denna bakgrund övervägde konsumentombudsmannen att begära utredning i syfte att åstadkomma någon form av offentlig kontroll över insamlingar. En sådan kontroll skulle givetvis avse inte endast metoderna vid begäran om bidrag från allmänheten utan också sådana omständigheter som ändamålet med insamlingen, användningen av insamlade medel, relationen mellan insamlade medel och administrationskostnader, redovisningssystem med mera.

3.5 Beslut av marknadsdomstolen

Granskningsnämnden gav inte upp efter konsumentombudsmannens besked. Nämnden vände sig nu till marknadsdomstolen och yrkade, att De handikappades riksförbund skulle förbjudas att vid marknadsföring av julkort utan föregående beställning sända ut sådana till konsumenter, som saknade anknnytning till förbundet genom medlemskap eller på annat jämförligt sätt, eller att vidta annan liknande handling, i samband med vilken den negativa säljmetoden komme till användning.

Förbundet bestred nämndens talan och gjorde i första hand gällande, att nämnden inte vore behörig att föra talan i ärendet. I andra hand gjorde förbundet gällande, att förbundet inte vore näringsidkare, att förbundet inte hade marknadsfört någon vara eller tjänst och att den påtalade metoden i vart fall inte vore otillbörlig.

Marknadsdomstolen avgjorde ärendet den 17 juni 1974. Domstolen fann nämnden vara behörig att föra talan i ärendet samt anförde beträffande förbundets övriga invändningar följande:

"I frågan huruvida förbundet i egenskap av näringsidkare marknadsfört en vara anlägger marknadsdomstolen följande synsätt. I begreppet marknadsföring får enligt lagens förarbeten (prop. 1970:57 s.64) anses ligga att det skall vara fråga om åtgärder som syftar till att främja avsättning av varor eller tjänster. Att utan föregående beställning sända en vara till konsumenter är, i vart

fall om såsom här är fallet konsumenten samtidigt ombeds att skänka ett bidrag till visst ändamål, uppenbarligen ägnat att främja avsättningen av varan. Förbundets påstående att korten inte är en vara finner marknadsdomstolen vara orimligt. I mottagarens hand har de ett visst värde, och de kan mycket väl användas för avsett ändamål. I vart fall torde konsumenten uppfatta dem som en vara. Mot denna bakgrund måste det anses vara fråga om marknadsföring av en vara. — Begreppet näringsidkare skall fattas i vidsträckt mening. Med näringsidkare förstås var och en som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art (prop. 1970:57 s.90). Också ideella föreningar är alltså näringsidkare om de främjar sitt syfte genom att driva näringsverksamhet. Den omständigheten att den ekonomiska verksamheten avser att främja ett välgörande syfte utgör inte hinder för att vederbörande anses som näringsidkare (SOU 1966:71 s. 91). På grund härav och då alltså fråga är om marknadsföring av vara måste förbundet i förevarande sammanhang betraktas som näringsidkare.

Vad slutligen beträffar tillbörligheten av den påtalade metoden gör marknadsdomstolen följande bedömning. Det aktuella förfarandet innehåller inte något moment av vilseledande i fråga om de juridiska konsekvenserna av mottagandet av försändelsen. Emellertid torde mottagaren, inte minst på grund av det behjärtansvärda syftet med förbundets verksamhet, känna en moralisk förpliktelse att skänka ett belopp såsom vederlag för den 'gåva' han erhållit. Att sålunda försätta mottagaren i en tvångssituation måste, alldeles oavsett det bakomliggande syftet, anses otillbörligt mot konsumenterna."

På grund av det anförda förbjöd marknadsdomstolen förbundet att vid marknadsföring av julkort utan föregående beställning sända ut sådana till konsumenter, som saknade anknytning till förbundet genom medlemskap eller på annat jämförligt sätt, eller att vidta annan liknande handling.

4 Kraven på utredning

4.1 Inledning

I direktiven redovisas mycket kort de framförda kraven på utredning av insamlingsverksamheten. En fylligare redogörelse måste vara av värde vid bedömning av behovet av samhälleliga åtgärder. I detta kapitel lämnas en sådan.

4.2 Konsumentombudsmannen

Såsom omnämnts i avsnitt 3.4 angav konsumentombudsmannen i skrivelse den 11 december 1972 till granskningsnämnden, att han övervägde att begära utredning i syfte att åstadkomma någon form av kontroll över insamlingar.

Konsumentombudsmannen dröjde därefter inte länge med sin begäran. I skrivelse den 21 februari 1973 till justitiedepartementet anförde han följande:

”Konsumentombudsmannen har i olika sammanhang — bland annat efter anmälningar från privatpersoner — uppmärksammat den insamlingsverksamhet bland allmänheten som bedrivs av enskilda, företag eller organisationer i uppgivet syfte att skaffa pengar eller förnödenheter till något behjärtansvärt ändamål. Verksamhet av denna art torde i många fall ske i former som kan betecknas som seriösa, det vill säga att insamlingen bedrivs under ansvar mot allmänheten och en rimlig del av det insamlade kommer det uppgivna ändamålet till godo.

Mot insamlingsverksamhet kan emellertid ej sällan riktas den kritiken att omkostnaderna för insamlingen är oproportionerligt höga i förhållande till resultatet och att insamlingsmetoderna ter sig otillbörliga. I samband därmed anges som en brist att insamlingsverksamhet i allmänhet inte är underkastad någon som helst offentlig insyn och kontroll med avseende på insamlaren och ändamålet och att möjlighet saknas till effektivt ingripande mot missförhållanden.

Vem som helst kan när som helst starta en insamling bland allmänheten till förmån för vilket uppgivet ändamål som helst. Ingen registrering sker av verksamheten varför det heller inte förekommer någon offentlig insyn eller kontroll. Den som anmodas bidra till en insamling har ingen möjlighet att ta reda på om verksamheten är seriös och om det insamlade verkligen används för uppgivet ändamål. Allmänheten, som oftast torde vara positivt inställd till insamlingar som uppges ha ett välgörande eller allmännyttigt syfte, kan så-

ledes svara på insamlarens vädjan under helt oriktiga förutsättningar. Uppgifter i pressen nyligen om omständigheterna kring insamlingar till förmån för Gambia väcker farhågor för att bristen på kontroll kan leda till allvarliga missförhållanden.

Vad beträffar relationen mellan omkostnaderna och det slutliga resultatet av insamlingen är det känt att kommersiella intressen ofta ingår som ett led i insamlingsverksamhet. Gäller insamlingen till exempel kläder eller skor överlåter arrangören vanligen till någon lumpgrossist att ta hand om det insamlade. Konsumentombudsmannen har kommit i kontakt med ett sådant fall i Borås där den som skött själva insamlingen sålt det insamlade till en grossist och sänt en del av köpeskillingen till Radiohjälpen. Grossisten torde inte ens göra anspråk på att handla av ideella motiv när han tar befattning med godset. Men ju större vinst grossisten lyckas få ut av sin medverkan desto lägre blir nettot för arrangören och det välgörande ändamålet. - - - -

Den av Näringslivets granskningsnämnd utövade kontrollen är av stort värde så långt den sträcker sig. I vissa avseenden framstår den emellertid såsom från allmän synpunkt helt otillräcklig. Särskilt påfallande är bristen på kontroll av att det uppgivna ändamålet med insamlingen tillgodoses. Vidare får den enda sanktion som står nämnden till buds — indragning av kontrollkonto — betecknas som ineffektiv. Särskilt gäller det om den används mot organisationer som åtnjuter allmänhetens förtroende. Dessa organisationer torde nå lika goda resultat med annat konto än kontrollkonto. Mindre välrenommerade organisationer däremot får sannolikt sämre gensvar på vädjanden om bidrag om de inte kan hänvisa till innehav av kontrollkonto. Den omständigheten att all insamlingsverksamhet genom andra kanaler än kontrollkonton faller helt utanför nämndens kompetens, visar klart svagheten i nämndens övervakande verksamhet.

De moment i insamlingsverksamhet som konsumentombudsmannen oftast kommer i kontakt med gäller metoder, använda gentemot allmänheten som bidragsgivare. Metoderna måste ofta betecknas som otillfredsställande. Vanligt är sålunda fortfarande att man använder den negativa metoden eller på annat sätt utövar psykisk påtryckning på enskilda att bidra till insamlingen. Det kan ske i den formen att man till den presumtive bidragsgivaren skickar en 'gåva' — julkort, almanacka eller dylikt — och därmed ger vederbörande en känsla att han bör bidra med en 'gengåva'. Man kan också 'sälja' exempelvis produkter, framställda av handikappade, eller julklappsadresser i sådana former att mottagaren av försändelsen inges föreställningen att han är juridiskt förpliktad att betala varan. Det händer också att man ringer runt och frågar efter 'dolda' handikappade och i samband därmed försöker sälja märken med anknytning till just denna typ av handikapp. En annan metod som använts gentemot äldre människor är att tillställa dem en 'personlig' hyllning i form av ett 'telegram' och i samband därmed vädja om bidrag. Även i detta fall har en 'gåva' kommit till användning, bestående av några nummer av en veckotidning.

En av konsumentombudsmannens uppgifter är att granska reklam och marknadsföring samt med stöd av marknadsföringslagen ingripa mot vilseledande eller på annat sätt otillbörliga förfaranden. Däremot saknar konsumentombudsmannen befogenhet att granska insamlingsverksamhet. Någon

lagstiftning som kan bilda underlag för bedömning av vad som bör anses som otillbörligt i insamlingsverksamhet finns inte. I de flesta hos konsumentombudsmannen registrerade ärenden med anknytning till insamlingar har konsumentombudsmannen funnit sig sakna behörighet att ingripa.

Konsumentombudsmannen finner det otillfredsställande att insamlingsverksamhet i allmänhet får bedrivas utan någon som helst offentlig insyn eller kontroll och att det saknas effektiva möjligheter att stoppa missbruk i samband med insamlingar. Det finns goda skäl anta att kommersiella intressen inte sällan tillskansar sig avsevärda vinster genom att arbeta under välgörenhetens täckmantel. Den övervakning och kontroll av insamlingar som är påkallad från allmän synpunkt bör vara en uppgift för det allmänna.

Med hänvisning till det anförda får konsumentombudsmannen föreslå en utredning om omfattningen av och formerna för insamlingsverksamhet med uppgivet välgörande eller allmännyttigt syfte. I den mån missförhållanden visar sig föreligga — särskilt såvitt gäller mer omfattande insamlingar — synes det särskilt angeläget att tillskapa möjligheter att snabbt och effektivt ingripa mot dessa utan att för den skull en stor och dyrbar kontrollapparat skall behöva byggas upp. Det system med interimistiska förbud som introducerats genom marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen kan möjligen visa sig användbart också i detta fall.”

4.3 Aktioner i riksdagen

Vid 1972 års riksdag väcktes en motion (1972:1329) med yrkande om en översyn av bestämmelserna för kontrollgirokonton vid postgirot, som skulle syfta till att poststyrelsen själv övertog kontotilldelningen. I motionen anfördes bland annat, att Näringslivets granskningsnämnds förfarande att dra in insamlingskonton, som hade tilldelats De handikappades riksförbund, var en partisk handling, som allvarligt skakade tilltron till nämndens objektivitet och saklighet vid tilldelning av kontrollgirokonton.¹

Näringsutskottet anförde den 13 april 1972 i sitt betänkande (NU 1972:21) med anledning av motionen bland annat, att granskningsnämnden sedan länge — i realiteten på allmänhetens vägnar — utövat kontroll över offentliga insamlingar och att en kontroll av ifrågavarande slag — gällande inte insamlingsverksamhetens ändamål utan dess former, inklusive redovisningssystemet — var av stor betydelse. Som värdefullt framhölls, att det tillsågs, att i insamlingsverksamhet tillämpades en standard av principiellt sett samma kvalitet, som krävdes i fråga om marknadsföring. Granskningsnämndens kontroll, som bedrevs till låga kostnader, torde av de flesta betraktas som opartisk och effektiv. Att överföra tilldelningen av kontrollgirokonton till poststyrelsen syntes inte vara lämpligt. — Riksdagen biföll utskottets förslag att avslå motionen.

I motion till 1974 års riksdag (1974:861) yrkades ånyo en översyn av bestämmelserna för kontrollgirokontona. Översynen skulle göras i syfte, att kontotilldelningen och därmed också kontrollen över offentliga insamlingar

¹ Motionen hade som första namn en tidigare ordförande i förbundet.

skulle övertas av ett samhälleligt organ. I denna motion anfördes bland annat, att det kunde vara olämpligt att låta ett privat organ ha ensamrätt att utdela och indraga kontrollgirokonton, eftersom det ibland uppstod kontroverser om olika insamlingar. Det kunde lätt bli mannamån, när verksamheten sköttes som för närvarande. Kontrollen gick numera ut på att tillvarata allmänhetens-konsumentens intressen. Att lägga en sådan uppgift på näringslivets organisationer vore högst anmärkningsvärt.¹

Huvudmotionären 1974 framställde därefter den 24 april 1974 en fråga till dåvarande handelsministern, om han hade för avsikt att tillsätta den utredning, som konsumentombudsmannen hade föreslagit.

Dåvarande handelsministern svarade, att skrivelsen från konsumentombudsmannen var under beredning i handelsdepartementet och att han därför inte var beredd att redovisa någon uppfattning om konsumentombudsmannens framställan.

Frågeställaren yttrade i sitt anförande med tack för svaret, att det inte kunde vara riktigt, att strängt taget vem som helst kunde starta penninginsamlingar. Avsaknaden av offentlig tillsyn och av närmare bestämmelser på området medförde godtycklig handläggning hos granskningsnämnden. Det vore värdefullt, om man snabbt kunde få fram bestämmelser, och såväl konsumentombudsmannen som flertalet hjälporganisationer skulle hälsa det med tillfredsställelse. Det fanns tvivelaktiga insamlingar i landet, och de släpptes fria, medan man angrep seriösa insamlingar, bland dem De handikappades riksförbunds årliga insamling, vars medel helt och hållet användes inom handikappområdet.

Näringsutskottet avgav den 5 november 1974 betänkande över 1974 års motion (NU 1974:43). Utskottet anförde därvid, att motionärerna inte hade givit belägg för sitt negativa omdöme om granskningsnämndens verksamhet. Från principiell synpunkt kunde emellertid den nuvarande ordningen diskuteras. Erfarenheter från olika offentliga insamlingar aktualiserade också en rad andra problem. Konsumentombudsmannen hade föreslagit regeringen att föranstalta om en utredning rörande insamlingsverksamheten och hade därvid hänvisat till olika missförhållanden. Utskottet förutsatte, att de frågor, som konsumentombudsmannen hade tagit upp i sin begäran om utredning, skulle bli föremål för fortsatta överväganden i Kungl. Maj:ts kansli. I samband därmed aktualiserades naturligen också frågan om hur kontrollgirosystemet borde vara organiserat. Något uttalande i övrigt från riksdagens sida i detta ämne fann utskottet inte skäl att förorda. — Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan att som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde.

I motion till 1975 års riksdag (1975:625) yrkades, att vissa organisationer skulle undantas från lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring. I motionen anfördes bland annat, att frågan om De handikappades riksförbunds utsändande av julkort nu hade prövats av två statliga myndigheter, nämligen kammarrätten i Stockholm och marknadsdomstolen. Kammarrätten hade förklarat, att insamlingsverksamhet genom utsändande av julkort ej kunde anses som ett led i en bedriven rörelse utan borde bedömas såsom en utpräglad

¹ Motionen hade som första namn dåvarande ordföranden i förbundet.

insamling, vilken således inte hade varit skattepliktig. En helt motsatt uppfattning hade hävdats av marknadsdomstolen, som förklarar, att insamling medelst utsändande av julkort varit att betrakta som otillbörlig marknadsföring.¹

Näringsutskottet behandlade motionen i sitt betänkande (NU 1975/76:14) med anledning av propositionen (1975/76:34) med förslag till marknadsföringslag. Utskottet avstyrkte motionen och anförde därvid bland annat, att utskottet funnit det uteslutet, att den stora och svåröverskådliga grupp av sammanslutningar, som motionärerna hade angivit, skulle generellt undantagas från en väsentlig del av det kontrollsystem, som samhället hade byggt upp till skydd för konsumenterna. Samtidigt förklarade utskottet sig ha förståelse för att det kunde synas främmande för en ideell organisation att få sin insamlingsverksamhet angripen med stöd av en marknadsföringslag. Det sade sig emellertid självt, att marknadsföringslagen endast i speciella fall kunde åberopas mot åtgärder inom ramen för sådan verksamhet. Som instrument för en allmän kontroll över offentliga insamlingar vore varken den gällande eller den i propositionen föreslagna marknadsföringslagen ägnad. Utskottet fäste därför vikt vid att frågan om en kontroll på allmänhetens vägnar över insamlingar med uppgivet välgörande eller allmännyttigt syfte bleve föremål för fortsatta överväganden inom regeringskansliet. Utskottet erinrade vidare om sitt tidigare uttalande, att den standard, som skulle tillämpas i insamlingsverksamhet, borde vara av principiellt samma kvalitet som krävdes i fråga om marknadsföring. — Riksdagen biföll utskottets förslag.

4.4 Utredningen

Som framgår av redogörelsen under 4.2 har konsumentombudsmannen till stöd för sin framställning om utredning åberopat två preciserade händelser. I fråga om dessa skall som avslutning på detta kapitel antecknas följande.

Den i tredje stycket av konsumentombudsmannens skrivelse åberopade insamlingen till förmån för Gambia har behandlats i ytterligare en skrivelse från konsumentombudsmannen. Denna skrivelse är daterad några månader senare, den 28 maj 1973, och ställd till en privatperson. I den skrivelsen konstaterar konsumentombudsmannen följande: "Polisens utredning friar Er således till alla delar från varje misstanke om brottsligt förfarande eller egen vinning i samband med den av Er bedrivna insamlingsverksamheten till förmån för hjälpbehövande i Gambia."

Den andra preciserade händelsen avsåg en insamling av kläder och skor i Borås och åberopades för att belysa kommersiella intressens medverkan i insamlingsverksamhet. Konsumentombudsmannen omnämner insamlingen i fjärde stycket av sin framställning och konstaterar, att "ju större vinst grossisten lyckas få ut av sin medverkan desto lägre blir nettot för arrangören och det välgörande ändamålet".

Enligt utredningens åsikt är konsumentombudsmannens uttalande visserligen i någon mån retoriskt effektfullt men helt utan stöd i den lämnade beskrivningen.

¹ Motionen hade undertecknats av de båda riksdagsledamöter, som stått som första namn på 1972 och 1974 års motioner.

5 Upp med händerna — eller ännu ett exempel på marknadsföringslagens räckvidd

Som framgår av kapitel 3, meddelade marknadsdomstolen beslut i det av konsumentombudsmannen avskrivna men av Näringslivets granskningsnämnd vidareförda målet angående utsändning av vissa julkort den 17 juni 1974.

Ett halvår senare startades en annan insamling, som också skulle komma att granskas av marknadsdomstolen. Denna gång påkallade konsumentombudsmannen domstolens prövning.

Insamlingen, som kallats "Upp med händerna", hade samband med en av Sveriges radio aktiebolag sänd teveserie under tiden 27 december 1974 — 21 mars 1975. Avsikten med programmen var att lära ut det teckenspråk, som används av döva och hörselskadade. I samband med programserien marknadsfördes ett kortspel med namnet "Upp med händerna". Kortspelet såldes genom bokhandeln samt i kiosker och varuhus. Varje spel kostade 9 kronor 50 öre. På omslaget angavs, att spelet såldes "Till förmån för Radiohjälpens för hjälp till döva och hörselskadade barn". Samma uppgift lämnades i avslutning till de olika teveprogrammen.

Sedan det i pressen hade framkommit uppgifter, att endast en obetydlig del av intäkten för kortspelet gått till det uppgivna välgörande ändamålet, lät konsumentombudsmannen verkställa närmare utredning. Därvid framkom, att den nettobehållning, som tillförts stiftelsen Radiohjälpens, utgjort omkring 153 000 kronor, motsvarande 5 procent av bruttointäkten på 2 755 000 kronor. Uttryckt med andra ord hade av priset 9 kronor 50 öre endast en 50-öring tillfallit Radiohjälpens.

Konsumentombudsmannen yrkade, att marknadsdomstolen skulle förbjuda Sveriges radio aktiebolag att vid marknadsföring av kortspelet "Upp med händerna" eller annan vara uppge, att försäljningen skedde till förmån för Radiohjälpens eller för annat välgörande ändamål, om det inte klart angavs, hur stor del av priset på varan skulle tillfalla detta ändamål.

Yrkandet hade sålunda stor räckvidd — det avsåg marknadsföring av inte endast kortspelet utan även annan vara och det gällde försäljning inte endast till förmån för Radiohjälpens utan även för annat välgörande ändamål.

Marknadsdomstolen meddelade beslut den 3 augusti 1976 och anförde därvid bland annat följande:

"Enligt marknadsdomstolens mening måste en i marknadsföringen för en vara lämnad uppgift att varan säljs till förmån för ett välgörande syfte utgöra ett inte ringa säljstöd; såsom framhållits i ärendet kan det huvudsakliga motivet till inköp av en vara för många konsumenter bestå däri att avkastningen

av försäljningen går till sådant ändamål. Benägenheten att köpa det ifrågavarande kortspelet får med hänsyn härtill anses ha varit i hög grad påverkad av köparens föreställning att han bidrog till välgörenhet.

I Internationella Handelskammarens 'Grundregler för reklam' uttalas bland annat att reklam vari uppges att man genom att köpa en viss vara gynnar ett välgörande ändamål inte får vilseleda beträffande den andel av intäkterna som tillfaller detta. I förarbetena till marknadsföringslagen framhålls att en marknadsföringsåtgärd som i och för sig innehåller endast korrekta uppgifter ändå blir att betrakta som vilseledande därför att relevanta upplysningar utelämnas. Oaktat det ifrågavarande kortspelet säkerligen i sig haft ett visst marknadsvärde, har för många människor varit av väsentlig betydelse att spelet såldes till förmån för det uppgivna välgörande ändamålet. Det förhållandet, att i verkligheten endast en obetydlig del av det pris konsumenten betalade gick till det välgörande ändamålet, klargör att marknadsföringen följaktligen var uppenbart vilseledande och därför otillbörlig mot konsumenterna.

Allmänt vill marknadsdomstolen uttala att vid marknadsföring sådan som den i ärendet aktuella bör lämnas så preciserat besked som möjligt — helst i kronor och ören — om hur stor del av varans försäljningsbelopp som går till ändamålet i fråga. I undantagsfall må det anses vara godtagbart att ange gåvoandelens storlek på annat sätt, till exempel i procentsatser. Ytterligare vill marknadsdomstolen framhålla, att påståenden om att försäljning sker till förmån för visst välgörande ändamål bör användas med stor försiktighet. Inte minst gäller detta beträffande marknadsföring med hjälp av radio eller television med tanke på att meddelanden i etermedia har så stor genomslagskraft.

Marknadsdomstolen förbjuder Sveriges Radio att vid marknadsföring av kortspelet 'Upp med händerna' eller annan vara ange att försäljningen sker till förmån för Radiohjälpen eller för annat välgörande ändamål såvida det inte klart anges hur stor del av priset på varan som skall gå till detta ändamål.¹

I målet hade yttrande avgivits av Näringslivets granskningsnämnd. Detta yttrande liksom den närmare utformningen av parternas talan framgår av marknadsdomstolens beslut, som bifogas detta betänkande¹.

¹ Bilaga 5 till betänkandet.

6 Insamlingsverksamhet — vad är det?

6.1 Inledning

I olika sammanhang under utredningens arbete har framkommit, att det råder olika uppfattningar om vad som är att anse såsom insamlingsverksamhet. Bristen på klarhet i detta avseende — som i någon mån lyser igenom också i utredningsdirektiven — har föranlett utredningen att i detta kapitel översiktligt redovisa olika aktiviteter, som måste beaktas vid varje försök att kartlägga "insamlingsverksamhetens omfattning, struktur och utveckling". Före denna redovisning vill utredningen dock återge, hur ordet insamling förklaras i en auktoritativ ordbok.

6.2 Ordbokens förklaring

Svenska akademiens ordbok upplyser, att ordet insamla användes i fråga om hopbringande av (penning)-bidrag för något visst (ofta välgörande) ändamål. Ordboken anger inte, hur nämnda hopbringande genomföres. Den noterar emellertid, att insamling är ett verbalsubstantiv till insamla. Som exempel upptas: Flera lokala insamlingar gjordes till de nödställda. Vänner hade genom insamling bekostat likbegängelsen.

På denna plats bör någon uppmärksamhet också ägnas åt den språkliga valören i ordet insamling. Jämför med ordet tiggeri! Det förhåller sig utan tvivel så, att insamlingsverksamhet ofta består i vad som i dagligt tal skulle kunna kallas tiggeri. Men det ordet torde endast undantagsvis nyttjas i förevarande sammanhang. Som exempel kan här återges följande avsnitt ur en memoarbok av skådespelaren Erik "Bullen" Berglund, som på sin tid hopbringade stora belopp till olika välgörande ändamål:

"Jag kanske först bör nämna att jag just det året blev invald i det illustra sällskapet 'Stadsbudskåren', 'Svenska B-kademien' som den på skoj brukar kallas till skillnad mot Svenska A-kademien. Det är ett sällskap som sammanträder sista söndagen före jul för att uteslutande ägna sig åt två saker: 1) äta sillfrukost och 2) öva annan välgörenhet. Bägge delarna är mycket trevliga sysslor. Den söndagen redovisar samtliga 'bud' vad de lyckats tjäna in under året och så fördelas pengarna av styrelsen till hjälpbehövande — och de är tyvärr inte få, men intäkterna har gudskelov ökat år från år så att vi kunnat utöka vår hjälpverksamhet.

Hur går det nu till att tjäna in de där pengarna? Ja, det finns olika vägar att få snälla människor att lätta på pungen, för min egen del har jag så småningom lyckats få ihop en 'stock' av välgörare och det har till och med hänt, vid tillfällena då jag varit ute på turné och inte kunnat personligen uppvakta och önska god jul, att jag har varit tvungen att tillgripa postverkets hjälp. Jag har skrivit och skickat med en postanvisning, och jag har i regel fått både svar och pengar från dessa snälla människor.

Det kan för resten ha sina sidor med personliga uppvaktningar. Jag kom en gång upp till en av vårt lands rikaste män, blev insläppt och fick förklara vad Stadsbudskåren var och vad den ville m.m., allt mycket noggrant utfrågat och i detalj beskrivet under en dryg halvtimmes tid. Han var mycket intresserad och sa att han 'fann ändamålet mycket behjärtansvärt och att han naturligtvis gärna ville hjälpa oss', och så tog han upp en tia och gav mig. Och jag som hade trott att jag minst skulle få en hundring av denne rike man! Jag tackade artigt, lämnade mitt stadsbudskvitto och lyckades hålla masken. Men jag har inte sökt upp honom sedan. Tiden är litet för dyrbar för att jag skulle kunna göra det."

Givetvis kan det inte göras gällande, att insamling och tiggeri skulle vara helt synonyma begrepp. Det ena ordet uttrycker en annan attityd än det andra, har en annan valör, delvis en annan innebörd. Insamling användes i situationer, där insamlaren merendels inte själv är ekonomiskt beroende av resultatet, medan tiggeri vanligen brukas om fall, där den agerande är eller anser sig vara tvingad att för egen del begära annans hjälp. Ordet tiggeri får lätt en nedsättande innebörd, som ordet insamling torde kunna ha endast när det står inom citationstecken.

Det kan också förtjäna understrykas, att prägeln av insamling ibland visserligen är uppenbar för en arrangör men ter sig likgiltig för stora delar av allmänheten. Ett exempel ger följande notis i Dagens Nyheter den 12 mars 1977:

"Toner till hembygden

Det är nu klart att Birgit Nilsson skall ge en konsert i sin hembygds kyrka i V. Karup till sommaren.

Liksom tidigare blir det två framträdanden, onsdag 6 juli och fredag 8 juli.

Det blir den åttonde konserten som världsstjärnan ger till förmån för Bjäre härads hembygdsförening.

Hittills har hon 'sjungit in' ca 175 000 kr till föreningen.

Sommarens konserter beräknas ge ytterligare ca 65 000 kr."

Åhörarna torde här i allmänhet ha kommit tillstädes för att lyssna till en frejdad konstnärinna; det ekonomiska syftet kunde ha varit ett annat.

6.3 Torget

Någon vecka före julen 1976 antecknade utredningen, att det på ett torg i Stockholm såldes julgranar till allmänheten av medlemmar i huvudkommunens för året bästa fotbollsklubb¹. Där fanns också en utopare, som med hjälp av högtalare uppmanade de förmodat kaffetörstiga torgbesökarna att

¹ Bajen så klart! tillades det.

intaga förtäring i en samlingslokal, som för ändamålet hyrts av ortskretsen i en riksorganisation. Från en kiosk såldes samtidigt tombolalotter till förmån för stockholmsdistriktet av ett ungdomsförbund med nära anknytning till ett politiskt parti. Frälsningsarmén vädjade i närheten för sin julkampanj: "Håll grytan kokande!" Och insamlingsbössor av något annat slag användes samtidigt av energiska personer med åsikter om förhållanden i ett främmande land.

De nämnda aktiviteterna kunde vid en hastig anblick förefalla att inte ha någonting gemensamt. Och likväl var syftet detsamma i de olika fallen: det gällde att få in pengar till en kassa, så att en ideell förening skulle kunna arbeta. Med användande av uttryckssättet i Svenska akademins ordbok var det alltså i samtliga fall fråga om "hopbringande av bidrag för något visst (ofta välgörande) ändamål".

Ordet insamling kunde inte höras under den framgångsrika kommersen. Ändock fanns ordet där — på en anslagstavla hade nämligen satts upp en vädjan till allmänheten att stödja en pågående insamling för hjälp åt strejkande i Oskarshamn. Bidrag kunde lämnas genom insättning på ett postgiro-konto.

6.4 Tidningarna

Även i dagspressen kunde man under veckorna före jul lätt följa olika ideella sammanslutningars arbete att få in pengar i sina kassar. Där annonserades om arrangemang med ibland vitt skilda inslag. Ofta angavs också vad behållningen skulle användas till. Följande annonser klipptes av utredningen som exempel.

STADSMISSIONENS JULFÖRSÄLJNING

Stortorget 3

TORSDAGEN DEN 25 NOV. KL. 11–19

**11.00 Försäljningen öppnas av
direktor Per-David Eby**

**14.00 MIA-MARIANNE och PER-FILIP
sjunger och spelar.**

19.00 Lotteridragning och avslutning

**Försäljningen bjuder på rika tillfällen till jul-
klappsinköp — Lotterier — handarbeten
— Byffé — Jultallrik — Tombola — Lopp- och
Fyndmarknad.**

**OBS! I år även konstlotteri samt utlottning av
kristallkronor.**

VÄLKOMMEN!

Välkommen till
Sjömansinstitutets

JUL BASAR

torsdagen den 2 dec. kl. 10.00
å Sjömansinstitutet, Katarinavägen 19
(buss 46, 48, 53, samt T-ban. Slussen)

11.30 Riksspelman **BERNT CARSEBERG**
18.00 **EGON SJÖDIN**

JULBORD-HANDARBETEN-TOMBOLA
LOPPMARKNAD-LOTTERIER-BOKLÅDA
KONST-JULKLAPPSBORD M.M.

·Goda smörgåsar och kaffe med hembakat.
Stöd sjömanskyrkans verksamhet genom ett besök.
Hjärtligt välkomna!

FRÄLSNINGARMÉN

Tändande tro

3:e kåren Södermannagatan 44
I kväll kl 18.00 börjar

hjälptruppens julmässa

Stråkorkestern spelar Medv: Emanuel-Palmeroth kl
19 sjunger Strängmusikkåren
"Åror" med fina vinster - hemliga lådan - tombola
Varubord - prylbord - Kaffe med hembakat bröd.
Vi fortsätter lördag kl 16.00

Riksdagsman

KARL-ERIK ERIKSSON

känd från de många TV-auktionerna blir utropare vid

Stor välgörenhetsauktion på NALEN

Regeringsg. 74 den 30/11 1976 kl. 18.00.

Allt av värde mottages med stor tacksamhet. Möbler — Antikviteter — Guld — Silver — Kopparföremål — Klockor — — Tavor — Porslin — Husgeråd — Prydnadsföremål — Linne — Handarbeten — Kuriosa m.m.

Ring, och vi hämtar i hela Stockholmsområdet. Från övriga landet, sänd Ditt bidrag till

LEWI PETHRUS STIFTELSE Regeringsgatan 74
111 39 STOCKHOLM. Tel. 08/14 24 70

All behållning går till julinsamlingen
bland alkoholens och narkotikans offer.

Det förekom också annonser med mera renodlad säljinriktning. Som exempel återges här en annons, där idégivaren uppenbarligen velat utnyttja det sedan några år allt starkare intresset hos allmänheten att samla tallrikar men lämnar läsaren i ovisshet om hur mycket av en inbetalning som skulle gå till det uppgivna allmännyttiga ändamålet.

PSO
Svenska Psoriasisförbundet

ÅRSTALLRIK

med motiv efter original av
konstrnären Einar Nerman

Forsta utgivningsår: 1976
Upplaga: 4000 ex
Storlek: 217 mm Ø
Tillverkare: Gustavsbergs Fabriker AB
Material: Benporslin

Nettot av försäljningen tillfaller
oavkortat psoriasisforskningen

Sänd in kupongen eller ring
TILL SVENSKA PSORIASISFÖRBUNDET
Sveavägen 31-11134 Stockholm Tel. 08 23 31 25
JA, jag beställer st Årstallrik d 105:-
att sändas mot postförskott + porto till:

NAMN _____
ADRESS _____ S+D 8 11
POSTNR/ORT _____

Rätt ofta kunde vädjanden om bidrag till något ideellt eller välgörande ändamål finnas införda i annonser om dödsfall. Utredningen noterade följande.

”Tänk på OD:s Minnesfond pg. 16 12 53-2. --- Tänk på Stiftelsen Höstsol pg 49 94-0. --- Tänk på Stadsbudskåren pg 65 07 77-6. --- Tänk på Svenska Kyrkans Mission postgiro 90 74 38-6 eller Lutherhjälpen postgiro 90 02 56-9. --- Lika välkommet som blommor är ett bidrag till Barnens Dags Förening. Postgiro 1 21 67-3. --- Tänk på Baptistsamfundets Sociala Mission Pg 90 19 60-5. --- I stället för blommor tänk på Hjärt- och Lungsjuka pg 95 00 11-7.”

I dessa fall hade alltså vädjandena utformats med ledning av de efterlevandes eller kanske den avlidnes önskemål. Men en del organisationer hade också själva tagit initiativ. I omedelbar anknytning till annonserna om inträffade dödsfall kunde vid olika tillfällen återfinnas annonser av följande slag.

Till minnet av
den bortgångne
Skänk ett bidrag till
Röda korset
som tackar med en vacker
adress till de anhöriga.
Post/bankgiro 900 800-4
eller Röda korset på orten.

Stöd cancer- forskningen med en minnesgåva

Riksföreningen
mot cancer
Tel. 08/63 28 64

Postgiro 90 19 51 - 4
Bankgiro 901 - 9514

Föreningen sänder en
minnesadress till
den avlidnes anhöriga

 Hjärtfonden
pg 90 03 47-6
08/11 01 74

Även vid jordfästning i stillhet . . .

Tänk på Blomsterfonden

Ring 60 07 02 eller 60 22 00 --- Nybrog. 12, 4 tr,
114 39 Stockholm. Postgiro 90 25 30 — 5.

Utredningen kunde konstatera, att pressvädjanden om bidrag till någon ideell organisation gjordes inte enbart i form av annonser. Det förekom sålunda, att tidningar utformade redaktionell text om en insamling. Detta var i regel fallet, när det gällde att spegla någon lokal aktivitet. Från Sydsvenska Dagbladet Snällposten hämtade utredningen följande två exempel, av vilka det senare här är återgivet i förkortat skick.

MS vädjar om frimärke

Visste du att genom svenska folkets händer passerar dagligen ca 1,8 miljoner frimärken. Vad händer med alla dessa frimärken? Jo vanligtvis åker nog huvuddelen i papperskorgen. M a o stora penningvärden går förlorade. För närvarande pågår en riksomfattande drive för insamling av använda frimärken under mottot Frimärkshjälpen. Verksamheten har skapats MS-förbundet (Multipel Skleros) och Riksförbundet mot Reumatism till förmån för handikapade.

Vi vädjar därför nu till alla er som så ofta sitter med ett brev i handen utan att tänka på att det tomma kuvertet har ett värde. Kasta inte bort kuvertet innan portot klippts eller rivits bort. Samla frimärkena och sänd in dem till "Frimärkshjälpen", Fack, 171 19 Solna.

Malmö MS-förening Ängelholmsgat 6, 214 22 Malmö, tel 040-11 00 70-12 59 59 och Reumatikerföreningen i Malmö, Ramels väg 93, 213 69 Malmö, tel 040-22 05 30, står gärna till tjänst med närmare upplysningar.

Finlandsfrivilliga fortsätter insamling till invalidsjukhus

Föreningen Sydsvenska Finlandsfrivilligas insamling till ett nytt invalidsjukhus vid Kauniala utanför Helsingfors är nu uppe i 103 478 kr, men mycket mer behövs. Insamlingen kommer därför att fortsättas under hela 1977. Detta omtalade ordförande Bo Bouussard, då föreningen på Allhelgonadagen höll ett välbesökt årsmöte i Bagersalen i Malmö.

Styrelsen väddar om fortsatta bidrag, som oavkortat går till det nya invalidsjukhuset i Finland, på insamlingskonto postgiro 42 44 00-0.

Av uppgifter, som tidningar lämnat till utredningen, framgår, att dessa i en del fall själva hade engagerat sig i insamlingsarbete. Den redaktionella texten hade då fått väsentligt större omfattning.

Hos några tidningar är insamlingsverksamhet årligen återkommande; hos andra kan sådan tas upp av särskilda skäl.

Luciafirande ger ofta anledning till årligen återkommande insamlingar. Försäljning av Lucianålar och bössinsamling i anslutning till själva Luciafesten torde vara de vanligaste metoderna att härvid skaffa pengar; därjämte förekommer, att deltagare i Luciaval uppmanas att låta sina röstsedlar åtföljas av frimärken. Den kanske äldsta av återkommande insamlingar är Svenska Dagbladets julinsamling, som startade år 1908.¹

I regel fördelas medel, som hopbragts av dagstidningar, utan tidsutdräkt. Hos några tidningar har man emellertid inrättat särskilda fonder, där insamlade medel sparas för att användas vid uppkommande behov. Ett exempel är Aftonbladets lyckofond, för vilken särskilda stadgar upprättats. Enligt 3 § skall Lyckofonden ha till ändamål att ekonomiskt bistå personer, som oförvållat råkat i ekonomiska svårigheter, eller belöna sådana som utfört en prestation, värd erkännande. Fonden tillföres medel genom överfrankering av svarsbrev i olika tävlingar, som tidningen anordnar.

Exempel på en tillfällig insamling hämtar utredningen från tidningen Ljusnan i Bollnäs. Efter ett reportage om en svårt astmasjuk ettårig pojke startade tidningen en insamling. Pojken behövde ha en luftrenare för att klara sig, och tidningen väddade till läsarna om bidrag för inköp av en sådan. Sedan apparaten hade anskaffats, lämnades överskottet till Bollnäs allergiförening. Denna insamling skedde via ett speciellt girokonto, som tidningen lät öppna.

Ett annat exempel är en av tidningen Hallandsposten bedriven försäljning av "korfönsterfemtiolappar" och "korfönstertior" till bekostande av två färgfönster i en kyrka i Halmstad.

¹ För att möjliggöra en jämförelse må nämnas, att tidskriften Nutid, årgång 1, 1954, nummer 6, s. 21, har en artikel om storstadstidningarnas Lucia- och julinsamlingar.

I några fall hade tidningar upplåtit annonsutrymme för införande av jul- och nyårshälsningar från enskilda, varvid influtna betalningar överlämnats till angivet ändamål, till exempel Rädda barnens verksamhet.

Det är emellertid inte bara dagspressen, som spelar en roll i insamlingsverksamheten. Utredningen kunde konstatera, att många insamlingsorganisationer förfogade över egna pressalster av skilda slag. I några fall utdelades dessa gratis, i andra fall begärdes en mindre likvid. Publikationerna fullgjorde ofta olika uppgifter samtidigt: de skulle utgöra en länk mellan organisationen och medlemmarna, de skulle informera om planerade och pågående aktiviteter, de skulle redovisa för utfört arbete, de skulle föra fram ett budskap och de skulle — vilket i detta sammanhang intresserar mest — vädja om bidrag till organisationens verksamhet. Utredningen nämner här tre exempel. Tidningen IM är organ för Individuell människohjälp och utkommer 1977 med årgång 33. Den utges som medlemsblad med tio rundbrev per år i en upplaga av 100 000 exemplar. Rädda barnens medlemstidning Barnen & Vi utkommer med sex nummer per år och har en upplaga av 90 000 exemplar. Brevet från Stadsmissionen kostar åtta kronor per år och utkommer 1977 med sin tjugofemte årgång.

I samband med någon särskild aktivitet kan en tidning av nu förevarande slag ges en mycket stor spridning. Sålunda trycktes år 1976 ett nummer av tidningen Strandgården i en upplaga av 820 000 exemplar och tillställdes då samtliga hushåll inom Stockholms län. Denna tidning är organ för Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet, och ifrågavarande nummer var ägnat stiftelsens förvärv av "gamla ärorika Nalen" i Stockholm. Läsarna uppmanades att lämna bidrag enligt olika alternativ för att möjliggöra renovering och modernisering av fastigheten. Ett alternativ innebar, att läsaren skulle lämna räntefritt lån mot revers, som kunde förknippas med borgensförbindelse av Skandinaviska enskilda banken. Stiftelsen skulle sålunda få låna pengar räntefritt i stället för att betala vanlig låneränta.

6.5 Arbetsplatsen

Insamlingar på arbetsplatsen torde för många främst förknippas med tanken på hyllning eller uppvaktning i samband med att en arbetskamrat skall fylla år eller sluta sin anställning. Insamlingar med sådan inriktning, vilka skulle vara värda att granska med tanke på det oerhört starka psykiska tryck, som kan uppstå på en arbetsplats, omfattas dock inte av utredningsuppdraget. På arbetsplatserna förekommer det emellertid också insamlingar av annat slag. Ibland är det någon av de anställda, som vänder sig till arbetskamraterna för att få bidrag till någon pågående kampanj, som han finner värd att stödja. Ibland är det en lokal facklig organisation, som har hand om insamlingen, vilken kan ha rekommenderats av den centrala organisationen. I flertalet fall tillämpas antingen bössinsamling eller listinsamling. Avdrag på lönen torde förekomma huvudsakligen då en arbetsgemenskap åtagit sig en mera långvarig bidragsgivning, till exempel till fadderbarn. De hopbringade beloppen skickas sedan vidare, vanligen genom girobetalningar.

6.6 Bostaden

Ibland är en insamling av den art, att den anordnande organisationen funnit det lämpligast att driva sin reklam direkt i våra bostäder eller bostadshus. Detta gäller i första hand sådan verksamhet, som syftar till att hopbrinka kläder och textilier och andra varor, som lämpligen avhämtas på platsen hos gåvogivarna.

Följande affischer ge exempel på den förhandspropaganda, som den enskilde kan möta i sin trappuppgång.

FUB:s Textilinsamling

Föreningen för utvecklingsstörda barn

Genom att skänka Edra avlagda kläder, skor, hemtextilier o. dyl. till FUB för FÖRSÄLJNING stöder Ni våra strävanden att utverka bättre villkor för psykiskt utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna.

Övervägande delen av det insamlade går på export. (Användes EJ för beklädnad av utvecklingsstörda).

Lägg godhetsfullt det skänkta i härför avsedd säck eller annat emballage och ställ detta i porten eller vid grinden.

Har Ni för tillfället ingenting att skänka, vore vi tacksamma om Ni låter säcken ligga kvar i porten, då den är av värde för oss.

Telefon till insamlingen 824019

Vi hämtar på

fredag efter kl. 9.00.

Vi tackar på förhand för er medverkan.

FUB:s länsförbund, Stockholms län
Kansli Storgatan 8, Stockholm

SVERIGE HJÄLPER

Kläd- och textilinsamling

Stöd våra ansträngningar att hjälpa nödlidande i U-länderna genom att skänka oss Edra avlagda kläder och skor. Vi tar även emot textillump, hushållstextil såsom lakan, dukar, gardiner, täcken, filter och dylikt.

Loppmarknadsartiklar exempelvis böcker, prydnadssaker, tavlor, porslin, husgeråd, antikviteter, små möbler och annat som går att avyttra, (packa väl).

OBS! Ej tidningar.

Stoppa Edert bidrag i medsänd papperssäck och ställ i porten.

Vi hämtar

Onsdag efter kl. 10

Lämpliga kläder emballeras för transport till U-länder. För närvarande går sändningar till flyktingar och behövande i Indien, Pakistan, Burundi, Afganistan och Bangladesh.

MED TACK PÅ FÖRHAND.

Föreningen Sverige Hjälper

Skeppargatan 41 – 114 52 Stockholm

08-62 80 58, 69 60 52 – kl. 10.00–18.00

I detta sammanhang bör också nämnas den insamlingsverksamhet, som ombesörjes av stiftelsen Radiohjälpen. Dess propaganda bedrives ju med radions och televisionens hjälp och vänder sig vanligen i första hand direkt till de enskilda i deras hem¹. Radiolyssnaren och tevetittaren uppmanas att bidra till någon insamling för visst ändamål. Syftet bytes med vissa mellanrum enligt stiftelsens bestämmande, och den enskildes bidrag skall ges genom inbetalning på postgirokonto.

Även telefonen kan givetvis tas i anspråk för insamlingsarbete. Den enskilde blir uppringd av någon representant för en organisation och tillfrågas, om han vill köpa en bordlöpare eller något annat, som säljes för välgörande ändamål. Den som accepterar får varan, ibland mot postförskott, ibland med anmodan att betala per postgiro.

¹ Ibland är den förknippad med publika arrangemang, sådana som teve-auktionerna på Skansen.

Till och med telefonräkningen har kunnat utnyttjas!

Vid kvartalsskiftet mars/april 1977 lät televerket sina räkningar åtföljas av ett meddelande till kunderna, att lyxtelegrammen och med dem en omtyckt gratulationsform skulle försvinna den 3 maj 1977. Verket framhöll, att det fanns många andra sätt att uppvakta på, och rekommenderade i första hand telefonsamtal. Därefter fortsatte verket: "Eller uppvakta med Postogram. Finns på posten från 2 maj. Då ger Du också bidrag till Radiohjälpen. Med 'Blommogram med lyxblankett' stöder Du Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar."

6.7 Hyllningsadresser

Meddelandet från televerket får utgöra anledning till att ett särskilt avsnitt ägnas åt insamlingar genom förmedling av hyllningsadresser. Sådana nyttjas ofta i samband med olika slags högtidsdagar som ett sätt att framföra personliga hälsningar från närstående och vänner. Det nu av televerket avskaffade lyxtelegrammet torde ha varit den hittills mest inkomstbringande formen av hyllningsadress.

Lyxtelegrammet tillkom år 1912 för att stödja Svenska nationalföreningen mot tuberkulos. Tanken var, att den som ville hylla någon telegrafiskt, skulle förmås välja en särskild blankett för hyllningen i stället för det vanliga telegrampapperet. Avgiften för denna lyxblankett bestämdes då till 35 öre, som skulle tillfalla föreningen.

År 1968 beslöt televerket, att alla lyxblanketter skulle finnas i två utföranden, det ena med svart nummer och det andra med rött. Utöver vanlig telegramavgift skulle för varje lyxblankett erläggas särskild avgift och för blankett med rött nummer dessutom en extra avgift om 1 krona 50 öre, vilket belopp skulle tillföras föreningen, som nu bytt namn till Svenska nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar. — Efter omläggningen kom lyxtelegramtrafiken att dela sig tämligen lika på de båda blankettserierna. Under 1970-talet har telegramtrafiken emellertid minskat. Detta medverkade till beslutet om slopande av lyxtelegrammen.

Det har beräknats, att föreningen under årens lopp fått in sammanlagt 53 miljoner kronor tack vare lyxblanketterna. De största inkomsterna av dessa hade föreningen under 1960-talet, när de inbragte två miljoner kronor per år.

Den efterföljare till lyxtelegrammet, som blommogram med lyxblankett skall utgöra för nationalföreningen, innebär en anknytning till de blommogram, som utvecklats av blomsterhandlare, hörande till organisationen Interflora. Med hjälp av denna kan en beställare få blommor skickade till en mottagare inte bara på hemorten utan också på annan ort. Avsändaren låter utforma en hälsning, och denna överlämnas till mottagaren i skriftlig form såsom ett blommogram samtidigt med blommorna. Det nya med blommogram med lyxblankett är, att hälsningen skrivs ut på särskild blankett, som kostar 3 kronor 75 öre, och att föreningen av det beloppet erhåller 1 krona 50 öre.

Det nya postogrammet köpes på posten. Det består av en särskild hälsningsblankett och ett speciellt utformat kuvert. Man kan skicka postogrammet som vanligt brev eller som expressbrev. Grundpriset är 11 kronor. Vid expressbrev

tillkommer en avgift på 6 kronor för den särskilda utdelningen. Hälften av grundpriset eller 5 kronor 50 öre tillfaller Radiohjälpen.

Enligt en trycksak från postverkets marknadsavdelning är "Postogram. Det nya sättet att gratulera!". Den uppgiften får tas med en stor nypa salt. Det finns nämligen flera insamlingsorganisationer, som sedan länge sålt liknande hyllningsadresser. Utredningen antecknar här Lutherhjälpen, Riksföreningen mot cancer, Rädda barnen, Röda korset och Svenska kyrkans mission — samt påminner om de adresser av liknande slag, som omnämnts i annonserna å s. 32, och slutar med att återge följande annonstext.

Lyxtelegram

Nej inte nu längre.

Äter har en bit av "livets fest"
tagits bort från oss.

MEN

Uppvakta ändå anhöriga, vänner
genom en gåva till **Stadsmissionens
minnesfond.**

Vi sänder då en hjärtlig hälsning
till den som skall hyllas, firas,
minnas, "grattas" eller vad Ni vill.

Genom att minnas någon genom
Stadsmissionen hjälper Du samti-
digt en medmänniska. Detta är in-
gen lyx, men ett bra sätt att både
fira och hjälpa.

Stockholms Stadsmission
Fack, 103 10 Stockholm 2

Postgiro 90 03 51-8
Bankgiro 900-3518

6.8 Brevmärken

Saluhållande av postogram utgör inte postverkets enda medverkan i en insamlingsorganisations verksamhet. En notis i Svenska Dagbladet den 22 november 1976 berättade sålunda följande.

"Klä på kortet!

Svenska nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar har presenterat sitt jul- och nyårsmärke för året, den sjuttiofjärde utgåvan. Årets märken har motiv från den svenska skärgårdsvintern och är utförda av konstnären Roland Svensson i Nacka.

Julmärkeskartan innehåller 50 märken och de flesta av motiven hänger ihop över märkesgränserna så man efter tycke och smak kan få flera små eller färre större (finess!).

Kartorna kostar tio kr. styck. Det blir 20 öre per märke om man pillar isär så mycket man kan.

Postkontor, lantbrevbärare och de flesta tobaks- och pappershandlare samt kiosker har märkena.

Ett brev med helgmärke betyder så mycket mera."

Nationalföreningens försäljning av helgmärken har varit mycket lyckosam, och liknande försäljning har tagits upp av flera organisationer. Som exempel må här nämnas Sveriges allmänna konstförening och Stiftelsen Svenska flaggan.

6.9 Kollekt och inträdesavgifter

Ofta anordnas insamlingar i samband med möten och tillställningar. Ibland kan penninginsamlingen utgöra det primära syftet med ett arrangemang, i andra fall kan den vara av andrarangsintresse för anordnaren. Vanligast är, att själva insamlingen sker genom upptagande av kollekt eller inträdesavgift.

Kollektformen torde mest utnyttjas av våra religiösa samfund, men den användes också av andra mötesarrangörer, särskilt vid möten, som tillkommit i opinionssyfte.

Av direktiven framgår, att det har meddelats författningsbestämmelser om hur kollekt skall upptagas inom svenska kyrkan. För andra religiösa sammanlutningar regleras kollekten oftast genom föreskrifter, som fastställts internt. Vad beträffar opinionsmöten torde formerna för kollekten skifta från fall till fall. Ett exempel på hur en kollekt kan tas upp vid ett opinionsmöte lämnar författaren Sven Stolpe i sina Memoarer. 3. Krigstid (Stockholm 1976 s. 85).

”När jag blivit någorlunda återställd efter min lunginflammation, gav jag mig ut i landet — delvis tillsammans med min vän fru Kaisu Snellman — och berättade i ord och bild om intryck från de finska fronterna och om Finlands behov av hjälp. Jag deltog inte direkt i de officiella organens arbete — Finlandshjälpen och Svenska frivilligkåren. Orsaken skall jag återkomma till. På egen hand anordnade jag möten och mötte överallt väldiga skaror av lyssnare och en rent otrolig givmildhet. Jag skall belysa mina ord med ett enda exempel.

Jag fick låna Boforsbolagets samlingslokal och talade där för en väldig publik, som trängdes för att komma in, om mina erfarenheter. När föredraget var över, hade jag bett min vän Sverre Sohlman, vice VD för Bofors, att samla in ’kollekten’. Salen var till övervägande del full med arbetare. Sohlman grep den ryska soldathjälmen, som jag medfört hem just i detta syfte, och började vandra omkring. När han var färdig, var hjälmen rågad med sedlar; på en förfrågan, hur mycket man lämpligen borde ge, hade jag inledningsvis svarat, att man skulle ge så pass mycket att man vid utgången kände en lätt ånger över att man givit för mycket. När hjälmens innehåll sedan vittjades och behållningen antecknades för att sändas vidare, befanns det att där låg många tiotal vigselringar av guld.”

Måhända skulle det kunna göras gällande, att utredningens beskrivning av kollekt skulle vara alltför knapp, om Stolpes beskrivning ensam finge illustrera detta avsnitt.¹ Utredningen kompletterar den därför med följande rader

¹ Det mångskiftande hjälparbetet för Finland under vinterkriget har belysts i en akademisk avhandling av Erik Carlquist: Solidaritet på prov. Finlandshjälp under vinterkriget. Stockholm 1971. (Sverige under andra världskriget.)

En mer kortfattad framställning ges i artikeln ”Den svenska Finlandshjälpen 1940” i Svenska Dagbladets årsbok, årgång 18, 1940 (s. 85-94).

ur Expressens referat den 27 mars 1977 från Arbetarpartiet kommunisternas första rikskonferens:

”Entusiasmen var stor när det nya partiet bildades. En rad talare omvittnade hur skönt det var att slippa CH Hermanssons och Lars Werners anti-sovjetism. Applåderna brakade när distrikten redovisade resultaten från den senaste månadens insamlingar till det nya partiets kampfond.

Norrbotten hade fått ihop 18 235 kronor, göteborgarna 10 000, mellan-svenska distriktet 9 000 och så vidare ända tills 124 000 kronor hade summerats.

Då blev en man på läktaren så rörd att han kastade ned en sedel till.”

6.10 Nålmärken

I detta avsnitt bör majblomman nämnas först. Den salufördes nämligen av idégivaren, Beda Hallberg¹, i Göteborg så tidigt som 1907. Den har sedan försålts årligen inom allt flera orter av särskilda lokalkommittéer inom Första-majblommans riksförbund. Det har beräknats, att majblommeförsäljningen sammanlagt givit över 100 miljoner kronor, som använts främst till hjälp åt fattiga och sjuka barn.

Senare ha många organisationer ägnat sig åt försäljning av olika slags kampanjmärken, alla försedda med slagord eller andra kännetecken. I regel torde dessa märken vara avsedda att samtidigt fullgöra en propagandafunktion och tillföra organisationen inkomster. Villkendera funktionen som övervägt kan mången gång ha varit svårt att avgöra för utomstående iakttagare.

Försäljningen av kampanjmärken har främst tagits upp av olika politiska grupperingar. Men det finns också miljömärken, nykterhetsmärken, antirök-märken och många andra sorter.

I en artikel i Aftonbladet den 5 juni 1977 berättas, att idén till FNL-märket, som varit ett av de mest uppmärksammade här i landet, kom från en kampanj i England på 1950-talet mot atomvapen. Märket tillverkades också i England. Fabrikanten hade betingat sig ett pris av tio öre per märke, och försäljningspriset hade varit en krona. Enligt tidningsartikeln hade försäljningen varit så framgångsrik, att FNL-rörelsen under många år ”livnärde sig” på den.

6.11 Medlemsavgifter

Det brukar sägas, att det inte finns någon svensk, som inte tillhör någon förening. Talesättet torde rymma en stor portion sanning. Utredningen vågar därför med viss tillförsikt göra gällande, att medlemsavgiftens betydelse för olika föreningar får anses vara väl känd. En anmärkning torde emellertid vara behövlig: Avgiften behöver inte alltid erläggas i pengar. Det är nämligen inte ovanligt, att föreningstillhörighet markeras genom att en medlem utför arbetsuppgifter åt föreningen eller i föreningens syfte utan att begära ersättning för egen del.

¹ Om Beda Hallbergs insatser kan läsas i motion 1938:I:163.

Det kan visserligen diskuteras, om uppbörd av medlemsavgifter skall anses vara en insamlingsform, som vänder sig till allmänheten, eller om den är att anse som bedriven internt inom vederbörande förening. Vore det senare riktigt, skulle enligt direktiven frågan om medlemsavgifter falla utanför utredningsuppdraget.

Utredningen har valt att nämna medlemsavgifterna i förevarande genomgång. Avgörande har då varit, att allmänheten blir berörd av ideella föreningars medlemsvärningskampanjer samt att bokföringen av inbetalade avgifter sällan torde ske så, att åtskillnad göres mellan avgifter från äldre medlemmar och avgifter från nytilkomna.

6.12 Testamenten

Även testamenten utnyttjas för att tillföra ideella föreningar medel till deras verksamhet. Det är självfallet omöjligt att ange, hur testatorerna kommit fram till sina olika beslut. Det kan emellertid förmodas, att testamentsbestämmelser i många fall varit resultat av målmedveten påverkan från föreningars sida. Ibland har den bedrivits helt öppet, i andra fall är den kanske svårare att följa. Som exempel på en öppen handlingsväg återges här följande annonstext i Brevet från Stadsmissionen.

Det är tryggt

att ha skrivit sitt

TESTAMENTE

Vi hjälper gärna till med rätt formulering.

Kontakta gärna direktor Per-David Eby eller intendent Einar Garphult
Stockholms Stadsmission, Fack, 103 10 Stockholm 2
Telefon 08-23 51 70

Som exempel på en påverkansväg av annat slag kan nämnas, att en insamlingsorganisation regelbundet (en gång vartannat år) skriver till landets advokater med begäran, att de måtte ha organisationen i åtanke vid rådgivning i testamentsärenden.

6.13 Utredningen

I detta kapitel har lämnats exempel på mångahanda aktiviteter, som genomförts i syfte att samla in medel till något visst ändamål. Avsikten med redogörelsen har varit, att den skulle bidra till att skapa klarhet om vad som bör anses som insamlingsverksamhet. Ett sådant klarläggande har utredningen ansett vara nödvändigt för att kunna behandla direktivens krav på "en allmän

och översiktlig kartläggning av insamlingsverksamhetens omfattning, struktur och utveckling”.

Som framgår av redogörelsen, kan verksamheten hos en ideell förening, eller en stiftelse, omfatta julgransförsäljning, tidningsförsäljning, lotterier, loppmarknader, basarer, konserter och åtskilligt annat, som föreslagits av påhittiga medlemmar i syfte att skaffa organisationen medel. Utredningen har kommit till den uppfattningen, att all nu omnämnd verksamhet i förevarande sammanhang är att anse som insamlingsverksamhet. Med detta synsätt blir således ordet insamlingsverksamhet en övergripande beteckning för en mångfald olika företeelser och aktiviteter, för vilka det dock finns en gemensam nämnare: syftet är att skaffa medel till en ideell förenings verksamhet.

Någon ”ramlagstiftning” avseende all insamlingsverksamhet finnes icke. Detta konstaterande innebär emellertid ej, att vad som sker på området är ställt utom all rättslig reglering. I den mån sådan genomförts för något speciellt delområde, gäller denna, även då en ideell förening är part. Skall ett lotteri anordnas, måste bestämmelserna i lotteriförordningen följas. Använder föreningen en bil vid insamling av olika föremål, måste bilen vara registrerad. Vill föreningen sända insamlad sjukvårdsmateriel utomlands, till exempel till Rhodesia, måste gällande exportreglering iakttagas. Och lagstiftningen om testamenten är tillämplig, då en ideell förening skall tillföras medel genom testamente¹.

Insamlingsverksamhet förekommer emellertid inte bara hos ideella föreningar och stiftelser. Det i avsnitt 6.2 återgivna exemplet från Svenska akademiens ordbok ”Vänner hade genom insamling bekostat likbegängelsen” visar, att insamlingar anordnas av privatpersoner. I andra fall kan det vara ett bolag eller en ekonomisk förening — ibland också ett offentligt organ — som genomför en insamling. I alla nu åsyftade fall gäller det att från annan ekonomisk aktivitet hos arrangören skilja ut vad som bör anses som insamlingsverksamhet.

Vägleddande vid en sådan gränsdragning anser utredningen böra vara det ändamål, som skall tillgodoses med verksamheten i fråga. Är ändamålet sådant, att en ideell förening eller stiftelse skulle kunna ha det på sitt program, blir verksamheten att anse som insamlingsverksamhet — förutsatt givetvis att arrangören avstår behållningen till ändamålet i fråga. En gränsdragning efter denna princip anser utredningen vara tillräcklig i förevarande sammanhang. En sådan uppdelning av olika ekonomiska aktiviteter torde i allmänhet inte heller medföra några svårigheter.

¹ Utan kommentar återges här en färsk tidningsnotis:

En frikyrkopastor i Närke lurade vid ett sjukbesök för några år sedan en 80-årig kvinna, som avled förra året, att testamentera halva sin förmögenhet till frikyrkoförsamlingen. Tingsrätten har nu förklarat testamentet ogiltigt. Den 80-åriga kvinnan var enligt läkarintyg senil, oklar och åderförluskad.

Vid ett av pastorns sjukbesök skrevs testamentet. När papperen var klara och pastorn gått, beklagade kvinnan sig gråtande för en sjuksköterska: De vill bara ha mer och mer. Jag har ju redan givit så mycket.

Sköterskan berättade för rätten, att kvinnan, vars syn var mycket nedsatt, varken hade glasögon eller förstoringsglas, när testamentet upprättades.

Rätten ansåg, att kvinnan utsatts för otillbörlig påverkan av pastorn, som missbrukat hennes sinnessvaghet.

I direktiven framskymtar visserligen en annan uppfattning om innebörden av ordet insamlingsverksamhet. Där framhålls sålunda, att prissättningen vid en insamlingsorganisations försäljning av medlemmars alster ofta är sådan, att försäljningen kan sägas innefatta ett inslag av insamlingsverksamhet, samt att gränsen mellan insamlingsverksamhet och affärsverksamhet i sådana fall är oklar. Enligt utredningens uppfattning skulle emellertid det riktiga vara att anse *hela* försäljningen som ett led i insamlingsverksamheten hos organisationen. Vidare kan erinras om direktivens ordande om "de likheter som föreligger mellan insamlingsverksamhet och lotteriverksamhet". Med utredningens synsätt är en ideell förenings lotteri inte något annat än ett led i föreningens insamlingsverksamhet.

Ytterligare skall här framhållas, att i vad utredningen anfört under detta avsnitt ligger, att det många gånger kan vara svårt att bestämma vad man i den allmänna debatten kan ha avsett, då man nyttjat ordet insamlingsverksamhet. När utredningen behandlat problem, som aktualiserats i samband med insamlingsverksamheten, har den självfallet sökt beakta nuvarande språkliga förbistring.

Slutligen vill utredningen betona, att dess försök att antyda vad som kan ligga i begreppet insamlingsverksamhet inte får uppfattas som om utredningen ansåge, att ordet kunde eller borde användas endast då fråga är om välgörande eller liknande ändamål. Här kan vara tillräckligt att erinra om den insamlingsverksamhet, som bedrivs som ett led i återvinningsindustriernas arbete och som till vissa delar fått laglig reglering genom förordningen (1949:723) angående handel med skrot, lump och begagnat gods.

7 Arrangörer av insamlingar — några exempel

7.1 Inledning

Enligt direktiven skall utredningen göra "en allmän och översiktlig kartläggning av insamlingsverksamhetens omfattning, struktur och utveckling. Den sakkunnige bör därvid belysa vilka typer av organisationer som regelbundet anordnar insamlingar. En viktig uppgift blir att i stora drag klarlägga den ekonomiska betydelse som insamlingarna har för dessa organisationer".

Innan den angivna uppgiften behandlas, vill utredningen med några ord beröra beskrivningen av uppdraget i förevarande del.

I kapitel 6 har antytts, vad insamlingsverksamhet kan innebära. Med utgående från den tolkning av begreppet, som utredningen där förordat, skulle en noggrann kartläggning av verksamhetens omfattning innebära ett avsevärt arbete. Dels skulle den ekonomiska verksamheten hos alla ideella föreningar och stiftelser klarläggas¹, dels skulle bolag och ekonomiska föreningar samt enskilda personer besväras med krav på lämnande av uppgifter om deras insamlingsverksamhet. Även om man utginge från en snävare tolkning av begreppet insamlingsverksamhet, skulle huvuddelen av nyss antytt arbete behöva utföras för att möjliggöra klarläggandet av "den ekonomiska betydelse som insamlingarna har" för organisationerna. En uppenbar begränsning av utredningsuppdraget har emellertid åstadkommits genom bestämningen, att kartläggningen skulle vara "allmän och översiktlig". Hur denna bestämning bör tolkas, kan självfallet vara föremål för olika uppfattningar.

Enligt direktivens ordalag skulle kartläggningen avse inte bara insamlingsverksamhetens omfattning utan även verksamhetens "struktur och utveckling". Utredningen har hyst stor tvekan om vad som avsetts med de citerade

¹ Hur många ideella föreningar det finns i vårt land är omöjligt att ange. Det föreligger nämligen ingen skyldighet för en ideell förening att låta registrera sig i något register, svarande mot till exempel aktiebolagsregistret för ett aktiebolag. Idrottsutredningen kunde emellertid i sitt betänkande "Idrott åt alla" (SOU 1969:29) anteckna, att antalet idrottsföreningar var 13 200. 1968 års beredning om stat och kyrka angav i sin publikation "Andra trossamfunds ekonomi" (SOU 1972:38), att det inte fanns någon säker uppgift om antalet i Sverige verksamma trossamfund men att 16 av de största samfundet utöver svenska kyrkan hade sammanlagt 4 500 församlingar. I propositionen (1975:14) om statligt stöd till ungdomsorganisationerna beräknades det sammanlagda antalet sådana organisationer till över 17 000. Och föreningsskatteutredningen uppgav i sitt betänkande "Beskattning av ideella föreningar" (Ds Fi 1975:15), att den närmare studerat 12 400 ideella föreningar, som medtagits i taxeringslängderna, men att detta blott utgjorde en mindre del av de ideella föreningarna.

orden. Ordet struktur är ju i allmänhet liktydigt med det sätt, varpå olikartade beståndsdelar sammanfogats till ett helt. Håller man fast vid denna uttydning, ter det sig svårt att ange vad som avsetts med ordsammanställningen verksamhetens struktur. En möjlig förklaring skulle kunna vara, att i direktiven åsyftats en beskrivning av vad verksamheten kan omfatta, och utredningen skulle då som redovisning av uppdragets fullgörande i denna del kunna hänvisa till vad som anförts i kapitel 6.

Även i fråga om vad som åsyftats med verksamhetens "utveckling" hyser utredningen en motsvarande tvekan. Mot bakgrund av att den andra huvuduppgiften för utredningen är att överväga behovet av samhällseliga åtgärder, ter det sig knappast påkallat att färdigställa en historisk redogörelse för olika aktiviteter, som utövats tidigare men övergivits i dag.

Utredningen har stannat för att läsa direktivens ord om samlingsverksamhetens struktur och utveckling som avseende samlingsorganisationernas struktur och utveckling. Det starkaste stödet för en sådan läsning är, att den står i god samklang med efterföljande direktivord: "Den sakkunnige bör därvid belysa vilka typer av organisationer som regelbundet anordnar samlingar. En viktig uppgift blir att i stora drag klarlägga den ekonomiska betydelse som samlingarna har för dessa organisationer." Denna läsning har vidare fördelen att inte vara förenad med svårigheter liknande de nyss redovisade.

Efter dessa kommentarer övergår utredningen till att lämna exempel på samlingsverksamhet hos olika organisationer samt organisationernas struktur och utveckling. Samtidigt redovisas ett antal samlingar, som arrangeras av andra än ideella föreningar.

7.2 Arrangörer

7.2.1 Svenska nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar, Stockholm

Föreningen bildades år 1904 på initiativ av några läkare. Den hette då Svenska nationalföreningen mot tuberkulos och hade till uppgift att "verka för bekämpandet av tuberkulosen som folksjukdom i vårt land". I dag har den till uppgift att bekämpa hjärt- och kärlsjukdomar samt tuberkulos och lungsjukdomar. Föreningen arbetar i första hand för att skapa ökade resurser för forskning rörande dessa sjukdomar men kan också lämna bidrag för att lindra verkningarna för sådana som drabbats av någon av sjukdomarna.

Föreningen håller allmänt möte minst en gång om året. Vid sådant möte företages bland annat val av huvudmän. Huvudmännens antal skall vara femtio. En femtedel nyväljes årligen. Styrelsen utses vid sammanträde med huvudmännen.

Den huvudsakliga delen av föreningens inkomster har härrört från lyxtelegramblanketter (jämför ovan s. 39), försäljning av helgmärken (jämför ovan s. 40—41) samt minnesgåvor med anledning av dödsfall (jämför ovan s. 34). Åren 1973—1975 hade föreningen följande inkomster av dessa verksamheter:

	1973	1974	1975
Lyxtelegramblanketter	772 800	566 341	524 566
Helgmärken	663 304	859 046	930 527
Minnesgåvor	350 043	316 295	647 740

Balansräkningen för år 1976 utvisade en omslutning på 17 410 281 kronor. I årsberättelsen lämnades bland annat följande uppgifter om föreningens ekonomiska förvaltning:

Av årsredovisningen 1976 framgår, att Nationalföreningens intäkter av medlemsavgifter, välgörenhetsmärken, lyxtelegramblanketter och räntor uppgått till		3.445.377:10
varjämte influtit gåvor på sammanlagt		729.444:56
		4.174.821:66
Dessa intäkter jämte överföring från avsättning till pensioner		12.268:—
samt från 1975 balanserat överskott		33.268:54
eller tillsammans	Kr	4.220.358:20
har disponerats sålunda:		
Kostnader för vetenskaplig forskning, upplysnings- och rehabiliteringsverksamhet		3.410.905:64
Administrationskostnader		494.565:76
Överföring av under året inkomna gåvor på 25.000:— och däröver till kapitalbehållning		25.000:—
Räntor till fonder		69.970:30
Disponibelt överskott kvarstående från tidigare år	33.268:54	
Årets överskott enligt resultaträkning	186.647:96	
	219.916:50	
Överföring från årets överskott till kapitalbehållning		182.601:02
Återstående överskott		37.315:48
	Kr	4.220.358:20

7.2.2 Cancerföreningen i Stockholm och Konung Gustaf V:s jubileumsfond, Stockholm

Föreningen bildades som lokalavdelning till Svenska cancerföreningen, som hade stiftats år 1910. Riksföreningens verksamhet har emellertid upphört, och föreningen i Stockholm är den enda kvarvarande avdelningen. Den har därför övertagit riksföreningens verksamhet.

Föreningen har till uppgift att verka för cancersjukdomarnas bekämpande och för det vetenskapliga studiet av dessa sjukdomar. Föreningen understöder främst klinisk forskning, som bland annat avser nya diagnos- och behandlingsmetoder, men lämnar också i viss omfattning understöd till cancersjuka.

Föreningen, som har omkring 200 medlemmar, har kansli gemensamt med Konung Gustaf V:s jubileumsfond på Radiumhemmet i Stockholm. Denna fond tillkom genom en av svenska folket insamlad gåva till konungens sjuttioårsdag. Fonden har till uppgift att bekämpa cancersjukdomarna genom att understödja uppförande och utrustning av vårdanstalter för cancersjuka samt främja det vetenskapliga studiet av cancersjukdomarna.

Insamlingsverksamheten hos föreningen och fonden består i att ett gemensamt presentationsblad rörande föreningen och fonden sändes till bankers

notariatavdelningar, advokatbyråer samt begravnings- och eldbegängelseföreningar. På detta sätt tillfördes föreningen under år 1976 373 103 kronor och fonden 3 217 243 kronor.

Föreningens balansräkning den 31 december 1976 utvisade en omslutning på 42 931 525 kronor. I räntor och utdelningar uppbar föreningen under året 3 045 122 kronor.

Jubileumsfondens balansräkning den 30 juni 1976 utvisade en omslutning på 13 645 884 kronor. I räntor och utdelningar uppbar fonden under verksamhetsåret 1 044 452 kronor.

7.2.3 Svenska sällskapet för medicinsk forskning, Stockholm

Sällskapet stiftades år 1919. Dess uppgift är att understödja svenska forskares arbeten på medicinens område.

Enligt stiftarnas planer skulle sällskapet ha avdelningar i olika delar av landet. Sådana bildades också under de första åren, då antalet medlemmar uppgick till omkring 900. Kretsstyrelserna avvecklades emellertid, sedan medlemsantalet minskat. Nu uppgår antalet medlemmar till drygt 100.

Sällskapet har mottagit flera donationer. Avkastningen av dessa har använts för att förverkliga sällskapets syfte. År 1977 utdelas drygt 300 000 kronor. Utdelningen beslutas efter förslag av en nämnd, i vilken alla landets medicinska fakulteter representeras.

Hittills har sällskapet inte bedrivit annan form av samlingsverksamhet än medlemsvärning. År 1977 har sällskapet emellertid genom — nedan exemplifierad — annonsering i dagspressen vänt sig till allmänheten med vädjan om bidrag genom inbetalningar på sällskapets postgirokonto.

DITT BIDRAG KAN FÖRA DEN MEDICINSKA FORSKNINGEN FRAMÅT

Högt blodtryck, cancer, reumatism, nervösa sjukdomar är några av de sjukdomsområden svensk medicinsk forskning arbetar inom. Våra forskare har bidragit till flera viktiga framsteg i kampen mot dessa och andra sjukdomar.

Viktigt för dig

Den medicinska forskningen är mycket kostsam. Samtidigt vet vi att ju mer medel som tillförs, desto snabbare kan den nå resultat. Resultat som kan komma Dig till del om Du skulle bli sjuk

Du kan hjälpa den medicinska forskningen genom att skicka ett bidrag till Svenska Sällskapet för Medicinsk Forskning.

Inget bidrag för litet

Bidrag till den medicinska forskningen kan bestå av gavor till avlidnas minne, testamentsgävor, (vi är befriade från arvsskatt), donationer eller kontanta bidrag.

Kom ihåg att inget bidrag är för litet i kampen mot sjukdomar

Välkommen med Ditt bidrag

SVENSKA SÄLLSKAPET för MEDICINSK FORSKNING

Karolinska Institutet, 104 01 Stockholm 60

Tel. 08/34 05 60 ankn. 1160 postgiro 56 478—1

7.2.4 Riksföreningen mot cancer, Stockholm

"Det började med något som rörde sig i huvudet på en kvinnlig patient på Radiumhemmet 1947: tänk om hela svenska folket skulle samla in pengar till cancerforskning . . . Läkarna trodde inte på idén: inte kunde man få folk att ge pengar till forskning — möjligen till behandlingsapparater . . . Men Ebba Andersson gav sig inte, och på hennes initiativ lade Aspuddens kvinnogille fram förslaget om en riksinsamling till cancerforskning vid Kooperativa kvinnogillesförbundets kongress i maj 1950. Motionen antogs enhälligt, och så var snöbollen i rullning.

Resultatet blev nära en miljon kr, och inte bara det: något av en väckelse gick över landet och manifesterade sig småningom i Riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande, bildad den 20 juni 1951. Till föreningen anslöt sig 41 landsomfattande organisationer — däribland LO, TCO och SAF . . ."

Så har tidskriften Cancer beskrivit tillkomsten av föreningen, som år 1956 ändrade sitt ursprungliga namn till det nuvarande. (Benämningen Cancerfonden användes i samband med den första riksinsamlingen och utnyttjas än i dag.)

Föreningens angelägenheter handhas av huvudmän, en styrelse och en forskningsnämnd. Huvudmännen samlas till årsmöte för att fastställa riktlinjerna för föreningens verksamhet och välja styrelse. Styrelsen ansvarar för föreningens ekonomi och administration och utformar verksamheten efter huvudmännens direktiv. Forskningsnämnden är ett expertorgan, som granskar inkomna ansökningar om forskningsanslag.

Föreningen får sedan 1966 varje år ett statsbidrag på 3 miljoner kronor. Större delen av inkomsterna kommer från andra håll. I testamentsgåvor fick föreningen år 1965 1 940 000 kronor, år 1970 3 260 000 kronor och år 1976 8 400 000 kronor. Gåvor till hedrande av avlidnas minne (jämför ovan s. 34) utgjorde år 1965 400 000 kronor, år 1970 1 500 000 kronor och år 1976 3 000 000 kronor. Föreningen får också andra gåvor och har sedan 1968 sålt ett eget helgkort efter en tavla, som gratis ställdes till förfogande av konstnären Olle Olsson Hagalund. 1966—1967 och 1969 genomfördes två av de mest omfattande insamlingskampanjerna i vårt land. Vid den förra insamlades 34 miljoner kronor, vid den senare drygt 29 miljoner kronor. Den tidigare kampanjen har beskrivits på följande sätt.

"LO-chefen Arne Geijer, som efterträtt August Lindberg som Riksföreningens ordförande, ställdes i spetsen för en huvudkommitté för insamlingen, och under denna bildades kommittéer för näringslivet, för löntagarna, för kvinnoorganisationerna och för information. Dessutom tillsattes länskommittéer med landshövdingarna som ordförande. Löntagarkommittén rekommenderade i ett upprop till LO, TCO, SACO och SR att varje löntagare skulle bidra till insamlingen med en procent av månadslönen eller två timförtjänster.

Till Svenska arbetsgivareföreningens 25 000 medlemmar utskickades ett upprop, likaså till banker, försäkringsbolag m fl. Radiohjälpen sände önskeprogram 16 januari — 30 mars 1966, och program om cancer och cancerforskning kom i radio och TV. På biografer och i tidningar gavs kostnadsfri eller subventionerad reklam. - - - Posten sålde frimärkshäften till överpris till för-

mån för insamlingen. Länen tävlade inbördes om bästa insamlingsresultat, och genom ungdomsorganisationerna såldes sk concertior. I samarbete med postverket utgav insamlingskommittén ett helgkort efter original av konstnären R. Ljunggren, Trosa.”

Den senare kampanjen genomfördes under benämningen Röda fjädern mot cancer. Radiohjälpens medverkade, Lionklubbar sålde lotter, och posten hade försäljning av brevmärken.

I årsberättelsen för 1976 finnes följande sammanställning över föreningens intäkter, kostnader och kapitalbehållning.

Medlemsavgifter		59 105
Statsbidrag		3 000 000
Räntor	5 055 502	
Utdelning på aktier	1 882 853	
Gåvor	13 776 167	
Avkastning på fonder	284 431	
I anspråk tagna fondmedel	142 277	21 141 230
		<u>24 200 335</u>
Löner	561 408	
Forskningsnämndens arvoden m.m.	126 289	
Insamlingskostnader	188 212	
Övriga kostnader	459 921	—1 335 830
		<u>22 864 505</u>
Upplysning	653 167	
Internationellt samarbete	128 952	
Medel till forskning	26 376 250	
Kongresser	92 406	
Anslag till rökavvänjning	500 000	—27 750 775
Underskott att täcka ur kapitalbehållning		—4 886 270
Kapitalbehållning 1 januari		<u>26 428 653</u>
Kapitalbehållning 31 december		<u>21 542 383</u>

7.2.5 Hörselfrämjandets riksförbund, Stockholm

Förbundet bildades år 1921 med namnet Svenska föreningen för dövas väl. År 1947 ändrades namnet till det nuvarande. Förbundets ändamål är att tillvarata de hörselskadades intressen och söka förebygga uppkomsten av hörselskador.

Förbundet har 140 lokalföreningar, 19 föräldraföreningar och 6 fristående ungdomsklubbar. Medlemsantalet är cirka 36 000. Högsta beslutande organ är kongressen, som hålles vart tredje år. Mellan kongresserna är förbundsstämman högsta beslutande organ.

Förbundets insamlingsverksamhet omfattar förutom lotterier försäljning av brevmärken. Försäljningen sker i samarbete med Riksförbundet mot reumatism och Riksförbundet för utvecklingsstörda barn. Försäljningsorganisationen består av fyra distriktschefer och ett antal telefonförsäljare. Arbetet utföres på provisionsbasis. Telefonförsäljaren rapporterar via distriktschefen till Hörselfrämjandet vilka som förklarat sig villiga att köpa främjandets märken. Från förbundsexpeditionen utskickas då det antal märken, som an-

givits. Vidare bifogas ett postgiroinbetalningskort. När betalning influtit på kontot, utbetalas provisionen.

I verksamhetsberättelsen för år 1976 har försäljningen redovisats enligt följande.

Kostnader		Intäkter	
Löner		Märkesförsäljning	473 121:10
Distriktschefer	28 374:40	Gåvor	5 976:30
Försäljare	148 344:35		
Sociala avgifter	42 999:—		
Expeditions- och adm.kost.	53 080:95		
Porton	11 147:75		
Telefon	37 821:90		
Överskott:			
Märkesförsäljning	151 352:75		
Gåvor	5 976:30		
Kronor	479 097:40	Kronor	479 097:40

Förbundet har en gåvofond. Denna mottog under år 1976 donationer, legat och gåvor om tillhoppa 116 899 kronor. Balansräkningen för fonden den 31 december 1976 slutade på 3 347 890 kronor. Under året lämnade fonden tillskott till riksförbundet på tillhoppa 402 865 kronor.

Förbundet har ett helägt aktiebolag. Genom detta säljer förbundet varor, för vilka mervärdesskatt måste inbetalas.

Förbundets resultaträkning för 1976 omslöt 3 938 900 kronor. Intäktssidan omfattade förutom posterna från märkesförsäljningen och gåvofonden bland annat statsanslag på tillhoppa 908 750 kronor och andra anslag på tillhoppa 935 221 kronor.

7.2.6 De handikappades riksförbund, Stockholm

Förbundet, som bildades år 1923, vill förena landets handikappade i en intresseorganisation. Därvid arbetar förbundet särskilt för att skapa förutsättningar för de handikappades allmänna integrering i samhället.

Förbundet har 24 länsdistrikt och 200 lokalavdelningar. Medlemsantalet är cirka 42 000. Högsta beslutande organ är kongressen, som sammanträder vart tredje år och utgöres av ombud från distrikten. Under tiden mellan kongresserna är förbundsstyrelsen förbundets högsta beslutande organ.

Förbundets insamlingsverksamhet omfattar bland annat en julinsamling samt försäljning av "DHR-rosen" (tidigare kallad Inva-rosen). Vid julinsamlingen sänder förbundet till landets alla hushåll en väggkalmanacka för kommande år med information om förbundet. Försändelsen innehåller ett postgiroinbetalningskort.

Det ekonomiska resultatet av julinsamlingen och ros-försäljningen under åren 1973—1975 framgår av följande uppställning.

	1973	1974	1975
Brutto	2 425 200	2 895 000	3 052 100
Omkostnader	1 030 100	1 175 800	1 355 200
Netto	1 395 100	1 719 200	1 696 900

Förbundet sysslar vidare med telefonförsäljning av brevmärken, telefonpärmar och korrespondenskort. Denna försäljning skötes av två huvudombud och ett antal säsonganställda telefonförsäljare. Den uppskattas för närvarande ge ett överskott av 100 000 kronor per år.

7.2.7 Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka, Stockholm

Förbundet bildades år 1939 med namnet De lungsjukas riksförbund. År 1961 utökades verksamheten, och i samband därmed ändrades namnet till det nuvarande. Förbundet utgör en sammanslutning av de hjärt- och lungsjukas organisationer i Sverige och har till uppgift att arbeta för hjärt- och lungsjukas intressen. Därvid skall förbundet bland annat verka för att effektiv rehabilitering beredes de sjuka. Förbundet skall vidare stödja sociologisk forskning samt utöva hjälpverksamhet bland behövande sjuka. I förbundsverksamheten ingår drift av fyra konvalescenthem med sammanlagt 95 platser.

Förbundet omfattar 22 centralorganisationer eller länsföreningar, 80 lokal- eller konvalescentföreningar samt 20 patientföreningar. Medlemsantalet är cirka 18 000.

Förbundet bedriver insamling via girokonto till en minnesfond, som inrättades år 1963. För att göra fonden och förbundet kända skriver förbundet varje år till advokater, begravningsentreprenörer och andra bouppteckningsförrättare med begäran, att de måtte hållas i åtanke vid förfrågningar i testamentsärenden och liknande sammanhang. Åren 1973—1976 inbetalades följande belopp till fonden:

1973	1974	1975	1976
297 419	384 033	432 786	534 802

I testamentslegat erhöll förbundet de två senaste verksamhetsåren 340 183 kronor och 105 529 kronor.

Resultaträkningen för senaste verksamhetsår hade följande lydelse.

<i>Inkomster</i>	
Rikslotteriet	232.140:17
Tidskriften Status	259.911:25
Blomsterfonden	534.802:92
<i>Bidrag och anslag</i>	
Statsbidrag	130.000:—
Svenska Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar	100.000:—
Testamentslegat	105.529:39
Övriga gåvor och bidrag	55.981:35
Medlemsavgifter	4.615:—
Ränteinkomster och utdelning	137.985:36
Fördelningsmedel löner, hyror och diverse kostnader	28.118:—
	1.589.083:44
Balanserade vinstmedel	351.863:26
Kronor	1.940.946:70

<i>Utgifter</i>	
Lotterimedel till lokalföreningar	113.188:—
Tidskriften Status produktions- och försäljningskostnader	349.816:81
Personalkostnader	742.079:45
Hyror, skatter och försäkringar	77.716:—
Kontorskostnader	121.769:40
Avskrivningar	6.636:80
	1.411.206:46
Disposition av balanserade vinstmedel	
Organisationsverksamheten	125.000:—
Studie- och informationsverksamheten	30.000:—
Propagandaverksamheten	30.000:—
Lokalföreningarnas garantifond	25.000:—
Blomsterfonden	150.000:—
Konvalescenthemsfonden	15.000:—
Dispositionsfonden	./ 25.000:—
Ny räkning	1.863:26
Verksamhetsårets nettoöverskott	177.876:98
	1.940.946:70
Kronor	

7.2.8 Hallands hjärt- och lungsjukas centralorganisation, Varberg

Organisationen, som är medlem av Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka, omfattar tre lokala konvalescentföreningar med tillhopa 270 medlemmar. Den bedriver en julinsamling varje år. Insamlingsarbetet utföres i huvudsak av partiellt arbetsföra. Försändelser skickas då ut med anhållan om bidrag, som kan inbetalas per postgiro.

Julinsamlingen 1975 redovisades enligt följande:

<i>Inkomster:</i>		
Gåvor under tiden 1/1—31/12 1975	Kr	59.436:08
Lån	"	30.000:00
	Kr	89.436:08
<i>Utgifter:</i>		
Kuvert, upprop, inbet.kort, tel.kat.	Kr	5.036:00
Adresskrivning, iläggning, buntning m.m.	"	8.025:00
Porto	"	11.023:65
Förlorade arbetsförtjänster, frakter m.m.	"	754:80
Lån, återbetalt	"	30.000:00
Arvode enl. beslut	"	4.160:55
Hallands Hjärt- o. Lungsjuk. CO, Behållning	"	30.436:08
	Kr	89.436:08
Disposition av insamlade medel.		
Tidningar, förströelse, tekniska hjälpmedel m.m. till Lungkliniken i Halmstad	Kr	12.000:00
Konvalescentvård, tekniska hjälpmedel, studiebidrag	"	8.000:00
Föreningsändamål, upplysningsverksamhet	"	10.436:08
	Summa kronor	30.436:08

I detta fall motsvarade alltså insamlingskostnaderna (29 000 kronor) 49 procent av det insamlade beloppet (59 436 kronor).

7.2.9 Uppsala läns centralorganisation för hjärt- och lungsjuka, Uppsala

Organisationen bedriver sin insamlingsverksamhet genom en särskild kommitté. Denna begär bidrag genom insamlingslistor, som skickas till organisationer och företag, vidare genom cirkulärbrev, innehållande postgiroinbetalningskort och ett upprop, samt även genom framställningar till kommuner om anslag. Samtidigt publiceras uppropet kostnadsfritt i olika tidningar. Uppropet till julinsamlingen 1976 hade följande lydelse:

Upprop

Uppsala läns HJÄRT- och LUNGSJUKA vädjar härmed till Eder, att inför den stundande julen och det kommande året, hjälpa oss att sprida julglädje samt att bistå behövande hjärt- och lungsjuka, hos vilka sjukdomen skapat problem av såväl mänsklig som ekonomisk natur.

Alla hjärt- och lungsjuka inom länet omfattas av insamlingen, de som vårdas på sjukhus och de som vistas i sina hem.

Insamlingen bedrivs av **Uppsala läns Centralorganisation för hjärt- och lungsjuka** i vars arbetsuppgifter ingår att söka lösa eftervårdsfrågan samt att bedriva upplysnings- och studieverksamhet bland medlemmarna. Föreningsverksamheten syftar också till att möjliggöra kamratligt umgänge bland människor med likartade problem. I mån av tillgångar utdelas även viss ekonomisk hjälp.

Organisationen har en stor och nödvändig uppgift att fylla och behöver allt det ekonomiska stöd som allmänheten kan ge.

Insamlingen står under kontroll av auktoriserad revisor och Lungkliniken i Uppsala överläkare. Näringslivets Granskningsnämnd har tilldelat oss kontrollgiro 900388-0.

Vördsamt Kommittén för Insamling till Hjärt- och lungsjuka i Uppsala län 75014 Uppsala 14

I denna vädjan instämma:

RAGNAR EDENMAN

Landskövding
Uppsala

AGA Carlsson

Landstingsman
Uppsala

Brita Nordlander

Kommunfullmäktiges ordf.
Uppsala

Olof. E. Sandler
Medicinalråd, Med. Dr.
Uppsala

OLOF SUNDBY

Ärkebiskop
Uppsala

Olle Hillerdal

Ordf. i Hälso- och Sjukvårdsstyrelsen
Uppsala

Ola Nyquist

Riksdagsman
Uppsala

GUNNAR DAHLSTRÖM

Professor
Lungkliniken, Uppsala

Henry Larsson

Kommunråd
Ålsterby kommun

Henry Runhag

Bltr. Socialchef
Enköpings

Torsten Roberg

Kommunfullm. ordf.
Enköpings

Ingegerd Troedsson
Riksdagsledamot, Statsråd
Grillby

Åren 1973, 1974 och 1975 insamlades respektive 14 048, 12 480 och 14 875 kronor. Omkostnaderna utgjorde 6 123, 6 055 och 6 577 kronor, motsvarande 43,59, 48,52 och 44,22 procent av insamlingsbeloppen.

7.2.10 Riksförbundet mot reumatism, Stockholm

Förbundet bildades år 1945. Förbundet vill göra aktiva insatser för reumatiker på områden, där samhället inte har tillräckliga resurser, söker påverka

myndigheterna att förbättra reumatikernas situation samt lämnar ekonomiskt stöd till reumatologisk forskning. Förbundet har 23 länsavdelningar och omkring 70 lokalföreningar. Antalet medlemmar är cirka 36 000.

Förbundet driver tre egna sjukhus med 365 vårdplatser. Vårdavgifterna betalas av landsting och försäkringskassa. I samverkan med landstingen och som ett komplement till vården i Sverige anordnar förbundet vård utomlands, varvid vårdtiden för patienterna uppgår till fem veckor. Med hjälp från Stiftelsen Solstickan har förbundet sedan år 1946 bedrivit ambulerande sjukgymnastik för reumatiker i glesbygd.

Förbundet driver kontinuerligt följande insamlingar: insamling över postgirokonto, försäljning av brevmärken, pappersinsamling, insamling av begagnade frimärken samt lotteri. Försäljningen av brevmärken sker som nämnts i samarbete med två andra organisationer. Pappersinsamlingen handhas av ett fristående aktiebolag, som till förbundet redovisar nettoöverskottet. Frimärksinsamlingen startades år 1975 och göres gemensamt med MS-förbundet (jämför ovan s. 34).

År 1974 genomfördes en radiohjäpskampanj. Vid denna biträdde förbundet av en konsultfirma, som utformade manus till programtexter och liknande. Firman uppbar i ersättning 25 000 kronor. Under år 1975 genomfördes tillsammans med landets Lionklubbar en riksomfattande insamling till förmån för den reumatologiska forskningen.

I samband med insamlingarna har förbundet bedrivit upplysningsverksamhet av olika slag. Kostnaderna för denna redovisas i följande sammanställning över insamlingsverksamheten:

	1973	1974	1975
90-kontot			
Intäkter	1 277 000	1 250 000	1 320 000
Brevmärken			
Intäkter	183 000	250 000	327 000
Kostnader	104 000	162 000	219 000
Resultat	79 000	88 000	108 000
Pappersinsamling			
Intäkter	50 000	94 000	59 000
Kostnader	—	—	—
Resultat	50 000	94 000	59 000
Frimärken			
Resultat			25 000
Lotteri			
Intäkter	55 000	32 000	64 000
Kostnader	35 000	30 000	12 000
Resultat	20 000	2 000	52 000
Radiohjälp			
Intäkter		350 000	
Kostnader		169 000	
Resultat		181 000	
Upplysningsverksamhet			
Kostnader	159 000	170 000	190 000

Vad beträffar frågan om insamlingarnas ekonomiska betydelse för förbundet, kan antecknas, att förbundets resultaträkning för år 1975 omfattade 34 844 890 kronor med ett överskott å 14 201 kronor samt att förbundet uppbar i medlemsavgifter 582 635 kronor och i statsbidrag 50 000 kronor.

7.2.11 Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, FUB, Stockholm

Förbundet bildades år 1956. Dess väsentliga syfte är att verka för utvecklingsstördas och andra begåvningshandikappades allmänna personlighetsutveckling. Förbundet har ansvar för den systematiska bevakningen av de utvecklingsstördas rättigheter på central nivå. Opinionsbildning är en ytterst angelägen uppgift. Tyngdpunkten i det arbetet ligger hos länsförbund och lokalföreningar.

Förbundet har 120 lokalföreningar, sammanslutna i 22 länsförbund. Medlemsantalet uppgår till omkring 18 000.

Förbundets insamlingsverksamhet består i, förutom ett rikslotteri, försäljning av olika varor. Försäljningen sköttes tidigare av ett fristående aktiebolag. För några år sedan övertog emellertid förbundet denna försäljningsorganisation från bolaget, som fortsatte med sin övriga verksamhet. Varuförsäljningen sker i samarbete med Hörselfrämjandet och Riksförbundet mot reumatism (jämför ovan s. 51 och 55). Den har omfattat jullöpare, taveltryck, vykort, korrespondenskort och liknande föremål. Mest lönsam har försäljningen av brevmärken varit. Varuförsäljningen har utfallit på följande sätt:

	1973	1974	1975	1976
Intäkter	1 625 000	1 826 000	2 019 000	2 500 000
Kostnader	1 129 000	1 410 000	1 592 000	1 900 000
Resultat	496 000	416 000	427 000	600 000

Vad beträffar frågan om försäljningens ekonomiska betydelse, kan antecknas, att förbundet år 1974 uppbar statsbidrag med 304 500 kronor och årsavgifter med 210 900 kronor men redovisade ett underskott å 186 500 kronor. År 1975 uppbar förbundet statsbidrag med 559 500 kronor och årsavgifter med 228 300 kronor men redovisade ett underskott å 501 000 kronor. Efter företagen omstrukturering av förbundet resulterade verksamheten år 1976 i ett överskott å 300 000 kronor.

7.2.12 Länsförbundet FUB i Stockholms län, Stockholm

Länsförbundet, som tillhör Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, omfattar tolv lokalföreningar och fem sektioner vid skolor och vårdhem. Den bedriver sedan flera år en fortlöpande textilinsamling (jämför affisch å s. 37). Insamlingsarbetet utföres av ett fristående företag, som betalar länsförbundet visst belopp per år.

Resultaträkningen för år 1976 utvisade följande:

<i>Intäkter</i>	
Stockholms läns landsting	150 000:—
Dito, kulturnämnden	64 836:—
Klädinsamlingen	45 000:—
Räntor	9 753:40
Medlemsavgifter	6 818:—
	276 407:40
<i>Kostnader</i>	
Björklinge	26 163:56
Gåvor och bidrag	22 000:—
Medlemsavgifter	200:—
Sommarvistelser	36 784:85
Resor, traktamenten	5 412:71
Kurser, konferenser	2 138:10
Sammanträden	3 101:98
Information	20 699:76
Telefon, porto	654:40
Arbetsgivaravgift	1 722:—
Kanslikostnader	145 000:—
Div. kostnader	2 961:92
Årets överskott	9 568:12
	276 407:40

7.2.13 Riksförbundet mot allergi, Stockholm

Förbundet bildades 1956. Förbundet har till uppgift att åstadkomma bättre levnadsvillkor för personer med allergiska sjukdomar och att stödja allergologisk forskning.

Förbundet har nu 22 länsföreningar och 129 lokalföreningar. Medlemsantalet är cirka 17 000. Högsta beslutande organ är förbundsstämman, som sammanträder vart tredje år och består av ombud för lokalföreningarna.

Förbundet har tidigare deltagit i den försäljningsverksamhet, som fortfarande bedrivs av Hörselfrämjandet (jämför ovan s. 51) och två andra förbund. Förbundet drog sig ur verksamheten år 1976. Anledningen var, att det ekonomiska utbytet inte motsvarade förbundets förväntningar.

Under år 1977 har förbundet börjat försälja kaffeskedar i silver. Reklam för skeden göres i förbundets tidning. Beställning göres hos förbundskansliet, men expedieringen omhänderhas av det tillverkande företaget. Förbundet erhåller visst belopp per såld sked.

Förbundets övriga insamlingsverksamhet sker via postgirokonto. Vidare mottar förbundet gåvor och testamentsbelopp.

7.2.14 MS-förbundet – Riksorganisation för neurologiskt sjuka och handikappade, Stockholm

Förbundet bildades år 1957. Förbundets syfte är att främja och vidtaga åtgärder till gagn för personer med multipel skleros eller annat neurologiskt sjukdomstillstånd. Därvid söker förbundet bland annat genom opinionsbildning skapa större förståelse för de handikappades problem. Vidare stöder förbundet forskningsobjekt, inriktade på neurologiska sjukdomar eller handikapp.

Förbundet utgör en riksomfattande sammanslutning av läns- och lokal-föreningar. Antalet föreningar är 51 med tillhoppa omkring 11 000 medlemmar. Förbundets högsta beslutande organ är förbundsstämman, som samman-träder en gång vartannat år och består av ombud från läns- och lokalföre-ningarna.

Förbundets insamlingsverksamhet omfattar insamling via girokonto, tex-tilinsamling och frimärksinsamling (jämför ovan s. 34). Den har tidigare också omfattat pappersinsamling samt aktionen "Den glömda bankboken". Under åren 1973—1975 medförde de olika insamlingarna ett netto för förbundet på respektive 256 146, 354 446 och 135 805 kronor.

För pappersinsamlingen anlidade förbundet ett fristående företag, som efter denna insamlingsforms "kommunalisering" anlitas av kommunen för samma arbete.

Den glömda bankboken var förbundets riksinsamling 1973. Vid upplägg-ningen av denna insamling anlidade förbundet ett fristående konsultföretag. Kampanjen vände sig till alla hushåll i landet. Allmänheten uppmanades att skänka bankböcker med småbelopp till förbundets verksamhet. Sammanlagt distribuerades 3,6 miljoner insamlingspåsar med överlåtelsehandling. I verk-samhetsberättelsen för 1973—1974 sammanfattade styrelsen insamlingen med följande ord: "Förbundsstyrelsens förhoppning om en tryggad ekonomi för förbundets framtid grusades, men resultatet av insamlingen gav trots det ordentlig stadga åt den ekonomiska situationen."

Enligt framlagda specifikationer har Den glömda bankboken givit följande resultat:

	1973	1974	1975	1976
Intäkter	1 119 304	122 576	5 936	1 862
Omkostnader	912 660	16 888	70	—
Överskott	206 644	105 688	5 866	1 862

Frimärksinsamlingen genomföres i samarbete med Riksförbundet mot reumatism (jämför ovan s. 56). Det löpande arbetet utföres av en person, som avlönas av arbetsmarknadsstyrelsen. Vederbörande tvättar, sorterar och säljer inkomna frimärken. Försäljningen sker efter avgivna anbud. Inkomster-na fördelas lika mellan de båda förbunden. År 1975 erhöll MS-förbundet 31 382 kronor och år 1976 18 000 kronor.

Textilinsamlingen utföres av ett fristående företag, med vilket förbundet träffat avtal. Förbundet skall erhålla visst belopp per kilo, och företaget skall fullgöra sina betalningar kvartalsvis.

För att erhålla medel på sitt postgirokonto skriver förbundet till advokater, pastorsexpeditioner och begravningsentreprenörer. En särskild folder har framställts med information om förbundet och hur man testamenterar dit.

7.2.15 Svenska psoriasisförbundet, Stockholm

Förbundet bildades år 1963. Förbundets syfte är att på olika sätt hjälpa psoria-sissjuka. Därvid arbetar förbundet särskilt för bättre vård- och behandlings-möjligheter samt för upplysning och forskning om psoriasis.

Förbundet har nu 24 länsavdelningar och ett 70-tal lokalavdelningar. Med-lemsantalet är cirka 16 000. Högsta beslutande organ är riksstämman, som

utgöres av ombud för länsavdelningarna och av förbundsstyrelsens ledamöter. Riksstämman utser ett forskningsråd.

Förbundets insamlingsverksamhet omfattar bland annat försäljning av årstallrikar (jämför ovan s. 33), medaljer samt brevmärken.

När försäljningen av årstallrikar skulle upptagas, förvärvade förbundet rätt till 20 verk av konstnären Einar Nerman. Därefter begärdes offerter från fyra industriföretag i Danmark, Finland och Sverige rörande produktionen av tallrikarna. Efter introduktionsåret skötes hela försäljningen från förbundets kansli.

Försäljningen av brevmärken sker via skolelever. Priset är 6 kronor för häfte om 12 märken. På baksidan av varje häfte redovisas följande fördelning av bruttoinkomsterna:

Svenska psoriasisförbundets nettobehållning	45%
Skolresor, säljpremieringar, tävlingar	35%
Egen administration och distribution	15%
Tryckkostnader	5%

Förbundet har vidare inkomster av textilinsamlingar och motsvarande. Insamlingsarbetet utföres av ett fristående företag, och förbundet erhåller visst belopp per månad och antal använda bilar. Förbundet har rätt att ta del av företagets verksamhet och olika räkenskapshandlingar. Initiativet till insamlingarna togs av förbundet, som kontaktade företaget.

Balansräkningen för år 1976 utvisar en omslutning på 2 387 409 kronor. Resultaträkningen utvisar ett överskott på 453 010 kronor och har följande lydelse:

<i>Verksamhetsintäkter</i>		
Medlemsavgifter	444 216:65	
Anslagsmedel	175 500:—	
Avdelningsbidrag	600 801:84	
Lotterier och bingo	309 798:—	
Gåvor och bidrag	93 407:02	
Annonser	436 416:60	
Expedition och försäljning	376 002:69	
Brevmärken	365 517:21	
Övriga verks.intäkter	237 639:—	3 039 299:01
<i>Verksamhetskostnader</i>		
Personalkostnader	503 010:37	
Styrelsekostnader	57 832:45	
Kansli och expedition	716 940:21	
Tidning och annonsbilaga	445 028:05	
Informationsverksamhet	77 403:15	
Lokalkostnader	41 270:75	
Administrationskostn. för avdelningar, lott. och bingo	498 804:37	
Övriga verks.kostnader	235 006:19	2 575 295:54
Verksamhetens resultat		464 003:47
Fastighetsintäkter	71 671:50	
Fastighetskostnader	— 103 954:51	32 283:01
Resultat före räntor och skatt		431 720:46
Ränteintäkter		39 832:59
Resultat före skatt		471 553:05
Skattekostnad		18 543:—
Årets överskott		453 010:05

7.2.16 Sveriges cancersjukas riksförbund, Stockholm

Förbundet bildades hösten 1974. Enligt stadgarna är dess syfte att verka för en förbättring av de cancersjukas levnadsförhållanden. Därvid försöker förbundet lätta upp tillvaron för patienterna i sjukhusens dagrum genom att skänka färgteveapparater, blommor och frukt. Vidare lämnar förbundet bidrag till rekreationsresor och stöder cancerdrabbade och deras anhöriga genom kurativ verksamhet.

I april 1977 uppgavs medlemsantalet till 20 à 30. Dåvarande förbundsledning sade sig ha varit avsiktligt restriktiv i fråga om intagning av nya medlemmar, enär förbundet under ett uppbyggnadsskede velat "skapa en fast organisation med ordnad ekonomi". Hösten 1977 har medlemsantalet angivits vara omkring 100.

Förbundet ledes av en styrelse om lägst 5 och högst 7 medlemmar. Medlem av förbundet antages av styrelsen.

Förbundets insamlingsverksamhet omfattar försäljning av brevmärken. Försäljningen har sedan starten omhänderhafts av ett fristående företag. Från hösten 1977 skall emellertid det centrala försäljningsarbetet övertas av förbundskansliet. Priset per märke har varit 1 krona, och förbundet har erhållit 20 öre per sålt märke. Förbundet räknar med att efter omläggningen erhålla ett bättre netto, omkring 35 procent av försäljningssumman. Försäljningen sker per telefon av ombud, som rekryterats efter annonsering.

Balansräkningen för år 1976 utvisar en omslutning på 205 880 kronor. Resultaträkningen utvisar ett överskott på 127 707 kronor och har följande lydelse:

<i>Intäkter</i>	
Medlemsavgifter	725:—
Gåvor	24.670:—
Blomstermärket	260.274:40
Göteborgsgalan Scandinavium	74.955:40
Ersättning i samband med artistuppträdande	8.103:90
Räntor	5.626:74
<i>Kostnader</i>	374.355:44
Löner och arvoden	60.270:—
Arvoden till utomstående	14.035:—
Sociala avgifter	17.925:—
Hyra	13.702:95
Lokalkostnader	5.256:80
Kontorsomkostnader	15.018:28
Tele, porto	17.271:65
Rese- och telersättningar	5.098:10
Bilkostnader ¹	35.855:80
Representation	673:18
Årsfest	3.021:67
Annonser	29.732:71
Gåvor	16.856:20
Rekreattionsbidrag	10.100:—
Avskrivningar	1.830:81
Periodens resultat	127.707:29
	374.355:44

¹ På utredningens fråga, vad posten bilkostnader kunde ha avsett, har svarats, att en företrädare för förbundet undersökt olika fastighetsobjekt, som kunde vara lämpliga till rekreationshem. I anslutning härtil kan antecknas, att styrelsen i sin verksamhetsberättelse den 27 april 1977 meddelar, att styrelsen på grund av den kostnadsstegring, som inträffat, inte "för närvarande" hade några planer på anskaffande av rekreationshem.

7.2.17 Sällskapet Stockholms stadsmission, Stockholm

Sällskapet bildades år 1853. Det har till uppgift att utöva social hjälpverksamhet på kristlig grund. Antalet medlemmar är cirka 100.

Enligt stadgarna "ordnas" sällskapets verksamhet av en styrelse, bestående av 15 för tre år valda ledamöter. Dessa utses på följande sätt. Sällskapet väljer tre ledamöter vart tredje år vid årsmöte. Året därefter väljer Stockholms domkapitel tre ledamöter. Slutligen utser styrelsen själv årligen tre ledamöter, alla med tre års mandattid. Den närmaste ledningen av verksamheten handhas av en av styrelsen vald föreståndare. Denne skall vara präst i svenska kyrkan.

Stadsmissionens verksamhet omfattar bland annat en social mottagningsbyrå, en socialkurativ byrå, en råd- och hjälpbyrå vid centralstationen i Stockholm, en alkoholpoliklinik, arbetsberedande organ (verkstäder), folkhögskola och vilohem.

Till bestridande av kostnaderna för verksamheten erhåller Stadsmissionen anslag från statliga och kommunala myndigheter. Vidare får Stadsmissionen del av en rikskollekt inom svenska kyrkan.

Insamlingsverksamheten omfattar bland annat en jul- och en sommarinsamling. Stadsmissionen sänder då brev till tidigare gåvogivare med vädjanden om nya bidrag, och samtidigt bifogas ett postgiroinbetalningskort. Inbetalningskort skickas också ut som bilaga till en del tidningar. Vidare anordnas varje år (jämför s. 31) en gemensam försäljning av Stora syföreningen, Frivilligkåren och Måndagsgruppen. År 1976 insamlades på detta sätt 89 891 kronor. Stadsmissionen har vidare inkomster genom försäljning av brevmärken och vykort.

Stadsmissionen bedriver därjämte insamling av kläder och liknande. Hur denna insamling går till, har beskrivits på följande sätt i Stadsmissionens publikation Brevet:

"Stadsmissionen hämtar själv allt vad vi blir ombedda att hämta. Detta sker genom vår verksamhet 'Små Smulor', som är en del av den 'skyddade verksamheten' för människor med olika handikapp.

Stadsmissionen lägger inte i fastigheterna några platsäckar, som därefter hämtas av åkare. Vi ombeds per telefon 18 04 00 att hämta när vederbörande själv så önskar. - - - Efter hämtningen sker all sortering i Stadsmissionens egna lokaler och allt som går att återanvändas lägges för sig och annat som kan säljas som lump och ge ett ekonomiskt tillskott lägges i annan hög. Kläder kemtvättas om detta behövs, granskas, lagas och lämnas därefter ut till hjälpsökande. - - - En del säljes på 'Små Smulor' och bidrager därmed ekonomiskt till verksamheten. - - -

Vad är det då som hämtas av Stadsmissionen? Svaret kan kort bli: allt. Allt som - - - går att använda och som andra kan ha nytta och glädje av. Detta gäller främst alla slags kläder. Vidare husgeråd av alla slag, sängkläder, böcker - - - gamla frimärken, tavlor och möbler. - - -

All denna verksamhet som sker inom ramen för det som allmänt kallas 'Små Smulor' sker i Stadsmissionens regi och av eget folk."

7.2.18 Frälsningsarmén i Sverige, Stockholm

Frälsningsarmén är en till många länder spridd rörelse, som började i England år 1865. Till Sverige kom den år 1882.

Frälsningsarmén bedriver evangelisk-social verksamhet vid drygt 200 kårer och omkring 100 sociala institutioner. Verksamheten omfattar bland annat alkoholistvård, skolhem för pojkar, fängelsemission, eftersökningsbyrå, ungdomshem, industrihem för frigivna fångar, slumstationer, mödrahem, flickhem och barnhem, sommargårdar för barn och pensionärer samt ett antal hjälpcentra för döva och blindas.

För att få medel till sina olika arbetsuppgifter vänder sig Frälsningsarmén tid efter annan till allmänheten med anhållan om hjälp. Insamlingsverksamheten omfattar bland annat bössinsamlingar, personliga besök på företag, insamlingslistor, försäljningar vid basarer (jämför ovan s. 32) och textilinsamlingar. Det mest kända insamlingsmedlet torde utgöras av de grytor, som utplaceras vid jultid under mottot Håll grytan kokande. År 1975 inbragte jultorgarna i Stockholm 45 753 kronor och å övriga orter 230 814 kronor, år 1976 utgjorde inkomsterna i Stockholm 44 888 kronor och å övriga orter 255 140 kronor.

Hur en insamling med listor genomföres framgår av följande utdrag ur "Redogörelse för Frälsningsarméns försakelsevecka 1976".

"För notering av insamlade bidrag användes av näringslivets granskningsnämnd godkända kontrollförteckningar, numrerade och försedda med insamlarens namn.

16 000 kontrollförteckningar trycktes av Esselte. Av dessa blev 4 760 ej användbara, varav i lager 1 925. 10 592 redovisades med tecknade bidrag och 536 utan bidrag. Vid redovisningen saknades 112 förteckningar, motsvarande 0,8 procent av de utlämnade.

I varje enskilt fall har rapporterats vilka åtgärder som vidtagits för att få in felande förteckningar.

Vid varje kår granskades samtliga förteckningar och bokfördes i särskilda redovisningsböcker vilka tillsammans med kontrollförteckningarna insändes till revisionsavdelningen vid Frälsningsarméns högkvarter, där allt material siffergranskats och reviderats.

Revision av insamlingen, dess omkostnader och fördelning har även företagits av auktoriserade revisorn Tore Wiberg.

Här nedan följer en uppställning utvisande insamlingsresultat, kostnader och fördelning av behållningen i jämförelse med motsvarande från föregående år."

	1976	1975
Bruttoinsamling	1 402 519:65	1 291 335:25
Omkostnader vid kårerna	30 694:90	31 162:50
Omkostnader centralt	55 931:60	48 606:71
	86 626:50	79 769:21
Insamlingsnetto	1 315 893:15	1 211 566:04

I fråga om textilinsamlingarna har Frälsningsarmén träffat avtal med ett fristående företag, som genomför själva insamlingsarbetet. Enligt avtalet skall företaget tillställa Frälsningsarmén alla användbara kläder och för övrigt

material betala visst belopp per kilo. År 1975 erhöLL Frälsningsarmén 398 564 kronor och år 1976 311 454 kronor. Av de mottagna kläderna lämnar Frälsningsarmén — efter kemtvättning och liknande arbete — en del som gåva till olika behövande, medan övrigt försäljes i Frälsningsarméns butiker.

7.2.19 Individuell människohjälp – IM, Lund

Individuell människohjälp — IM konstituerades vid en konferens år 1944. Organisationen har till uppgift att förena människor inom den europeiska kristenheten till en missionsgärning i diakoniens form. Arbetet är huvudsakligen inriktat på vård, fostran och utbildning av barn och ungdomar samt vård av behövande äldre personer. Den stödjande verksamheten utövas både i vårt land och i utlandet.

Som intressent räknas varje person, som önskar hålla kontakt med organisationen. Rösträtt vid årsmöte tillkommer den som under föregående år understött verksamheten med minst tio kronor. Antalet intressenter är omkring 85 000. Arbetet ledes av en styrelse med högst elva, lägst sju ledamöter. Styrelsen väljes av årsmötet.

Organisationen driver fortlöpande insamling över girokonto. Inbetalningskort bifogas tidningen IM. Vid två tillfällen under året skickas därjämte värdanden om bidrag till intressentkretsen, i det ena fallet avseende en sommargåva, i det andra en adventsgåva. Insamlingarnas resultat framgår av följande sammanställning:

	1973—74	1974—75	1975—76	1976—77
Brutto	6 244 675	7 296 916	8 230 674	8 267 558
Omkostnader (inklusive kostnader för IM)	1 180 949	1 248 837	1 396 213	1 453 312
Netto	5 063 726	6 048 079	6 834 461	6 814 246

IM bedriver vidare insamling av kläder, skor och liknande. Allmänheten uppmanas då att sända varor till en uppsamlingsdepå i Nässjö. Användbara varor skickas till nödhjälpsområden, medan sekunda varor och lump avyttras till skrothandeln. I en årsberättelse har verksamheten i Nässjö beskrivits på följande sätt.

” Verksamhetsåret 1973/74 vid Centraldepån i Nässjö, det 28:e i ordningen, har uppvisat en omslutning, som i det närmaste motsvarar medeltalet för de senaste 5 åren eller omkring 100 ton. Det vittnar om ett glädjande konstant intresse för denna IM:s verksamhetsgren.

Totala utlastningen till hjälpcentraler har uppgått till 68 620 kg. I hela vagnslaster har expedierats 58 500 kg, varav till flyktingläger i Italien gått tre järnvägsvagnar om sammanlagt 31 340 kg samt en vagn till vardera IM-centralerna i Linz, Österrike, och Skoplje, Jugoslavien, om 12 500 resp. 14 640 kg. I övrigt fördelar sig gåvosändningarna från depån på ett 20-tal styckegodspartier på sammanlagt 10 120 kg, bl.a. 150 säckar kläder till hem för barn och gamla i Grekland, 1 640 kg till Bangladesh, 1 600 kg till Astrid Nilssons verksamhet i Marseille, 700 kg till Mellanöstern samt smärre poster till mottagare såväl utomlands som IM-hemmen i Sverige. - - -

Även under gångna året har en rätt betydande kvantitet textilavfall ställts till vårt förfogande av insamlade organisationer och enskilda, tillsammans 30,8 ton. Försäljningen av detta parti har givit en god hjälp till gåvornas vidare befordran ut till olika nödområden på IM:s vida fält."

7.2.20 *Lutherhjälpen, Lidingö*

Lutherhjälpen tillkom år 1947. Det året bildades Lutherska världsförbundet som en sammanslutning av lutherska kyrkor. Enligt förbundets stadga skall i varje land finnas en nationalkommitté. Den svenska nationalkommittén har fått namnet "Lutherska Världsförbundets svenska sektion med Lutherhjälpen". Lutherhjälpen är en avdelning inom denna sektion och har till uppgift att förmedla mellankyrkligt bistånd samt utvecklingsbistånd, nödhjälp och flyktingvård.

Den svenska sektionens representantskap om 49 ledamöter utses dels av stiftsråden, dels av biskopsmötet, dels av svenska kyrkans centrala organ. Representantskapet beslutar om sin stifts-, kontrakts- och församlingsorganisation. Arbetet inom sektionen leds av en styrelse med tio ledamöter, av vilka representantskapet utser sju och biskopsmötet tre.

Lutherhjälpen lämnar sitt bistånd huvudsakligen genom Lutherska världsförbundet och Kyrkornas världsråd.

Den erhåller medel bland annat genom kollekter i svenska kyrkans församlingar (riks-, stifts- och församlingskollekter), gåvor via girokonto, minnesgåvor (vid jordfästningar och högtidsdagar), testamentsgåvor samt bössinsamlingar, försäljningar och andra liknande aktiviteter, som anordnas av svenska kyrkans församlingar, Lutherhjälpens lokalavdelningar och aktionslag eller andra grupper samt av tidningar. Insamlingsverksamheten pågår kontinuerligt men intensifieras kring Palmsöndagen och Domsöndagen.

Det ekonomiska resultatet av insamlingarna framgår av följande sammanställning:

	1973/74	1974/75	1975/76
Brutto	31 571 575	39 814 315	42 254 244
Omkostnader	2 294 192	2 813 215	2 994 271
Netto	29 277 383	37 001 100	39 259 973

Resultaträkningen för tiden 1 juli 1975 — 30 juni 1976 utvisade en omslutning på 49 167 899 kronor. Balansräkningen den 30 juni 1976 utvisade en omslutning på 21 202 302 kronor. Beviljade men ej utbetalade anslag utgjorde då 15 155 151 kronor.

7.2.21 *Sektionen för mission och u-hjälp, Katarina församling, Stockholm*

Sektionen inrättades år 1970 av kyrkorådet i Katarina församling. Dess uppgift är att samla in bidrag till svenska kyrkans mission (i huvudsak under hösten och vintern) och till Lutherhjälpen (i huvudsak under våren och sommaren). För att erhålla medel anordnar sektionen en julmarknad. Vidare sker insamling fortlöpande under året via postgirokonto. För att erhålla bidrag

till kontot sänder sektionen ut en folder med inbetalningskort till alla hushåll i församlingen i samband med Lutherhjälpens fasteaktion under våren. En liknande folder sändes ut på hösten i samband med insamling till svenska kyrkans mission. Huvudsyftet med foldern är att inbjuda till församlingens gudstjänster och att informera om det speciella kollektändamålet. Kostnaderna för foldern betalas av kyrkofullmäktige.

Kontot brukar tömmas två gånger per år, dels i slutet av januari efter missionskampanjens slut, dels i maj efter lutherhjälpsaktionens slut.

Det ekonomiska resultatet av insamlingarna åren 1973—1975 framgår av följande sammanställning:

	1973	1974	1975
Giroinbetalningar	22 860	29 772	43 101
Julmarknad (netto)	8 735	10 777	10 158

7.2.22 *Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet, Stockholm*

Stiftelsen, som bildades år 1959, är en allmän hjälporganisation men syftar speciellt till att hjälpa alkoholister, narkomaner och frigivna fångar samt deras familjer.

Stiftelsen har en styrelse på sju personer. Förvaltningen är underställd 24 huvudmän. Centrum för arbetet är Nalenpalatset. Där finnes bland annat en kyrkolokal samt kontorslokaler. Vidare har inretts en värmestuga för hemlösa, vilken hålles öppen under vinterhalvåret. Från ett klädförråd utdelas kläder. Vidare finnes en alkoholpoliklinik med läkare, sjuksyster och socialkurator. På fem skilda platser i landet driver stiftelsen rehabiliteringshem. De senaste åren har stiftelsen börjat med kontaktverksamhet med lokaler för olika räjonger i Sverige.

För att erhålla medel till sitt arbete bedriver stiftelsen insamling via postgiro kontinuerligt under året. Bidrag lämnas dels av enskilda bidragsgivare, dels av frikyrkoförsamlingar, särskilt inom pingströrelsen. År 1974 erhöll stiftelsen 4,7 miljoner, 1975 4,2 miljoner och 1976 5,5 miljoner kronor. Till de enskilda bidragsgivarna sändes tidningen Strandgården 8—10 gånger per år med information om verksamheten. Vidare anordnas auktioner vid skilda tillfällen (jämför ovan s. 32).

7.2.23 *Frikyrkan hjälper, Älvsjö*

Frikyrkan hjälper är en verksamhet, som Sveriges frikyrkoråd sedan år 1966 bedriver för internationella biståndsinsatser. Programmet upptar tre huvudpunkter, nämligen katastrofhjälp, återuppbyggnadshjälp samt utvecklings-samarbete och katastrofförebyggande åtgärder. Organisationen har hjälp- och utvecklingsprojekt i Asien, Afrika och Latinamerika.

Arbetet leds av en kommitté, som utses av Frikyrkorådet. Detta råd har som medlemmar Fribaptistförbundet, Helgelseförbundet, Metodistkyrkan i Sverige, Svenska alliansmissionen, Svenska baptistsamfundet, Svenska frälsningsarmén, Svenska missionsförbundet samt Örebromissionen.

Insamlingsverksamheten omfattar insamling via postgirokonto, kyrkokollekter samt bössinsamlingar i samband med olika aktioner. I maj varje år an-

ordnas särskilda kampanjer, och då inflyter merparten av insamlingsmedlen. För åren 1973—1975 redovisas följande insamlingsresultat.

	1973	1974	1975
Brutto	1 544 663	2 884 174	3 434 116
Omkostnader	121 223	214 717	373 371
Netto	1 423 440	2 669 457	3 060 745

Posten omkostnader täcker löner, lokalhyra, inventarieinköp och frakter.

Senaste resultaträkning omfattar tiden 1 januari 1976 — 30 juni 1977 och upptar som intäkter följande poster:

Gåvor genom insamlingen	2 849 792
Svenska Journalen	982 855
Bröd till Bröder	330 623
SIDA	12 889 797
Räntor	534 810
Kronor	17 587 877

I årsredogörelsen lämnas följande kommentar till resultaträkningen:

”Bokslutet antyder ett större stöd från SIDA än vad som i verkligheten är fallet. Anledningen till detta är att stora summor i slutet av perioden utbetalats till projektverksamhet under kommande verksamhetsår. Det rör sig om 2,9 miljoner kronor till projekt i Libanon, 935 000 kronor till skolprojekt II i Bangladesh och 1,2 miljoner kronor till Christian Health Care Project, Bangladesh.

Även med denna sifferrensning uppgår samarbetet med SIDA till betydande belopp, cirka 7,8 miljoner kronor under perioden. Frikyrkan hjälper upplever relationerna till SIDA som synnerligen angelägna, samtidigt som det inte nog kan framhållas att det även i fortsättningen måste vara så att de frivilliga bidragen från församlingsmedlemmar och den breda allmänheten måste utgöra den ekonomiska basen för vår verksamhet.”

7.2.24 Föreningen Svenska röda korset, Stockholm

Internationella röda korset består av 122 nationella rödakorsföreningar samt två organisationer i Genève. Den ena, Internationella rödakorskommittén, består av schweiziska medborgare och verkar som medlare i krig. Den ansvarar också för hjälpverksamhet under konflikter. Den andra, Rödakorsföreningarnas förbund, samordnar internationell hjälp vid naturkatastrofer, epidemier och hungersnöd samt till flyktingar. Den ansvarar också för katastrofberedskap.

Svenska röda korset grundades år 1865. Det tillhör Internationella röda korset och arbetar internationellt som medlem av detta. Svenska röda korsets katastrofhjälp och stödhjälp till andra rödakorsföreningar beräknades år 1974 ha uppgått till ett värde av 25 miljoner kronor.

Nationellt är Svenska röda korsets hjälpverksamhet främst inriktad på att komplettera samhällets åtgärder inom hälso- och sjukvård samt inom det sociala, där Röda korset främst arbetar med kontaktverksamhet för isolerade människor i hem, på institutioner och på vårdanstalter. En annan uppgift är

att lära ut, hur första hjälp ges vid olycksfall. Denna kursverksamhet samlar mer än 100 000 elever varje år.

Röda korset har 24 distrikt och omkring 2 300 lokalorganisationer med omkring 540 000 medlemmar. Varje distrikt väljer minst två ombud till riksstämman, som är högsta beslutande organ och sammanträder en gång om året. Riksstämman väljer en centralstyrelse om 22 personer. Den sammanträder omkring en gång i månaden. Centralstyrelsens sekretariat verkställer styrelsens beslut.

Röda korset driver insamlingar via girokonto, listor och bössor samt genom basarer och tombolor. Under år 1976 tillfördes centralstyrelsen härigenom omkring 24 miljoner kronor. Vidare har Röda korset en fortlöpande insamling av kläder. Kläderna samlas in av de olika lokala organisationerna och skickas från dem till ett katastrofförråd, som nu är beläget i Halmstad. Därifrån skickas kläder till rödakorsföreningar i andra länder. År 1976 sändes tillhopa 900 ton.

7.2.25 Rädsla barnens riksförbund, Stockholm

Förbundet stiftades år 1919. Dess uppgift är att lämna hjälp åt barn i nöd. Verksamheten omfattar ett tjugotal länder i Afrika, Asien och Latinamerika. I sju länder driver förbundet egna projekt, i övriga samarbetar förbundet med andra hjälporganisationer.

I Sverige är förbundets verksamhet främst av opinionsbildande och informerande natur. Förbundet har sålunda genomfört kampanjer för att förbättra situationen för barn på sjukhus och för att motverka våld i massmedia.

Förbundet har 28 länsorganisationer och 314 lokalföreningar med omkring 90 000 medlemmar. Riksmöte hålles vartannat år. Varje lokalförening har rösträtt vid mötet.

Förbundet har, utöver medlemmarna, 70 000 registrerade givare och 13 000 faddrar. År 1976 gjordes "registerinsamlingar" via postgiro vid tre tillfällen. Vid det första tillfället insamlades 1,4 miljoner kronor till den jordbävningssdrabbade befolkningen i Guatemala, vid det andra insamlades 1 miljon kronor under temat "Nöden tar inte semester" och vid det tredje 1,1 miljon kronor till flyktbarn. En fadder förpliktar sig att betala minst 20 kronor per månad under viss tid. Som fadderbidrag inbetalades år 1976 5,7 miljoner kronor.

Till medlemmar, givare och faddrar har förbundet distribuerat en gåvokalender. Kalendern, som tryckes i 180 000 exemplar, kan användas som vägg-almanacka och har ett postgiroinbetalningskort inhäftat för varje månad under året. Kalendern inbragte år 1976 4,8 miljoner kronor.

En särskild insamlingsform utgör "Aktion löneslant". Därvid lämnas bidragen genom regelbundna löneavdrag, minst två kronor. År 1976 tillfördes förbundet på detta sätt 472 600 kronor.

År 1976 bedrev förbundet också "textilavfallsinsamling". Arbetet utfördes av ett återvinningsföretag, som betalade förbundet visst belopp per kilo avfall. Behållningen för förbundet uppgick till 187 400 kronor.

Förbundets insamlingsverksamhet omfattar vidare försäljning av hyllnings- och minneskort, år 1976 till ett värde av 137 200 kronor.

7.2.26 Rädda barnens Malmöförbund, Malmö

Förbundet ingår i Rädda barnens riksförbund. I årsberättelserna redogöres för insamlingsverksamheten under året. Följande utdrag, hämtat från 1975 års redogörelse, ger en bild av en lokalförenings insamlingsverksamhet:

"INSAMLINGSVERKSAMHETEN

Gåvokalendern har under året inbringat Kr 111.293:60.

Bössor i olika affärslokaler, banker etc har i runt tal inbringat Kr 6.800:—. De bössor, som placerats ut i Systembolagets olika försäljningslokaler under 1975, har som resultat givit Kr 3.652:45.

De till barndaghem och lekskolor utlämnade s.k. *hemsparbössorna* inbringade Kr 1.108:95. AB Plåtmanufaktur tillhandahöll även detta år hemsparbössorna gratis och hjälpte till med distribueringen av bössorna över hela Sverige.

Försäljning av *Vintergäcken* ägde rum första veckan i mars och inbragte Kr 8.467:60. Liksom tidigare ombesörjdes försäljningen till största delen av barn i Malmö skolor.

Kommunens skolungdom bidrog med Kr 2.139:55 till årets insamlingar.

Bekå AB har haft mannekänguppvisningar våren och hösten 1975, varvid entréavgiften Kr 6.093:— oavkortad gått till Rädda Barnen.

Insamlingen av *textilavfall* genom AB Persöner i Ystad till förmån för Rädda Barnen gav Kr 5.624:—.

Den 15 och 16 mars hölls en *Ungersk utställning* på S:t Gertrud. Av intäkterna tillföll Kr 1.180:— Malmöförbundet. - - -

Malmöförbundets sedvanliga *höstmarknad* den 6 november ägde även i år rum på Sjömansgården och var mycket välbesökt. Det hade anordnats en s.k. allmän tombola med 2000 lotter, mattombola med 4000 lotter, blomster- och kaffeloteri med 1000 lotter vardera och flera listlotterier på bl.a. päls-hattar, skänkta av Hovkörnsnär Hankell, Mattssons Päls, och dukade bord samt ett bord med försäljning av Rädda Barnen-artiklar, vilka hade en strykande åtgång. Försäljningen av kaffe med skänkt hembakat bröd gick som vanligt strålände. Liksom tidigare år var den stora attraktionen Fyndmarknaden, som numera också innehåller stor tygshop och bokstånd. Marknaden tillförde Malmöförbundet Kr 24.748:15, varav Kr 11.012:— kom från fru Elsa Jönssons Fyndmarknad. - - -

Liksom förr om åren hade på privat initiativ anordnats *Luciatåg* i ett antal fastigheter, varvid pengar samlades in till Rädda Barnen. Resultatet blev Kr 463:70.

Årets behållning av Rädda Barnens *minnes- och hyllningsadresser* blev Kr 6.726:—."

7.2.27 Förstamajblommans riksförbund, Göteborg

Förbundet stiftades år 1907. Dess uppgift är att "genom insamlade medel bidraga till att i första hand hos barn förebygga, bekämpa och lindra sjukdomar, utvecklingsstörningar och skador, som kan ge upphov till fysisk eller psykisk invaliditet".

Förbundet består av en centralkommitté samt lokalkommittéer. Centralkommittén är överstyrelse för förbundet. Den skall bestå av minst tio personer. Kommittén kompletterar sig själv vid medlems avgång. Lokalkommitté skall bestå av minst fem medlemmar, och även den kompletterar sig själv vid medlems avgång. Antalet lokalkommittéer uppgår till omkring 1175.

Förbundets insamling sker genom skolbarns försäljning av majblommorna (jämför ovan s. 42). Omkostnaderna inklusive förekommande försäljningsprovision till barnen beräknas i dag uppgå till cirka 30 procent av bruttot. Varje lokalkommitté rapporterar sin nettoinkomst till centralkommittén. Det i avsnitt 6.10 nämnda beloppet 100 miljoner kronor utgör sammanlagda nettoinkomsten under åren.

Från starten 1907 gäller regeln, att varje lokalkommitté i första hand skall använda insamlade medel till hjälpverksamhet på den egna orten. Uppståendet överskott skall inte fonderas utan skickas till centralkommittén, som därigenom får möjlighet att stödja forskningsprojekt samt lämna bidrag till olika slags anläggningar och hjälpobjekt. Inte heller hos riksförbundet sker någon fondering av inkommande medel.

7.2.28 Svenska Dagbladets julinsamling, Stockholm

Julinsamlingen genomfördes första gången år 1908. Den omhänderhas av en särskild kommitté med företrädare för tidningen och ett 30-tal församlingar i Stockholm.

År 1922 upptogs försäljningen av julfemmor. Den genomföres av frivilliga krafter och sker enligt dörrknackningsmetoden under en vecka mot slutet av året. Det belopp, som inbringas inom en församling, går oavkortat till samma församling för hjälp till enskilda nödlidande.

Julfemmeförsäljningen samordnas regelbundet med anordnandet av konserter och ibland med andra aktiviteter. Av inkomsterna härifrån betalas insamlingens omkostnader — i huvudsak utgifter för julfemmornas tryckning på ett värdepapperstryckeri.

Räkenskaperna granskas av revisorer, som utses av länsstyrelsen i Stockholms län. Berättelsen för år 1975 visade följande resultat:

Tillgångar och inkomster:

Behållning i bank från 1974	22 278:50
Ränta å bankräkning för år 1975	1 400:50
Inom församlingarna försålda julfemmor	443 795:—
Inom församl. insamlade medel på listor m m	85 910:85
Genom Svenska Dagbladet försålda julfemmor	9 185:—
Genom Svenska Dagbladet insaml. på listor m m	6 548:—
Av Svenska Dagbladet anordnade julkonserter	45 035:65
Kronor	614 153:50

Utgifter och skulder:

Till församlingarna för utdelning	529 705:85
Genom arbetsutskottet för utdelning	37 225:—
Diverse omkostnader	5 224:90
Trycksaker	10 692:03
Utgående saldo i bank	31 305:72
Kronor	614 153:50

7.2.29 Föreningen Blomsterfonden, Stockholm

Föreningen tillkom år 1921. På initiativ av Alma Hedin utfärdades ett uppprop, undertecknat av bland andra Hjalmar Branting, E.A. Karlfeldt och Nathan Söderblom om bildande av föreningen. Den har till mål att värdigt och varaktigt hedra de dödas minne och söker förverkliga detta genom att bereda bostad och vård åt gamla. Den bostadssociala verksamheten driver föreningen genom ett helägt dotterbolag, Aktiebolaget Blomstergårdar.¹

Föreningen ledes av en styrelse på elva personer. Fyra av styrelseledamöterna utses av föreningsmedlemmarna, övriga utses av "Överståthållarämbetet, Domkapitlet, Kooperativa Förbundet, Advokatsamfundet, Stockholms Läkarförening, Stockholms TCO-Kommitté samt Stockholms Stads Socialnämnd". Antalet föreningsmedlemmar är cirka 2 000.

Den som vill hedra en avliden kan i stället för eller jämsides med blomsterhyllning lämna en penningssumma till föreningen, som sänder en minnesadress med givarens namn till den bortgångnes närmaste anhöriga.

Insamlingsverksamheten består i att föreningen genom annonser i pressen uppmanar allmänheten att i samband med begravning sända ett bidrag till föreningen (jämför ovan s. 34). Det ekonomiska resultatet av denna verksamhet framgår av följande sammanställning:

	1973	1974	1975
Brutto	47 407	49 050	53 075
Omkostnader	5 840	4 636	6 068
Netto	41 567	44 414	47 007

Arbetet med minneshyllningar har gjort föreningens arbete allmänt känt, vilket i sin tur resulterar i gåvor och testamenteriska förordnanden, som blivit en förutsättning för verksamheten. I föreningens kortfattade resultaträkning för åren 1973—1975 redovisas följande belopp som intäkter genom "Gåvor, medlemsavgifter och div. inkomster", nämligen 1 286 000, 1 103 000 och 1 497 000 kronor.

7.2.30 Stiftelsen Solstickan, Stockholm

Stiftelsen bildades år 1936. Den erhåller medel genom att Svenska tändsticks aktiebolaget har förbundit sig att tills vidare sälja tändstickor under en särskild etikett, kallad Solstickan, till ett förhöjt pris, motsvarande 0,5 öre per ask. Stiftelsen erhåller vidare inkomster genom gåvor och i form av räntor.

Dess angelägenheter handhas av en styrelse om sex personer. Regeringen utser fem av styrelseledamöterna och Tändsticksbolaget en.

I varje län finns en länskommitté, vars ledamöter utses av länsstyrelsen i länet.

Styrelsen skall efter avdrag för erforderliga förvaltningskostnader fördela influtna belopp så att "65 procent därav skall användas till fromma för sjuka och klena barn, i synnerhet invalidiserade och kroniskt sjuka samt för andra

¹ En redogörelse för Blomsterfondens tillkomsthistoria ges i Alma Hedin: I minnets blomstergårdar. Stockholm 1950, s. 217—234.

behövande, i synnerhet åldringar, vilka av kommittéerna för länen bedömas vara i behov av hjälp, som ej på annat sätt kan tillgodoses". Återstående 35 procent tilldelas försäljningsorganisationernas understödsfonder.

År 1974 mottog stiftelsen från Tändsticksbolaget 1 391 647 kronor och hade då omkostnader på 180 kronor. År 1975 erhöll stiftelsen 1 286 046 kronor och hade omkostnader på 1 041 kronor.

7.2.31 *Lionklubbarna*

Lionrörelsen har sitt ursprung i Amerikas förenta stater. Den kom till Sverige år 1948 och omfattar här omkring 500 klubbar med sammanlagt 17 000 medlemmar. Någon organisatorisk överbyggnad till klubbarna finnes inte. Klubbarnas styrelser samlas dock till zon- och distriktsmöten.

Lionrörelsen lämnar hjälp åt handikappade, ensamma, gamla och sjuka samt katastrofdrabbade. Man vill vidare stödja ungdomen genom stipendier, resor och lägerverksamhet.

Mestadels är hjälpverksamheten koncentrerad till den egna klubbens område, men arbetet avser ibland syften utanför detta, även i utlandet. I dessa senare fall kanaliseras hjälpen genom andra organisationer såsom Rädda barnen eller via Lionklubbar i andra länder.

Varje klubb svarar för sin insamlingsverksamhet, som i första hand får formen av sådana arrangemang som hembygdsfester, konserter, marknader och motionspromenader. Någon central redovisning upprättas inte över klubbarnas insamlingar. Enligt gjorda uppskattningar beräknas emellertid varje klubb åstadkomma ett insamlingsnetto på 15 000 kronor per år, vilket för de svenska klubbarna skulle innebära ett sammanlagt belopp av 7 500 000 kronor.

Lionrörelsen har vid några tillfällen deltagit i speciellt uppmärksammade insamlingar, nämligen Röda-fjädern-insamlingarna till förmån för handikappade och för cancerforskningen. Den senaste stora aktionen genomfördes till förmån för reumatikerna. Därvid insamlades 2 000 000 kronor.

7.2.32 *Föreningen Svalorna – Perusektionen, Stockholm*

Föreningen Svalorna grundades år 1959. Den har nu en sektion i Stockholm, Perusektionen, en i Lund, Indien-Bangladeshsektionen, och en lokalavdelning i Göteborg.

Perusektionen har till uppgift att insamla och förmedla ekonomiska bidrag till utvecklingsprojekt i Latinamerika samt att förmedla volontärer till dessa. Vidare bedriver den informationsarbete i Sverige om förhållandena i Latinamerika.

Perusektionen har omkring 60 medlemmar. Dess insamlingsverksamhet är i första hand inriktad på att skaffa faddrar till olika projekt. Varje fadder betalar ett månatligt bidrag, för närvarande 40 kronor eller mer. Vidare erhåller sektionen bidrag från ett stort antal "mer eller mindre regelbundna givare". Insamlingsverksamhetens omfattning framgår av följande sammanställning:

	1973	1974	1975
Brutto	183 520	265 720	287 417
Omkostnader	45 565	48 127	58 511
Netto	137 545	217 593	228 906

7.2.33 Föreningen Sverige hjälper, Stockholm

Föreningen bildades år 1967.¹ Enligt stadgarna är föreningens syfte att lindra nöden i världen. Föreningen vill engagera människor i praktiskt handlande för sina medmänniskor. Medlem kan endast den bli, som varit aktivt engagerad i föreningens verksamhet i minst tre månader.

Om möjlighet finnes, erbjuder föreningen arbete åt människor med anpassningssvårigheter. De senaste åren har verksamheten varit begränsad till Stockholmsområdet. Föreningen har nu omkring tio medlemmar.

Föreningen samlar i egen regi in textilavfall, kläder, kuriosor, böcker, möbler och andra begagnade föremål. En del av varorna säljes i butikslokaler i Stockholm, annat säljes på loppmarknader. Lump försäljes till återvinningsindustrier. Till u-länder skickas användbara kläder (jämför affisch å s. 38).

Följande utdrag ur verksamhetsberättelsen för år 1975 med tillhörande resultat- och balansräkningar ger en bild av föreningens verksamhet.

”Verksamheten under 1975 har varit något förändrad på så sätt att pappersinsamlingen nästan helt upphört. Vi har därför inte haft så många medarbetare som året innan. Klädingsamlingen och hämtningarna av möbler och hushållsprylar har vi fått koncentrera oss på. För övrigt har inga förändringar skett där och försäljningen av beg. möbler och prylar går bra på våra loppmarknader.

Under året har förändringar skett beträffande våra hjälpsändningar. Den nya regimen i Etiopien har via kontakter här i Sverige begärt att vi skulle skicka kläder dit. Ett projekt vid namn Sea Meda hade startats utanför Addis Abeba och där behövdes hjälp i denna form. Vi beslöt att sända iväg 10 ton. En här i Sverige boende Etiopisk kontakt hjälpte oss att skaffa oss en etiopisk student som fick sortera kläderna för att det skulle passa deras önskemål. Efter en tid fick vi ett tackbrev där de omtalade värdet av sådana sändningar och uttryckte förhoppningar om ytterligare sändningar till detta projekt och även till ett liknande. Vi fick även förfrågningar om vi kunde hjälpa till och avlöna en blind lärare som arbetade i projektet. Under året har vi skickat iväg 5 000:— Sv. kr. såsom gåva till verksamheten. Fraktkostnaderna uppgick till 40.000:— har betalats av föreningen och mängden kläder uppgick till 30+2 ton. Strax före jul fick vi telex med en begäran om 2 ton fina barnkläder som skulle sändas med Ethiopian airway helt gratis. Men det visade sig felaktigt. Vi skickade iväg kläderna till flygplatsen i London, med lastbil men där fick vi reda på att vi skulle sända iväg sändningen med reducerad fraktsats. Vi skulle endast erhålla 25% rabatt så vi ansåg inte det hela värt så mycket pengar. Det blev båtfrakt istället.

¹ Någon förklaring till namnligheten med den i förutvarande statsrådet Ulla Lindströms memoarer omnämnda aktionen Sverige hjälper har inte stått att få (Ulla Lindström: I regeringen. Ur min politiska dagbok 1954—1959. Stockholm 1969, s. 51).

Medarbetarna har utgjorts av den gamla stammen med undantag av att vi ej haft så mycket jobb till de alkoholskadade personer vi sysselsatte året innan. Två stycken har slutat under året.”

Resultaträkning 1975

<i>Intäkter</i>	
Försäljning o dagsverk	638.751:—
<i>Kostnader</i>	
Hjälperksamhet	31.522:13
Insamlingskostnader inkl. bilkostn.	130.759:48
Lokalkostnader	114.442:20
Tele	6.703:45
Löner	270.410:95
Inventarier	32.470:67
Övr.	22.184:19
Årets resultat	30.258:33
	<u>638.751:—</u>
<i>Årets resultat:</i>	30.258:33
Värdet av hjälpsändningarna à 5:—/kg	<u>160.000:—</u>
	193.258:33

Balansräkning 1975

<i>Tillgångar</i>	
Kassa	78.065:02
Bank	3.740:95
Pg.	223:—
Div. fordringar	31.688:15
Inventarier	17.579:74
	<u>131.296:86</u>
<i>Skulder</i>	
Anställdas skattemedel	30.588:—
Disp. vinstmedel	70.450:40
Årets resultat	30.258:33
	<u>131.296:86</u>

7.2.34 Svensk bokinsamling för katastrofhjälp, Huddinge

Verksamheten startade andra halvåret 1975, sedan initiativtagaren, en privatperson, åhört ett radioprogram, i vilket det gjorts gällande, att administrationskostnaderna hos vissa insamlingsorganisationer hade blivit mycket höga. Den nya insamlingen skulle inte belastas med sådana utgifter. Insamlingen skulle gälla böcker, dessa skulle säljas, och pengarna skulle tillställas Internationella röda korset, som sedan skulle föra hjälpen vidare till något katastrofområde.

Innan insamlingen påbörjades, kontaktades polisen på Kungsholmen i Stockholm. Därefter hade affischer tryckts och satts upp i olika hyreshus i Stockholm. Affischerna hade följande lydelse:

BOK INSAMLING

Hjälp oss i denna bokinsamling till förmån
för människor i katastrofhärjade områden

**VI ÄR TACKSAMMA FÖR ALLT, ÄVEN TRASIGA
BÖCKER, DECKARE M. M.**

BÖCKERNA säljs sedan, varefter behållningen går in på ett speciellt konto
från detta konto går pengarna direkt till olika katastrofområden

Var snäll och ställ det Ni vill skänka i porten eller
vid grinden före kl. **9.00** nu på

FREDAG

Så hämtar vi under dagen

**Om Ni vill att vi hämtar i hemmet
ring insamlingsbilarna tel. 08 711 30 33.**

Genom att stödja denna aktion hjälper Ni oss att hjälpa.

Med tack på förhand

INSAMLINGENS TEL. 711 30 33
SVENSK BOKINSAMLING
FÖR KATASTROFHJÄLP

Affischerna hade satts upp vid fem olika insamlingstillfällen, varje gång i en upplaga på ungefär 50 exemplar. Hösten 1976 hade insamlingsarbetet upphört. Resultatet hade blivit dåligt, och arbetet hade visat sig mer krävande än vad som antagits vid starten. Sammanlagt hade omkring 400 böcker samlats in. Hälften bestod av gamla skolböcker, men 30—40 procent av böckerna kunde anses fullt användbara. Enligt de ursprungliga planerna skulle böckerna ha sålts genom Aktiebolaget Stockholms auktionsverk. Där hade man emellertid begärt, att böckerna först skulle sorteras, vilket emellertid inte kunnat göras. Böckerna förvarades i april 1977 i en lagerlokal, och initiativtagaren visste vid sammanträffande med utredningen inte, hur han lämpligen skulle förfara med böckerna, då han snart skulle flytta från orten.

7.2.35 Stiftelsen Radiohjälp, Stockholm

Stiftelsen har bildats av Sveriges radio aktiebolag. Den skall enligt senast antagna stadgar fungera som rådgivande organ åt bolaget för samordning av dess insamlingsverksamhet för humanitära ändamål och för forskning med humanitär inriktning. Den skall vidare mottaga och förvalta insamlade medel. Dessa utdelas till olika organisationer.

Sveriges radios engagemang i insamlings- och upplysningsverksamhet för humanitära ändamål bedrivs i form av program i radio och teve. Stiftelsen lägger fram förslag om insamlingsaktioner till Sveriges radio, som avgör, om och i vilken utsträckning insamling jämte stödprogram skall genomföras.

Stiftelsens styrelse består av högst tolv ledamöter, bland dem radiochefen och cheferna för ljudradio- och teveenheterna. Övriga ledamöter utses av Sveriges radios styrelse.

Hos stiftelsen finns en särskild fond, Radiohjälpsfonden. Vid varje insamlingsaktion, således även vid insamlingsaktioner i samband med katastrofsituationer, lämnas 10 procent av inlutna medel till fonden. Stiftelsens styrelse beslutar om användningen av fonden.

Enligt stiftelsens stadgar bör vad som inflyter under en insamlingsperiod om möjligt göras räntebärande. Detsamma gäller i fråga om medlen i Radiohjälpsfonden. För sina kostnader äger stiftelsen rätt att använda dels — i sin helhet — räntor på insamlade och fonderade medel, dels därutöver högst 10 procent av insamlade medel. — Med omkostnader avses inte programkostnader.

Det ekonomiska resultatet av insamlingarna under perioden 1973/74 — 1975/76 framgår av följande uppställning:

	1973/74	1974/75	1975/76
Brutto	2 124 344	3 488 218	3 365 511
Omkostnader	97 138	118 270	136 809
Netto	2 027 206	3 369 948	3 228 702

7.2.36 Valkollekter 1973 och 1976

I samband med de allmänna valen år 1973 och 1976 anordnade fyra organisationer bössinsamlingar vid flera vallokaler.

Insamlingarnas resultat framgår av följande sammanställning:

	1973	1976
Brutto	2 406 449	3 257 929
Omkostnader	20 157	63 182
Netto	2 386 292	3 194 747

Nettobeloppen fördelades mellan arrangörerna enligt vissa procenttal. Därvid erhöll Röda korset 33 1/3 procent, Svenska scoutrådet 20 procent,

Handikappförbundens centralkommitté, som är ett samarbetsorgan på rikspanet mellan 21 handikappförbund, 31 2/3 procent och De handikappades riksförbund 15 procent.

7.2.37 *Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, Stockholm*

Partiet, som bildades år 1889, har under senare år genomfört fyra större insamlingsaktioner, Chileinsamlingen, Portugalinsamlingen, Spanieninsamlingen och solidaritetsinsamlingen — alla i samarbete med Landsorganisationen i Sverige.

Insamlingsresultatet var år 1975 2 643 683 kronor och år 1976 765 746 kronor. Insamlingarna belastades inte med några kostnader. De båda organisationerna svarade för dem. Insamlingarna genomfördes dels via postgiro, dels — lokalt — med hjälp av anslag och listor samt bössor.

Efter riksdagsvalet 1976 har partiet startat en kampanj för insamling till en kampfond. Insamlingen sker främst via postgiro. Under de fyra första månaderna hopbringades 1 miljon kronor. Partiet väddar om bidrag bland annat i annonser, där partiet propagerar för sin syn på olika politiska frågor.

7.2.38 *Föreningen Emmaus Björkå, Åseda*

Föreningen, som började sin verksamhet år 1965, är ett arbetskollektiv. Den baseras på idén, att det finns en grundläggande intressegemenskap mellan proletariet i imperialistiska länder och folken i förtryckta länder i kampen mot imperialismen. I kollektivmedlemmarnas uppgift ingår att genom studier i "marxismen-leninismen" utveckla kunskaperna om kampen mot imperialismen, att förmedla materiellt stöd till nationella befrielseörelser och att politiskt stödja de små och förtryckta nationernas kamp för självständighet och oberoende gentemot "supermakterna (USA och Sovjetunionen)".

Medlem kan den bli, som medverkat i det praktiska arbetet i minst ett år och deltagit i av föreningen beslutade studier. Vid utgången av år 1976 var medlemsantalet 21. Under året hade ytterligare omkring 20 personer arbetat åt föreningen kortare eller längre tider.

Föreningsmedlemmarnas arbete består i huvudsak av insamlingar av begagnade föremål såsom kläder, skor och prydnadssaker. Insamlingsarbetet bedrivs med hjälp av föreningens sex lastbilar i södra Sverige. Under 1976 uppskattades den insamlade mängden kläder och lump till drygt 500 ton. Mängden användbara kläder var cirka en tredjedel av vad som insamlats. Under året skeppades 238 ton kläder till olika befrielseörelser. En stor del utgjordes av en rest från föregående år. Föreningens största inkomstkälla utgjorde loppmarknader i Björkå och vid föreningens filialer i Göteborg och Röstånga.

I verksamhetsberättelsen för år 1976 redovisades föreningens ekonomi på följande sätt:

	<i>Inkomster</i>	<i>Utgifter</i>
Hushåll	30.882:46	237.623:98
Bilar	9.175:30	176.632:24
Personligt	1.843:40	98.343:55
Fastigheter	3.905:00	122.967:05
Administration	3.405:89	18.032:61
Omkostn. biståndsv.	185.728:77	202.483:58
Loppmarknad	866.864:66	61.514:56
Lump, tomglas	108.342:75	39.973:66
Skatter/soc. bidrag	50.629:80	24.965:50
Moms	170.902:48	178.123:23
Diverse	5.931:04	36.795:31
<i>Investeringar:</i>		
Bilar		22.030:70
Björkå		24.618:85
Fabriken		1.217:58
Sorteringen		6.321:34
Filialer		42.739:75
Kronor	1.437.611:55	1.294.383:49

Direkta omkostnader per person i Björkå:
(räknat efter 30 vuxna och 10 barn)

	<i>Per år:</i>	<i>Per dag:</i>
Hushåll (mat, tvätt, hygien)	4.990:—	13:65
Personligt (fickpeng, läkare m m)	2.080:—	5:70
Bostäder och samlingslokaler	2.359:—	6:45
Kronor	9.429:—	25:80

7.2.39 Brödet och fiskarna, Västerås

Brödet och fiskarna bildades år 1972. Organisationsbilden omfattar dels Stiftelsen Brödet och fiskarna, dels Aktionsgruppen Brödet och fiskarna. Organisationen har, som framgår av namnet¹, en kristen bakgrund och har utvecklats hän "mot antiimperialistiska ställningstaganden". Den stöder nu befrielseströrelser i södra Afrika. Aktionsgruppen är ett arbetskollektiv.

För att bli medlem i aktionsgruppen fordras att ha deltagit i vissa studier och att efter ansökan om medlemskap ha arbetat sammanlagt tre månader på heltid i gruppen.

Aktionsgruppen har uppdragit åt stiftelsen att förvalta gruppens tillgångar samt att fastställa stadgar och arbetsordning för gruppen efter förslag från denna. Stiftelsen består av fem ledamöter. Ledamot i stiftelsen skall vara medlem i aktionsgruppen.

För aktionsgruppen och stiftelsen hålles gemensamt årsmöte. Aktionsgruppen har som mest haft 30 medlemmar. År 1976 uppgick antalet medlemmar till 18.

Medlemmarnas arbete består huvudsakligen i insamlingar av begagnade föremål såsom kläder och möbler. Av det insamlade försäljes det mesta på

¹ Evangelium enligt Johannes 6:1-15.

loppmarknader. Härigenom skapas den ekonomiska basen för gruppens existens.

Den viktigaste delen av biståndet till frihetsrörelserna utgöres av kläder och skor. Vidare lämnas "finansiellt stöd genom det överskott som uppstår vid försäljning av insamlat gods".

Resultaträkningen för år 1976 utvisade följande:

Intäkter		Kostnader	
<i>Försäljning:</i>		Varukostnad u-landsvaror	12 018
		Löner	122 447
Försäljning av div. prylar	254 375	Arbetsgivaravgifter	22 811
Försäljning av kläder	220 337	Matkostnader	71 055
Försäljning av u-landsvaror	12 585	Övriga personalkostnader	24 791
Övrig försäljning	8 526	Lokalkostnader	182 266
<i>Övriga intäkter:</i>		Administration	21 386
		Information	30 171
Matintäkter	50 222	Underhåll	17 106
Hysesintäkter	44 700	Transport (exkl klädfrakter)	60 445
Kommunalt hyresbidrag	107 500	Räntor	885
SIDA-bidrag till information	14 500	Bistånd (inkl klädfrakter)	200 000
SIDA-bidrag till klädfrakter	87 849	Avskrivningar	13 314
Övrigt	28 428	Årets överskott	50 327
Summa	829 022	Summa	829 022

7.2.40 Försvarsinsamling m/77, Linköping¹

Vrrroooarr, bang, pang, pluff!

Det dunderar, hoppar, skakar. A-Forden rister till och ett moln, nej, en gejser av vattenånga sprutar upp över den knallblå kylaren och blir mot kvällssolen en del av den färg-, ljud- och rörelsesensation det är att åka veteranbil.

Värnpliktige veteranbilföraren Matts-Anders Karlsson ler i mjugg mot den hänryckte reportern och dubbeltrampar vant in ettan.

När driftige dalkarlen Matts-Anders, 20, ryckte in i lumpen hamnade han på soldathemmet vid TI i Linköping. Där trivdes han så bra, att han började fundera över om det inte gick att göra något åt ställets dåliga ekonomi.

— Så en dag när jag hållit ett föredrag om min stora hobby, veteranbilar, blev jag litet full i sjutton och gjorde en chansning: kunde vi inte göra en veteranbilutställning?

Det gick utmärkt. Styrelsen för soldathemmet ställde sig positiv till idén, regementschefen gav Matts-Anders en vecka ledigt och så här blev resultatet:

Gamla godingar

En stor ishall fylld med gamla godingar, Rolls-Royce, Bently, Hispano-Suiza, Chevrolet, MG, Ford, De Soto . . .

En och en halv månad har planeringen tagit. Och kulmen är den veckolånga utställningen. Ännu de sista dagarna plockade man in nytillkomna bilar i lokalen.

¹ Avsnittet återger ett reportage i Värnplikts-Nytt, tidningen som skrivs av värnpliktiga för värnpliktiga.

40.000 netto

Pengarna, då? Jo, det trillade in ordentligt med besökare under veckan, så nettot blev hela 40.000 kr till soldathemsverksamheten. Inte illa.

Det har varit en jobbig tid för Matts-Anders, men rolig:

Råttbo

— När vi rullade in den gamla Chevan i halmhögen, som ska visa hur det kan se ut när man hittar en veteranbil, började det prassla inne i kupén. Och ut hoppade tre råttor!

Rolls i lada

— Men lustigast var nog det som hände då vi skulle hämta en T-Ford hos en gamling i trakten. När han fick höra att det utgick hundra kronor i arvode, började kassaapparaten klirra inne i huvudet. Och så sa han: "Jag har en gammal bil till som ni kan få låna. Den står där borta i ladan." Jaha, det var ju trevligt, tyckte vi. Vad är det för märke? "Rolls-Royce 1929". Vi trodde att han drev med oss, men gick i alla fall bort och flyttade undan stenen framför la-gårdsdörren. Och därinne stod den faktiskt! Under en centimeter fågellort, med inredningen på ett ställe och fotstegen på ett annat.

Jorden runt

— Det är sådant man läser romaner om. Klassiker som hittas bortglömda ute på landet. Den här gubben hade en kvarts miljon i ladan!

— Vi fick förresten lova att lämna tillbaka T-Forden på söndagsmorgonen. Han skulle fara och hälsa på sin son i Stockholm då.

Själv är Matts-Anders en sann fantast. Han har åkt jorden runt och letat delar. Hans egen A-Ford är ett mästestycke i restaurering, det ser även en lekman.

— Vad som är litet tråkigt är att inte fler anstränger sig för att hitta på något för soldathemmen. Det finns ju så många som har bra idéer, menar Matts-Anders.

Tja, själv har han då dragit sitt strå till stacken.

7.3 Utredningen

Av den lämnade redogörelsen framgår, att insamlingsverksamheten här i landet kan avse många skilda ändamål. En indelning av dessa i grupper är inte påkallad och skulle för övrigt lätt kunna föranleda en föga meningsfull diskussion om huruvida ett visst ändamål skulle anses höra till den ena eller andra gruppen. Här må endast noteras, att en stor del av insamlingarna avser hjälp till sjuka, handikappade, barn och gamla, socialt bistånd i övrigt, katastrof-hjälp, stöd åt u-länder samt religiösa eller politiska ändamål.

Förr var det vanligt, att insamlingar tedde sig som fristående aktioner. Numera är mönstret ofta ett annat; hos många organisationer bedrivs insamlingsverksamhet fortlöpande under åren. En förklaring är, att insikten både om hjälpbehoven och om möjligheterna att lämna hjälp har vuxit under åren. En annan förklaring är, att åtskilliga organisationer vunnit i fasthet och erhållit personal, som kunnat sysselsättas året runt.

Med den organisatoriska utbyggnaden sammanhänger, att många insamlingsaktioner i dag måste anses rikstäckande. För att tillgodose något visst ändamål kan då ha bildats ett riksförbund, bestående av regionala sammanlutningar, ofta länsförbund, och lokala föreningar. I några fall har organisationsbyggandet lett till att flera riksförbund fått en gemensam topporganisation. Exempel finns på att denna bedriver egen insamlingsverksamhet samtidigt som liknande verksamhet pågår hos de olika riksförbunden och deras organ.

För att en rörelse skall anses som rikstäckande, fordras inte nödvändigtvis förhandenvaron av nyss skisserade organisatoriska uppbyggnad. Rörelsen kan då antingen ha direktanslutna medlemmar eller också bestå av ett antal lokala organisationer, var och en med full självständighet.

Sedan en organisation vunnit tillräcklig stabilitet, kan det förekomma, att dess ursprungliga syfte i huvudsak uppnås. Organisationen-kostymen kan då komma till användning för andra ändamål.

Exemplifieringen i avsnitt 7.2 skulle ha kunnat göras mer omfattande än som nu skett. Den får emellertid anses tillräcklig för att tillgodose kravet på en översiktlig kartläggning av insamlingsverksamheten. Ytterligare exempel skulle inte medföra några ändringar i de huvuddrag, som nu framkommit.

8 Medverkan av fristående företag

8.1 Inledning

I direktiven har föreskrivits, att genom "utredningen bör också klarläggas vilka metoder som vanligen används i samband med insamlingsverksamhet. Om den sakkunnige finner att fristående företag med kommersiella intressen i någon nämnvärd utsträckning medverkar vid insamlingar är det av vikt att omfattningen och karaktären av en sådan medverkan kartläggas".

Att uppdraget fullgjorts i förstnämnda del, bör framgå av framställningen i kapitel 6. Där ställdes frågan: insamlingsverksamhet — vad är det? Svaret fick växa fram genom att utredningen lämnade exempel på olika aktiviteter, som genomförts i syfte att samla in medel till olika föreningar och skilda ändamål. Denna framställning kompletteras genom de i kapitel 7 för olika arrangörer lämnade uppgifterna om deras insamlingsverksamhet. I och med redogörelserna i dessa kapitel har utredningen också angivit "vilka metoder som vanligen används i samband med insamlingsverksamhet". Här kan särskilt påminnas om uppgifterna rörande Rädda barnens Malmöförbund (s. 69), vars insamlingsverksamhet synes vara mer än vanligt mångskiftande.

Också frågan om fristående företags medverkan vid insamlingar har belysts i kapitlen 6 och 7. Utredningen vill först hänvisa till avsnittet 6.7 om hyllningsadresser. Där omnämndes, att televerket under många år sålt lyxtelegram. Denna verksamhet har ju nu upphört, och i stället har Interflora introducerat ett blommogram med lyxblankett, som säljes till förmån för Svenska nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar, den organisation som gick miste om inkomster av lyxtelegrammen. Samtidigt har postverket börjat marknadsföra postogrammet, som dock säljes till förmån för Radiohjälpen. För båda de nya gratulationsformerna gäller, att de förekommit så kort tid, att det inte är möjligt att bedöma deras framgång.

Postverkets medverkan vid insamlingar är emellertid inte begränsad till kommersiell marknadsföring av postogram. Posten medverkar nämligen också vid utsändande av olika slags propagandamaterial från insamlingsorganisationerna. Viktig är också postens roll som betalningsförmedlare via postgirot. Den närmare omfattningen av denna medverkan har utredningen inte sökt kartlägga — varje bidragsgivare får ju i betalningsögonblicket en klar bild av hur mycket posten tar för sina tjänster. Här torde vara tillräckligt att erinra om att under år 1976 inbetalades 190 miljoner kronor enbart på kontrollgirokonton (jämför ovan s. 16).

Av redogörelserna i kapitel 7 framgår vidare, att medverkan av fristående företag förekommer i samband med försäljning av brevmärken och andra småartiklar samt vid klädinsamlingar.

8.2 Brevmärken

I avsnitt 7.2.16 har utredningen lämnat vissa uppgifter om Sveriges cancer-sjukas riksförbund och dess försäljning av brevmärken år 1976. Av uppgifterna framgår, att enbart intäkterna av brevmärket, 260 274 kronor, varit tillräckliga för att täcka alla förbundets kostnader under året. Vidare kan utläsas, att totala försäljningssumman för brevmärkena bör ha uppgått till mer än 1,3 miljoner kronor. Detta innebär i sin tur, att av hela försäljningssumman mer än 1 miljon kronor hamnat utanför förbundets resultaträkning. Anledningen härtill är, att förbundsstyrelsen hade beslutat, att försäljningen skulle ske genom ett företag, och att företaget enligt avtal skulle betala förbundet visst belopp per sålt märke.

8.3 Klädinsamlingar

Insamlingsorganisationernas klädinsamlingar skulle kunna indelas i tre grupper, av vilka två för fullständighetens skull medtas i förevarande sammanhang, trots att något fristående företag där ej medverkar.

Som exempel på den första gruppen må nämnas Röda korsets insamlingar.

Såsom framgår av avsnitt 7.2.24 har Röda korset ett katastrofförråd för kläder. Detta låg tidigare i Göteborg men har nu flyttats till Halmstad. Förrådet tar i första hand emot hela och rena kläder, skor, stövlar och pjäxor samt filter, lakan, örngott och handdukar.

Insamlingen genomföres av frivilliga krafter hos de lokala organisationerna. Skänkta kläder sorteras och packas i säckar efter fastställda föreskrifter. Kläder, som kommit till insamlingen men inte anses motsvara Röda korsets krav, måste ges bort på annat håll eller säljas som lump eller brännas. Transport till Halmstad ordnas på billigaste sätt — med bil, tåg eller båt.

Katastrofförrådet tillhandahåller affischer och packningsföreskrifter samt säckar och annan insamlingsmateriel. I förrådet sorteras inkomna säckar efter sitt innehåll. Allt — utom säckarna med skor — pressas ihop till balar, för att emballeringen skall bli säkrare och transporten till utlandet billigare. Balarna skickas från förrådet till andra rödakorsorganisationer. — Ibland lämnar någon annan hjälporganisation kläder till förrådet. Dessa tas emot, om förrådet finner, att Röda korsets krav och föreskrifter uppfyllts.

Till en andra grupp vill utredningen föra klädinsamlingar av arbetskollektiv sådana som Emmaus Björkå samt av organisationer sådana som Föreningen Sverige hjälper. Det gemensamma för denna grupp är arbetssättet: kollektivet eller föreningen lämnar ut meddelanden om en kommande insamling (jämför ovan s. 38), och någon dag senare hämtas varorna med lastbil av medlemmarna själva. I väsentlig grad torde dessa grupperingars arbete kunna förklaras historiskt såsom följer av abbé Pierres verksamhet.

Abbé Pierre, som är född år 1912 och som fullständigt heter Henri-Pierre Grouès, har varit en av de ledande bland arbetarpräster. Efter kriget startade han en hjälpverksamhet i slumkvarteren i Paris. Den resulterade bland annat i rörelsen Emmaus, vilken söker avhjälpa nöden i olika länder och därvid samlar in skrot och lump. Det synes uppenbart, att rörelsen nu på flera håll stöder sig på en helt politisk ideologi, utan religiös förankring, ehuru det bibliska namnet¹ behållits.²

Av det på s. 38 återgivna meddelandet om en insamling framgår, att denna för ifrågavarande grupp omfattar väsentligt många fler varuslag än vad som angivits vara karakteristiskt för den grupp, som exemplifierats med Röda korsets klädingsamlingar. De användbara kläderna skickas till huvudsaklig del som gåva till olika mottagare i främmande länder. En del säljes dock tillsammans med övriga varor på loppmarknader. Vidare tas en del kläder i anspråk för personligt bruk av de i insamlingsarbetet engagerade. Slutligen skall nämnas, att en del av de kläder, som skickas utomlands, försäljes där. Av 1973 års verksamhetsberättelse för Föreningen Svalorna — Perusektionen kan sålunda inhämtas, att mer än 8 ton kläder från Emmausgrupperna i Björkå och Stockholm hade sålts under året vid ambulerande försäljning i olika områden och att 300 familjer per månad "däriigenom kunnat köpa begagnade kläder till låga priser". Och i verksamhetsberättelserna för 1975 och 1976 heter det likalydande, att kläder "från svenska Emmausgrupper har dels ingått i den allmänna försäljningen, dels lämnats till olika fängelser och sjukhus".

Erfarenheten visar, att mycket av de skänkta kläderna inte kan sändas vidare för användning i andra länder och ej heller kan få avsättning på loppmarknaderna. Denna anparts storlek varierar från insamling till insamling. Genomsnittligt torde dock två tredjedelar av skänkta kläder och andra textilvaror av insamlarna klassas som lump. Denna lump sorteras med tanke på användningsmöjligheterna och säljes sedan till olika återvinningsindustrier här i landet eller utomlands. När lumpen inte kunnat försälas, har den eldats upp.

Genom loppmarknaderna och lumpförsäljningen skapas en ekonomisk bas för verksamheten hos ifrågavarande kollektiv och organisationer.

Till en tredje grupp hänför utredningen övriga klädingsamlingar. Vid dessa förekommer icke någon medverkan i det egentliga insamlingsarbetet av medlemmar i den ifrågavarande organisationen. Det arbetet ombesörjes i stället av något återvinningsföretag.

Insamlingen försiggår i övrigt i stora drag på samma sätt som nyss angivits för grupp två. Allmänheten uppmanas sålunda på anslag eller utdelade lappar (jämför ovan s. 37) att lämna föremål i plast- eller pappersäckar, som anges skola hämtas viss dag. Säckarna samlas in med hjälp av lastbilar och trans-

¹Evangelium enligt Lukas 24:13.

²Av allt att döma har katolska kyrkan förutsett möjligheten av en dylik utveckling inom dess område och sökt avvärja den. I en skrivelse från Sacrum officium i Rom förklarades sålunda — med påvens instämmande — att "det apostolat som modiga präster inlett bland arbetarna" skulle fortsättas men att uppgiften i framtiden skulle övertas av lek-män (enligt den katolska tidskriften Credo 1959 s. 145; jämför samma tidskrift 1954 s. 238).

porteras sedan till företagets lokaler. Där vidtar sorteringen, som i stort sker efter samma principer som nyss antytts för grupp två.

Mellan organisationen och företaget har upprättats avtal om insamlingen. Enligt detta skall företaget utföra arbetet samt betala organisationen viss ersättning. Ibland avtalas ersättningen till visst belopp per kilo insamlat gods, någon gång fastställs ett årsbelopp och i andra fall beslutas ersättningen utgå efter antalet använda lastbilar. Företaget räknar med att i sin tur erhålla inkomster genom försäljning av det insamlade. Allt får företaget dock inte sälja. Sålunda har till exempel Frälsningsarmén i Sverige avtalat, att användbara kläder lämnas till Frälsningsarmén, som låter dem komma till användning i sin löpande verksamhet.

8.4 Utredningen

I avsnitt 7.3 har utredningen framhållit, att det förr var vanligt, att insamlingar tedde sig som fristående aktioner men att mönstret numera ofta är ett annat: hos många organisationer bedrivs insamlingsverksamheten fortlöpande under åren. Som förklaring anfördes bland annat, att åtskilliga organisationer vunnit i fasthet och erhållit personal, som kunnat sysselsättas året runt. Denna förändring av insamlingsverksamheten måste beaktas vid behandlingen av den i detta kapitel upptagna frågan om fristående företags medverkan vid insamlingar.

För ett antal år sedan var det inte ovanligt, att konsultföretag anlidades vid uppläggning av insamlingskampanjer. Så långt utredningen kunnat finna, förekommer detta inte längre. En förklaring härtill är, att det bland de anställda hos organisationerna ofta finnes mediakunniga tjänstemän, som bland annat fått till uppgift att medverka i insamlingsarbete.

Det har vidare varit vanligt, att de företag, som hade inkomster genom varuförsäljning, anlidade särskilda marknadsföretag för denna verksamhet. En stor del av hithörande försäljning överfördes emellertid till organisationerna, när ett av de större marknadsföretagen överlät sin ifrågavarande organisation till ett handikappförbund på sätt som omnämnts i avsnitt 7.2.11. Numera sker sådan försäljning företrädesvis i organisationernas egen regi. I avsnitt 8.2 har utredningen emellertid redogjort för ett fall, där ett nyligen bildat förbund anlitat ett fristående företag vid försäljning av brevmärken. Av de redovisade siffrorna framgår, att omsättningen överstigit 1,3 miljoner kronor.

I vilken utsträckning denna form av insamlingsverksamhet kommer att fortsättas, är i dag svårt att ange. Utredningen har hos olika företrädare för insamlingsorganisationer mött den uppfattningen, att det efter marknadsdomstolens principuttalanden i målet rörande kortspelet Upp med händerna inte längre blir möjligt att med framgång sälja brevmärken och andra småartiklar. Där övervägs nu en nedläggning av försäljningen eller i vart fall en begränsning av varusortimentet. En annan reaktion har förmärkts hos Psoriasisförbundet. Som framgår av avsnitt 7.2.15 säljer detta förbund sina märken under angivande av den procentuella fördelningen av bruttoinkomsterna.

Utredningen har emellertid också träffat på den meningen, att brevmärken inte kunde anses som någon vara utan borde betraktas som kvitton på bidrag

till en organisation. De skulle därför inte beröras av marknadsdomstolens avgörande. Den meningen kan utredningen inte biträda. Tillämpad på brevmarkesförsäljningen hos Sveriges cancersjukas riksförbund skulle den innebära, att kvittan utlämnats å tillhoppa 1,3 miljoner kronor, trots att förbundet endast erhållit 260 000 kronor! En sådan nytolkning av begreppet kvitto förefaller inte rimlig.

Efter marknadsdomstolens avgöranden i fråga om inte bara marknadsföringen av kortspelet Upp med händerna utan även utsändningen av julkort från De handikappades riksförbund har konsumentverket arbetat med att söka fastställa riktlinjer för insamlingsorganisationernas försäljningsverksamhet. Utredningen anser sig därför inte böra närmare uttala sig om den lämpliga utformningen härutinnan utan kan begränsa sig till att konstatera, att det förstnämnda avgörandet — vilket meddelades efter det att direktiven för utredningen utfärdats — har skapat andra förutsättningar rörande försäljningen än dem som rådde vid direktivens tillkomst. Köparen-bidragsgivaren får helt andra möjligheter att bilda sig en uppfattning om värdet av sin insats. Samtidigt kommer antalet anlitade marknadsföretag — som redan minskat — att ytterligare reduceras. Omöjligt är inte, att de helt och hållet försvunnit, när konsumentverkets riktlinjer en tid varit i kraft. Med tanke på den korta tid, varom här är fråga, har utredningen inte funnit det påkallat att göra någon mer ingående analys av marknadsföretagens ifrågavarande verksamhet. En sådan bör genomföras först sedan de angivna riktlinjerna tillämpats under någon tid, om saken då fortfarande skulle vara av intresse.

Om man bortser från förhållandena i samband med varuförsäljning, förekommer, såvitt utredningen funnit, medverkan av fristående företag i nämnvärd omfattning endast vid klädinsamlingar. Som framgår av den föregående framställningen, åsyftar utredningen med detta begrepp insamlingar inte bara av kläder utan även av andra varor enligt exemplen å s. 37 och 38.

Redogörelsen i avsnitt 8.3 visar, att mycket av vad som samlas in vid klädinsamlingar nyttiggöres genom försäljning som lump och att försäljning förekommer också i fråga om användbara kläder.

Lump och begagnade kläder omfattas av regleringen i förordningen (1949:723) angående handel med skrot, lump och begagnat gods. I § stadgar nämligen, att förordningen äger tillämpning å yrkesmässig handel med bland annat textilavfall och lump samt begagnade kläder och pälsverk. Av övriga stadganden skall här nämnas 3 §, som föreskriver, att handel, som avses i förordningen, icke må utövas utan särskilt tillstånd samt att tillstånd må beviljas bolag eller ekonomisk förening samt enskild person, som gjort sig känd för redbarhet och i övrigt anses lämplig.

Det tillkommer inte utredningen att avgöra, om försäljning i samband med någon insamlingsorganisations klädinsamlingar skett i sådan omfattning, att skrothandelsförordningens bestämmelser blivit tillämpliga. Av intresse i förevarande sammanhang är emellertid, att de förbund, som haft klädinsamlingar under medverkan av fristående företag, till följd av föreskriften i 3 § inte själva skulle ha kunnat erhålla tillstånd enligt förordningen. Med hänsyn härtill ter det sig för utredningen naturligt, att dessa förbund samverkat med återvinningsföretag vid genomförandet av sådana klädinsamlingar, där erfarenhetsmässigt försäljning av lump och annat varit ett slutled i aktionerna. Härtill

kommer, att flertalet av förbunden enligt utredningens uppfattning inte skulle ha haft resurser att på egen hand genomföra dylika insamlingar.

I vilken utsträckning sådan medverkan framdeles kan förekomma, är vanskligt att nu bedöma, bland annat med hänsyn till den konkurrens, som under senare år utövats från olika Emmausgruppers sida. Denna har inte varit resultatet enbart av tillfälligheternas spel utan torde åtminstone delvis kunna förklaras som en följd av medveten strategi.

Emmaus Björkå har etablerat en särskild "klädkrigskommitté" med uppgift att utreda och hålla sig "informerad om andra klädinsamlingar". Kommittén, vilken framstår som samordnande organ för olika grupper, skall också lägga fram "förslag till eventuella åtgärder som föreningen skall vidta". Hos företrädare för dessa grupper synes "lumpkriget" nu vara gängse som sammanfattande benämning för sådana åtgärder.

Denna konkurrens har kommit till uttryck också i massmedia. Därvid har kritik framförts bland annat mot att flera förbund bedrivit klädinsamlingar under medverkan av återvinningsföretag, vilka skulle ha haft stora inkomster av verksamheten. För att slippa delta i en debatt om hithörande frågor ha några förbund beslutat upphöra med sina insamlingar vid utgången av nu löpande avtalsperioder. I den mån dessa insamlingar inte övertas av andra organisationer, kommer således antalet klädinsamlingar under medverkan av fristående företag att minska.

En annan omständighet, som bidrar till svårigheten att bedöma den framtida omfattningen, är, att efterfrågan på lump har minskat inte bara hos den svenska industrien utan också hos den utländska. Samtidigt har på detta område — liksom på andra — rått det förhållandet, att svenska företag haft att arbeta under konkurrens från utländska. Konjunkturläget har lett till att det kanske största inhemska återvinningsföretaget, när detta skrives, har varslat sin personal — ett 60-tal personer — om uppsägning på grund av den bristande lönsamheten.

Slutligen måste uppmärksammas — vad som för övrigt framgår redan av direktiven — att en särskild utredning har tillkallats för översyn av skrot-handelsförordningen. Resultatet av dess arbete bör avvaktas, innan någon säkrare bedömning kan göras i fråga om återvinningsföretagens framtida medverkan vid klädinsamlingar.

9 Insamlingarnas ekonomiska betydelse

9.1 Inledning

I avsnitt 6.13 har utredningen angivit, att ordet insamlingsverksamhet borde ses som en övergripande beteckning för en mångfald olika företeelser och aktiviteter i syfte att skaffa medel till en ideell organisation. Konstaterandet gjordes efter en redogörelse för hur allmänheten kunde förmås att ge bidrag. I sammanhanget lämnades däremot inga exempel på hur det allmänna, företrätt av statliga och kommunala organ, kunde stödja de ideella föreningarna. Förklaringen är givetvis, att uppdraget för utredningen begränsats till att gälla insamlingsverksamhet, som vänder sig till allmänheten. Inte heller omnämndes, att det ibland förekommer, att en ideell förening för att få in pengar bedriver vanlig affärsverksamhet genom ett eller flera bolag.

I utredningsuppdraget ingår emellertid som ett led "att i stora drag klarlägga den ekonomiska betydelse som insamlingarna har" för de "organisationer som regelbundet anordnar insamlingar". Det torde vara uppenbart, att ett sådant arbete måste föregås av ett försök att genomlysna dessa organisationers hela ekonomiska situation. Därvid skulle få beaktas också bidragen från det allmänna och organisationernas innehav av rörelsedrivande bolag.¹ Arbetet skulle utan tvivel bli så omfattande, att huvudintresset för utredningen skulle få flyttas från insamlingsverksamhet, riktad mot allmänheten, till föreningsekonomi över huvud taget.

En så omfattande uppgift har utredningen ansett sig inte böra ta itu med. Trots den angivna innebörden av direktiven på denna punkt måste den skisserade uppgiften anses ligga utanför utredningsuppdraget. Ett starkt stöd för riktigheten i denna uppfattning är, att en referensgrupp för folkrörelsefrågor — sedan år 1975 — inom kommundepartementet sysslar med uppgiften att belysa folkrörelsernas arbetsvillkor i dagens samhälle. Gruppen består av företrädare för ett fyrtiotal olika organisationer, bland dem religiösa samfund samt handikapp-, nykterhets- och idrottsorganisationer. Ordförande i referensgruppen är kommunministern. Ett av de problem, som referensgruppen beslutat att behandla, har rubricerats "Folkrörelserna och ekonomin".² Vidare har regeringen 1977 uppdragit åt en särskild sakkunnig att se över det ekonomiska stödet till folkrörelserna. I samarbete mellan denne, referens-

¹ Går bolagens verksamhet med vinst, brukar sättet för överföringen av vinsten till föreningen bestämmas med hänsyn till reglerna för beskattning.

² Se Samhället och folkrörelserna. En probleminventering. Rapport från referensgruppen för folkrörelsefrågor mars 1977.

gruppen och Svenska kommunförbundet har påbörjats en kartläggning i syfte att få en ungefärlig bild av samhällets stöd till folkrörelser och organisationer.

I detta läge har utredningen valt att lämna en kort redogörelse för statens bidrag till insamlingsorganisationers u-hjälp och katastrofhjälp, till handikapporganisationer, till trossamfund och till politiska organisationer, med andra ord till humanitära, religiösa och politiska ändamål, som ju särskilt omnämnts i början av direktiven. I anslutning härtill redogöres för insamlingarnas ekonomiska resultat. Därvid behandlas den i direktiven angivna frågan om förhållandet mellan kostnader och insamlade medel. Vidare presenteras ett mellan några organisationer upprättat samrådsorgan, De frivilliga hjälporganisationernas samarbetsråd.

9.2 Statliga bidrag

9.2.1 U-hjälp

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) lämnar varje år statliga bidrag till olika organisationers biståndsverksamhet. Det av riksdagen anvisade beloppet har vuxit från några hundra tusen kronor budgetåret 1962/63 till 50 miljoner kronor budgetåret 1976/77. För budgetåret 1977/78 har riksdagen beviljat 70 miljoner kronor.

Bidragsgivningen har i första hand gällt undervisning, hälsovård och landsbygdsutveckling. Flertalet ansökningar har kommit från missionsorganisationer. Under senare år har noterats en stegring av antalet ansökningar från andra organisationer, särskilt humanitära, kooperativa och fackliga. Bidrag lämnas i första hand till investeringar i byggnader, utrustning, särskilda utbildningsprogram och avlöningar av volontärer.

År 1974 fastställdes nu gällande riktlinjer för bidragsgivningen. Enligt dessa skall den sökande organisationen visa, att den planerade insatsen godtas av mottagarlandets myndigheter. Vidare krävs, att organisationen själv lämnar bidrag ekonomiskt eller genom egna arbetsinsatser. De statliga bidragen ges i regel till insatser, som beslutats efter direkt samarbete mellan en svensk organisation och dess motsvarighet i mottagarlandet.

För varje kalenderår låter styrelsen för internationell utveckling undersöka omfattningen och inriktningen av olika organisationers biståndsverksamhet. Varje undersökning bygger på uppgifter, som lämnats av organisationer, om vilka man fått veta, att de lämnat bidrag till främmande länder. Av undersökningarna för kalenderåren 1974 och 1975¹ framgår bland annat följande.

För år 1974 redovisade 111 organisationer någon form av bistånd. Biståndet uppgick till 155 miljoner kronor i pengar och 24 miljoner kronor i varuvärde eller sammanlagt 179 miljoner kronor. Till detta belopp skulle läggas minst 3 miljoner kronor från organisationer, som inte lämnat några uppgifter till undersökningen. 169 miljoner kronor hade sänts till u-länder. Av detta belopp utgjorde 27 miljoner kronor bidrag från styrelsen för internationell utveckling.

¹ Undersökningarna utfördes av Jörgen Knudtson och Miriam Magnusson.

För år 1975 redovisades någon form av bistånd i fråga om 114 organisationer. Biståndet uppgick till 190 miljoner kronor i pengar och 26 miljoner kronor i varuvärde eller sammanlagt 216 miljoner kronor. Till detta belopp skulle läggas 1 miljon kronor från organisationer, som inte hade lämnat några uppgifter. 205 miljoner kronor beräknades ha sänts till u-länder. Av detta belopp utgjorde 42 miljoner kronor bidrag från styrelsen för internationell utveckling.

Fördelade gruppvis efter insamlingsbeloppens storlek skulle de i undersökningarna ingående organisationerna kunna anges enligt följande.

Grupp	Insamlat belopp miljoner kronor	Antal	
		År 1974	År 1975
1	Mer än 10	5	5
2	1—10	12	17
3	0,1—1	39	41
4	Mindre än 0,1	55	51
		111	114

Båda åren hade de största beloppen insamlats av samma fem organisationer, nämligen Lutherhjälpen, Pingstmissionens u-landshjälp, Rädda barnens riksförbund, Svenska kyrkans missionsstyrelse och Svenska röda korset.

Insamlingsbeloppen för dessa organisationer utgjorde tillhopa 108 miljoner kronor år 1974 och 124 miljoner kronor år 1975, vilket båda åren motsvarar omkring 70 procent av totala insamlingsbeloppet. För dessa organisationer redovisades också de största statliga bidragen, tillhopa 14 miljoner kronor år 1974 och 21 miljoner kronor år 1975, vilket båda åren motsvarar omkring 50 procent av de statliga bidragen till samtliga organisationer.

Organisationerna i grupp 2 insamlade tillsammans 31 miljoner kronor år 1974 och 35 miljoner kronor år 1975, vilket båda åren motsvarar 20 procent av totala insamlingsbeloppet. År 1974 utgick statligt bidrag till 10 av gruppens 12 organisationer, år 1975 till 13 av gruppens 17 organisationer. De till dessa organisationer beviljade bidragen utgjorde år 1974 nära 10 miljoner kronor och år 1975 17 miljoner kronor, vilket båda åren motsvarar omkring 40 procent av de statliga bidragen till samtliga organisationer.

9.2.2 *Katastrofhjälp*

Det har beräknats, att en naturkatastrof inträffar nästan varje vecka någonstans i världen och att minst var tredje katastrof orsakar skador, som det drabbade landet inte kan klara med egna resurser. Numera anses katastroferna vara en orsak till underutveckling, och därför har katastrofhjälp börjat uppmärksammas mera av staterna samt olika internationella organ och enskilda organisationer. Styrelsen för internationell utveckling framhöll i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78, att utvecklingen i världen försatt många u-länders ekonomi i praktiskt taget permanent katastroftillstånd. Alla tillgängliga resurser måste användas för att lindra akut nöd. En klar gräns mellan katastrofhjälp och utvecklingssamarbete kunde knappast dragas.

År 1972 inrättade regeringen en katastrofgrupp inom utrikesdepartementet för beredning av katastrofärenden. Gruppen består av företrädare för utrikesdepartementet och styrelsen för internationell utveckling samt Svenska

röda korset. Den skall söka tillgodose behovet av samordning och informationsutbyte i katastrofärenden.

Budgetåret 1975/76 beslutades statliga katastrofinsatser till ett värde av 229,6 miljoner kronor. En del av dessa förmedlades av svenska insamlingsorganisationer såsom Svenska röda korset, Frikyrkan hjälper, Evangeliska fosterlandsstiftelsen, Lutherhjälp och Rädda barnens riksförbund.

Av speciellt intresse i förevarande sammanhang är följande uttalande i budgetpropositionen 1977 av statsrådet Ullsten om insamlingsorganisationernas insatser.

”Det är ett villkor för effektiv katastrofhjälp att dess utformning och kanalisering får avgöras från fall till fall. I en uppkommande katastrofsituation som föranleder en svensk statlig insats måste en bedömning göras av vilka resurser som skall ställas till förfogande. Det behöver också avgöras om biståndet skall lämnas direkt till det drabbade landets regering eller om man bör begränsa sig till att lämna bidrag till någon enskild svensk organisation eller till ett FN-organ.

Svenska insatser omedelbart efter en katastrof ombesörjs i allmänhet bäst av enskilda organisationer, främst Röda Korset. När det gäller omedelbar katastrofhjälp är den mest ändamålsenliga statliga insatsen oftast bidrag till den eller de enskilda organisationer som har möjlighet till snabba aktioner. Insatser för att ersätta utrustning eller gröda som har förstörts ger däremot inte sällan bästa effekt genom direkt bistånd till det berörda landet.”

9.2.3 Handikapporganisationer

Handikapporganisationernas betydelse för samhällets insatser på handikappområdet har berörts i propositionen 1976/77:88 om insatser för handikappades kulturella verksamhet. Regeringen föreslog riksdagen, att handikapporganisationerna i statligt bidrag skulle erhålla 16,5 miljoner kronor, och statsrådet Troedsson anförde därvid följande.

”Handikappades egna organisationer har varit en viktig förutsättning för samhällets ökade insatser på handikappområdet. Genom sin mångskiftande struktur finns inom handikapprörelsen en unik kunskap samlad om skilda handikappgruppers situation, problem och behov. Denna kunskap har ställts till samhällsorganens förfogande. Därigenom har handikappade själva haft stor betydelse både vid utformningen av målen för samhällets insatser och i det fortlöpande reformarbetet. I stora, principiella och gemensamma frågor handlar handikapporganisationerna samfällt utifrån en enad grundsyn. På så sätt har handikapprörelsen vunnit opinion för handikappades sak bland andra medborgare och skapat förutsättningar för en bred uppslutning kring reformverksamheten.

Handikapprörelsen har nära 300 000 medlemmar. Den är genom sina föreningar företräd i hela landet. Organisationerna är demokratiskt uppbyggda, medlemmarna bestämmer själva med lika stort inflytande för var och en över verksamheten. Inom rörelsen förs en öppen debatt om dess uppgifter och mål. Handikapprörelsen bärs av en gemensam idé som medlemmarna arbetar för: att handikappade har lika värde som andra och därför skall ha samma rätt

som de. Jag anser att dessa väsentliga kännetecken för handikapprörelsen gör det berättigat att tala om den som en folkrörelse.

Samhället behöver folkrörelserna. Deras livskraft har avgörande betydelse för samhällets utveckling. De är ett uttryck för människornas vilja att förbättra samhället. Folkrörelserna måste kräva mycket av sina medlemmar. Handikapporganisationernas verksamhet bygger på medlemmarnas engagemang, på deras arbetsinsatser under fritiden och på deras ekonomiska insatser. Det är handikapprörelsens styrka.

Ännu är det långt tills målet nåtts på handikappområdet. Arbetet måste fortsätta på att skapa gemenskap och likvärdighet, integration och normalisering. I detta arbete är samhället helt beroende av handikapprörelsens medverkan. Dess fortsatta förmåga att samla och ställa kunskap om behoven till förfogande är en förutsättning för att samhället skall kunna tillgodose dem. Det gäller i lika hög grad statens organ som landstingens och kommunernas.

Därför ser jag det som ett samhällsintresse av hög rang att ge handikapporganisationerna goda arbetsbetingelser. Stat, landsting och kommuner ställer stora anspråk på medverkan från handikapprörelsens kommunföreningar, länsorgan och riksförbund i arbetet på handikappområdet. Enligt min uppfattning måste handikappades sakkunskap anlitas än mer i det fortsatta arbetet. Det är fråga om medverkan på många samhällsområden både i fortlöpande reformarbete och i praktisk utformning av anordningar som skall betjäna människorna. För handikapprörelsens del ställer detta i sin tur ökande krav på medlemsskolning, på information inåt och utåt. Det kräver också större administrativa resurser. Föreningslivet är handikapprörelsens grund och styrka. Gamla och nya medlemmars engagemang, gemenskap och samhörighet förutsätter också insatser. Samhällets ekonomiska stöd till handikapprörelsen är otillräckligt. Det motsvarar inte tillnärmelsevis rörelsens insatser för samhället. I likhet med handikapputredningen och en enig remissopinion anser jag det angeläget att samhället höjer bidragen till handikapporganisationerna väsentligt. - - -

Handikapputredningen framhåller att samhällets bidrag till handikapporganisationerna i så liten utsträckning som möjligt bör styra verksamhetens inriktning. Medlemmarna i handikapprörelsen skall själva avgöra vilka insatser de anser mest väsentliga och hur de skall utformas för att ge bästa resultat. - - -

Som chefen för utbildningsdepartementet redan har anfört, bör utredningens förslag följas. Jag anser att den förordade anslagskonstruktionen har fördelen att ge varje organisation frihet att själv bestämma inriktningen och formerna för verksamheten. Detta står i god överensstämmelse med vår syn på folkrörelserna. Med den betydelse som handikapporganisationerna tillmåter studieverksamheten står det klart för mig att den kommer att ha hög prioritet vid fördelningen inom organisationerna av de medel som står till förfogande. Den förordade anslagskonstruktionen innebär även, som en ytterligare fördel, en betydande förenkling både för staten och för handikapporganisationerna. Till grund för bidragsgivningen bör, som nu, ligga anslagsframställningar samt verksamhets- och revisionsberättelser från organisationerna.

Utöver stödet över statsbudgeten till handikapporganisationerna beviljar

regeringen avsevärda bidrag från allmänna arvsfonden för särskilda insatser och projekt. Dessa bidrag har under de senaste tre åren uppgått till ca 8 milj. kr. Jag räknar med att stödet genom arvsfondsbidrag skall kunna fortsätta i minst samma omfattning som hittills."

Riksdagen biföll propositionen, och den 30 juni 1977 beslöt regeringen, att 25 handikapporganisationer skulle erhålla sammanlagt 16 150 000 kronor som bidrag till deras allmänna verksamhet under budgetåret 1977/78. Samtidigt föreskrevs, att statens handikappråd skulle före den 1 december 1977 redovisa förslag till principer för beräkning av bidrag till handikapporganisationerna.

9.2.4 Trossamfund

Från och med budgetåret 1971/72 infördes statsbidrag till olika trossamfund. Senare har det anslagna beloppet ökat varje år enligt följande.

1971/72	2 miljoner	1975/76	21 miljoner
1972/73	2 "	1976/77	27 "
1973/74	5 "	1977/78	34 "
1974/75	15 "		

Bidraget utgår numera dels som verksamhetsbidrag, dels som lokalbidrag. För innevarande budgetår uppgår verksamhetsbidraget till 25 miljoner kronor och lokalbidraget till 9 miljoner kronor.

Frågor om bidrag regleras i förordningen (1974:404) om statsbidrag till vissa trossamfund. Bidrag utgår till församling, som tillhör annat kristet trossamfund än svenska kyrkan eller ingår i grupp av samverkande kristna församlingar utanför svenska kyrkan. Vidare krävs bland annat, att församlingen är ansluten till Sveriges frikyrkoråd eller samverkar med rådet på annat sätt. Till församling, som inte uppfyller nämnda villkor, utgår bidrag, om regeringen förklarar, att det trossamfund, som församlingen tillhör, kan komma i fråga till statsbidrag. Sådant beslut har meddelats i fråga om estniska evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige, de förenade islamiska församlingarna i Sverige, katolska kyrkan i Sverige, de mosaiska församlingarna i Sverige, de ortodoxa kyrkorna i Sverige och ungerska protestantiska församlingen i Sverige.

Frågor om bidrag prövas av Sveriges frikyrkoråds samarbetsnämnd. Frikyrkorådet, som är ett samarbetsorgan för kristna trossamfund, anförde i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78, att rådet sedan statsbidragets tillkomst haft som mål att på sikt erhålla i varje fall 10 procent av samfundens och församlingarnas totala utfgiftsvolym täckta av statsbidrag. För år 1976 beräknades utgifterna uppgå till 550 miljoner kronor.

I budgetpropositionen 1977 anförde statsrådet Antonsson vid behandlingen av anslaget, att trossamfunden utträttade ett värdefullt ideellt arbete av stor betydelse både för enskilda människor och för samhället och att det därför var angeläget, att samhället underlättade trossamfundens möjligheter att verka.

9.2.5 Partistöd

Genom beslut av 1965 års riksdag infördes med verkan från och med kalenderåret 1966 ett statligt partistöd. Lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier innehåller nu gällande bestämmelser om sådant stöd. På grund av dessa utbetalas under år 1977 följande bidrag till riksdagspartierna:

s	21	miljoner kronor
c	12	" "
m	8	" "
fp	6	" "
vpk	4	" "

Partistöd kan lämnas också av kommun. I lag (1969:596) om kommunalt partistöd stadgas sålunda, att kommun får lämna bidrag till parti, som är representerat i kommunens fullmäktige. Lagen äger tillämpning även på landstingskommun.

Gällande regler om statligt partistöd baseras på ett förslag av 1971 års partistödsutredning. Denna, som hade haft till uppgift att se över reglerna om statligt och kommunalt partistöd, anförde i sitt betänkande Offentligt stöd till de politiska partierna (SOU 1972:62), att "grundläggande för utredningens ställningstaganden" hade varit vissa principer, vilka då redan gällde i fråga om det statliga och det kommunala partistödet. Interesse äger här en av dessa, nämligen att någon statlig kontroll av hur medlen använts inte borde förekomma.

9.3 Ekonomiskt resultat

9.3.1 *Insamlade belopp*

I avsnitt 7.1 har framhållits, att det inte går att ange, hur många ideella föreningar det finns i vårt land. Det är därför inte möjligt att beräkna vilka belopp, som insamlas varje år av de ideella föreningarna. Ej heller finns det underlag för att göra en motsvarande beräkning beträffande insamlingar, som genomförts av andra arrangörer.

I fråga om de i början av direktiven särskilt angivna insamlingarna för humanitära, religiösa och politiska ändamål har utredningen emellertid haft möjlighet att sammanställa vissa uppgifter rörande en del riksorganisationer och motsvarande. Sammanställningen, som avser år 1976 såvitt gäller insamlingar av tidningar och år 1975 såvitt gäller övriga insamlingar, visar följande belopp i miljoner kronor.

Insamlingar över kontrollgirokonton ¹	174
De handikappades riksförbund	3
Förstamajblommans riksförbund	4
Stiftelsen Solstickan	1,3
Lionklubbar	7,5
Trossamfund utanför svenska kyrkan	450
Politiska och fackliga riksorganisationer	8
Tidningar	2,2
Summa	650,0

¹ Uppgiften täcker bland andra Lutherhjälpen, Rädda barnens riksförbund, Svenska kyrkans missionsstyrelse och Svenska röda korset. Jämför ovan s. 90.

Av det föregående framgår, att sammanställningen inte gör anspråk på att vara fullständig. Det bör vidare påpekas, att basmaterialet i en del fall avser bruttobelopp, i andra nettobelopp. Att sammanställningen trots dessa bristfälligheter presenteras, beror på att den redan i föreliggande skick visar, att insamlingsverksamheten omfattar mycket stora belopp.

9.3.2 *Kostnadsbild*

I direktiven har "förhållandet mellan å ena sidan de totala kostnader som uppstår i samband med en insamling och å andra sidan de insamlade medlen" angivits som en "viktig fråga inom ramen för utredningsuppdraget".

Frageställningen har anknytning till några inom Näringslivets granskningsnämnd under åren 1972 och 1973 företagna undersökningar. Vid dessa hade nämnden — i sin strävan att tillse att vad som insamlats skall komma insamlingsändamålen till godo med så små avbränningar som möjligt — sökt få fram en översiktlig bild av kostnadsläget vid insamlingar av olika slag hos innehavare av kontrollgirokonton.

Vid nämndens undersökningar visade det sig emellertid vara mycket svårt att få fram klart redovisade relationer mellan insamlingskostnader och bruttoinsamlingsbelopp. En viktig orsak härtill bedömdes vara, att antalet fristående insamlingsaktioner under åren successivt hade blivit allt färre samtidigt som allt fler insamlingar hade blivit knutna till fasta organisationer med en mängd aktiviteter på programmet. För sådana organisationer ställde det sig ohanterligt att i årsredovisningar införa detaljerade uppgifter om varje insamlings speciella kostnader i relation till bruttoinsamlingsbeloppet. Ett sådant förfaringssätt passade ofta inte in i det vedertagna redovisningsmönstret. Insamlingsverksamheten var i många fall så hopkopplad med organisationens övriga aktiviteter, att det visade sig svårt, ibland nästan omöjligt, att särskilja insamlingskostnaderna. Flera av kontorevisorerna hade förklarat det inte vara möjligt att i efterhand på ett rättvist sätt "beräkna insamlingsandelen av administrations- eller andra gemensamma kostnader".

Undersökningarna utmynnade i en rekommendation, att varje kontorevisor skulle åläggas att i samband med revisionen utarbeta eller införskaffa analys av kontohavarens ekonomi, vilken analys skulle utgöra bilaga till revisionsberättelsen. I fråga om insamlingskampanjer — varmed åsyftades engångsaktioner med propagandainsatser i större skala än vid andra insamlingar — föreslogs, att en genomarbetad budget skulle lämnas till nämnden i mycket god tid före igångsättningen. Att avgränsa vad som skulle avses med kampanj bedömdes dock vara en svår fråga. Slutligen framhölls, att svåra missförhållanden i kostnadshänseende visat sig föreligga vid insamlingar, bestående av försäljningar av brevmärken och vissa andra artiklar. Med hänsyn härtill föreslogs, att nämnden borde överväga förbud i princip mot säljverksamhet med möjlighet till dispens i de fall, då kostnaderna kunde förväntas hålla sig inom en rimlig ram.

Efter undersökningarnas genomförande framhöll granskningsnämnden — i det i slutet av kapitel 5 omnämnda yttrandet, som är daterat den 26 februari 1976 — att vad som vid kontantinsamlingar kan anses vara en försvarlig relation mellan bruttointäkter och kostnader varierar med hänsyn till omständig-

heterna. Som ett slags tumregel vid prövning av nya insamlingsprojekt har nämnden, att i och för sig motiverade kostnader upp till 25 å 30 procent godtas, när det gäller mindre och medelstora insamlingar. Som sådana anses insamlingar med årlig bruttoinsamlingssumma understigande 1 000 000 kronor. För stora insamlingar ligger procentsatsen inte oväsentligt lägre, 10 å 15 procent. Vid varuförsäljning i insamlingssyfte, något som nämnden ställer sig kritisk till, uppskattas administrationskostnaderna lågt räknat uppgå till 45 å 65 procent.

Vill man redovisa en översiktlig kostnadsbild, synes det inte vara möjligt att för närvarande nå längre än vad granskningsnämnden gjort. De svårigheter, som mötte vid nämndens undersökningar, skulle nämligen inställa sig också vid undersökningar hos andra insamlingsorganisationer, och i fråga om dem torde det vara ogörligt att på frivillig väg genomföra en enhetlig redovisningsteknik, som inom rimlig tid skulle skapa förutsättningar för jämförbara kostnadsanalyser hos olika insamlingsarrangörer.

Som exempel på redovisningsteknikens betydelse kan nämnas, att om en insamling arrangeras av en riksorganisation, insamlingsresultat hos lokalföreningar ofta redovisas som "rena nettobelopp" till riksorganisationen. Detta medför självfallet, att denna skulle kunna uppvisa ett bättre resultat i fråga om förhållandet mellan kostnader och insamlat belopp än vad som blivit fallet, om varje lokalförening till huvudorganisationen redovisat både bruttoinsamlingsbelopp och utgifter för insamlingsaktiviteterna.

I detta sammanhang kan också nämnas, att det inte sällan förekommer, att arrangören betalar kostnaden för en insamling med andra medel än de insamlade. Sålunda kunde Landsorganisationen och Socialdemokratiska arbetarepartiet med andra medel än de insamlade bestrida utgifterna för organisationernas Chile-, Portugal- och Spanieninsamlingar. Insamlade belopp överfördes alltså utan avdrag till de slutliga mottagarna. Enahanda förhållande kan konstateras i fråga om Göteborgs-Postens insamling till ett sjukhus i Wollo i Etiopien. Utgifter för administration och liknande betalades av tidningen. På motsvarande sätt förhåller det sig med försäljningen av solstickor. Svenska tändsticks aktiebolaget svarar för alla utgifter. I dessa och liknande fall har det alltså uppstått en kostnad, men den särredovisas inte och skulle därför inte heller kunna beaktas bland "de totala kostnader som uppstår i samband med en insamling".

9.4 Samarbete

9.4.1 Hjälporganisationernas samarbetsråd

Med den vidsträckta innebörd av begreppet insamlingsverksamhet, som utredningen förordat i avsnitt 6.13, är det väl förenligt, att olika insamlingsaktiviteter genomförs samtidigt på samma platser. Den konkurrens om bidragsgivares medel, som detta kan innebära och som utredningen givit exempel på i avsnitt 6.3, är en självklar följd av de fria förhållanden, under vilka ideella föreningar hittills fått verka i vårt land.

Det angivna exemplet var hämtat från några lokala organisationers arbete. På riksorganisationernas nivå ter sig motsvarande konkurrenssituation mind-

re vanlig. Den främsta anledningen därtill torde vara, att det bildats ett särskilt organ med uppgift att förhindra kollisioner mellan olika insamlingar. Detta organ, som fått namnet De frivilliga hjälporganisationernas samarbetsråd, tillskapades i början av 1960-talet.

I stadgarna har samarbetsrådets uppgift angivits vara "att underlätta samordning beträffande insamlingstider, -ändamål och -metoder mellan medlemsorganisationerna samt beträffande verksamhet utomlands även med statliga och mellanstatliga organ".

Samarbetsrådet består av omkring 25 medlemsorganisationer. Verksamheten ledes av en opartisk ordförande, som väljes vid rådets årsmöte. I rådet har varje medlem en röst.

Rådets arbete har i första hand kommit att omfatta olika riksorganisationers verksamhet. Samverkan mellan riksorganisationerna har lett till att dessa i flera fall kommit att bedriva sina speciella insamlingskampanjer efter en överenskommen periodfördelning av ett år. Vidare strävar man efter, att hjälpinsatser i samband med katastrofer och liknande händelser samordnas så rationellt som möjligt.

9.4.2 Marknadsundersökning

Samarbetsrådets arbete har inte enbart varit inriktat på att minska konkurrens och undvika kollisioner mellan insamlingar av större omfattning. Rådet har också verkat för att hjälporganisationerna skulle få ökad kunskap om vad allmänheten hade för inställning till frivilliga insamlingar i allmänhet och olika sätt att samla in pengar i synnerhet. Som ett led i denna verksamhet får ses, att samarbetsrådet tillsammans med stiftelsen Radiohjälpens år 1970 lät Publik- och programforskningsavdelningen vid Sveriges radio göra en undersökning rörande allmänhetens inställning till frivilliga insamlingar.

Vid undersökningen intervjuades en slumpvis utvald grupp, som ansågs representativ för Sveriges befolkning i åldern 15—80 år. Undersökningen avsåg att redovisa allmänhetens inställning till följande frågor, nämligen 1) u-hjälpen och dess finansiering, 2) finansiering av hjälp till katastrofdrabbade områden, 3) det frivilliga stödet till handikappade samt 4) hjälporganisationernas omkostnader. Vidare syftade undersökningen bland annat till att få fram beskrivning av givare och icke-givare till frivilliga insamlingar, allmänhetens inställning till olika insamlingssätt och dess uppfattning om bekväma sättet att lämna penningbidrag till insamlingar.

I fråga om u-hjälpen konstaterades, att drygt 80 procent av svenska folket ansåg det meningsfullt, att vi lämnade sådan hjälp, men att 50 procent menade, att vi borde ha avhjälpit bristerna i vårt eget land, innan vi satte i gång med hjälpen. En tredjedel av de tillfrågade ansåg, att u-hjälpen helt och hållet skulle betalas med skattemedel, medan ännu fler, 40 procent, tyckte, att hjälpen till u-länderna uteslutande skulle vara av frivilligt slag.

Vad beträffade hjälp till katastrofdrabbade områden konstaterades, "att så gott som alla i vårt land anser att katastrofdrabbade områden ska hjälpas och att majoriteten tycker att såväl staten som frivilligorganisationerna ska vara med och betala. En tredjedel hävdar dock att hjälpen enbart ska bekostas på frivillig väg".

Beträffande stödet till de handikappade uttalades bland annat, att inställningen till "den frivilliga insamlingsverksamheten är övervägande positiv. Endast en minoritet på 20 procent hävdar att frivilliga insamlingar inte fyller någon funktion i vårt samhälle av i dag eller att de t.o.m. skadar de handikappades sak på längre sikt, medan 75 procent opponerar sig mot dylika åsikter".

Nästan hälften av de tillfrågade menade, att omkostnaderna inom frivilligorganisationerna vore högre än de rimligen borde vara. (Inom parentes bör understrykas, att de tillfrågade inte hade närmare kunskap om dessa kostnader — svaren visade endast gruppens allmänna uppfattning.) Icke desto mindre lämnade de skeptiska bidrag till frivilliga insamlingar i ungefär samma omfattning som alla andra.

Det var vanligare bland äldre människor, lågt utbildade och kvinnor samt religiöst mycket aktiva att förorda en frivillig finansiering av hjälpverksamhet vare sig det gällde u-länderna, katastrofområden eller handikappade. En speciellt gynnsam inställning till statlig hjälpverksamhet men en viss ljumhet gentemot frivillig verksamhet konstaterades hos en grupp, bestående av "särskilt många högt utbildade, medelålders, vänstersympatisörer och män". Något starkt samband mellan den allmänna inställningen till frivillig insamlingsverksamhet och det faktiska givandet förelåg inte.

83 procent av de tillfrågade hade det senaste året lämnat pengar på något sätt till någon insamling. 47 procent hade enbart givit pengar i insamlingsbössa eller som kollekt, 5 procent hade enbart sänt in pengar med posten, och 31 procent hade både lämnat (i bössa eller som kollekt) och sänt pengar. Den sista delgruppen, som både lämnat och sänt in pengar, innefattade särskilt många kvinnor, personer över 40 år, religiöst aktiva människor samt borgerliga sympatisörer. Bland icke-givarna fanns en påtagligt stor andel tonåringar, icke religiöst aktiva och personer, som saknade eller vägrat uppge politiska sympatier.

Undersökningen av allmänhetens inställning till olika insamlingssätt begränsades av utrymmesskäl till nio olika former. Mest populära visade sig tevekampanjer (i dåvarande utformning) och klädinsamlingar vara. I stort sett hälften tyckte bra om bössinsamlingar på offentliga platser, hemsparbössor och utsändande till hushållen av inbetalningskort. Det minst omtyckta insamlingssättet var, att en "bössinsamlare kommer och ringer på dörren".

Beträffande sättet att bekvämast ge penningbidrag ställdes följande fråga till de intervjuade: "Om Ni skulle vilja ge pengar till något hjälpändamål, på vilket sätt skulle det då vara bekvämast för Er att ge? Skulle det vara genom bössinsamlingar, genom postgiro, genom bankgiro, genom avdrag på lönen, genom kollekt, genom att köpa lotter eller på annat sätt?" Sammanställda i tabellform visade svaren följande procentfördelning.

Insamlingsbössa	22
Postgiro	39
Bankgiro	1
Avdrag på lön	16
Kollekt	7
Lotter	11
Annat	2
Vet ej	2
	100

Postgiro var ett särskilt vanligt svar hos kvinnor, personer över 60 år och storstadsbor. Uppfattningen att insamlingsbössa vore det bekvämaste sättet, var särskilt vanlig hos tonåringar.

9.5 Utredningen

I beskrivningen i avsnitt 6.13 av vad insamlingsverksamhet är, ligger också det i direktiven begärda klarläggandet av "den ekonomiska betydelse som insamlingarna har" för "organisationer som regelbundet anordnar insamlingar". Att vända sig till allmänheten med vädjan om bidrag till en insamling är den utväg, som står till buds för en ideell förening, om dess befintliga tillgångar, medlemmarnas tillskott och eventuella bidrag från det allmänna inte skulle räcka till för verksamheten.

I vilken utsträckning allmänheten även framdeles kommer att ge sitt stöd åt insamlingar, är vanskligt att bedöma. Vissa omständigheter torde dock kunna tolkas som tecken på att föreningarna under senare år mött svårigheter, när det gäller att skaffa sig tillräckliga medel insamlingsvägen. Till dessa faktorer måste räknas inte bara organisationernas successivt ökande anspråk på bidrag av allmänna medel utan även tillkomsten av sådana organ som referensgruppen för folkrörelsefrågor (på statligt håll) och De frivilliga hjälporganisationernas samarbetsråd.

Utredningen har sammanställt vissa uppgifter om under år 1975 insamlade belopp till förmån för humanitära, religiösa och politiska syften hos en del riksomfattande organisationer och liknande. Sammanställningen antyder, att insamlingsverksamheten i vårt land för nämnda ändamål omfattar mycket stora belopp. Enbart hos de av utredningen i detta sammanhang beaktade organisationerna uppgick insamlingsbeloppet till 650 miljoner kronor.

Till jämförelse kan nämnas, att den sammanlagda omslutningen av alla rikslotterier, för vilka ju erfordras tillstånd enligt lotteriförordningen, uppgick år 1975 till 73 miljoner kronor och år 1976 till 72 miljoner kronor. Omfattningen av andra insamlingsformer än lotterier är därför enligt utredningens mening sådan, att en statlig reglering skulle vara väl försvarlig, om framkomna skäl så påfordrade.

Allmänhetens offervilja är uppenbarligen mycket stor. Så har också varit fallet under tidigare år, och detta har medverkat till utvecklingen av den rika flora av ideella föreningar, som antytts i kapitel 7, där ju insamlingarnas ekonomiska betydelse för organisationerna har belysts närmare genom olika bokslutsuppgifter.

Av uppgifterna i kapitel 7 kan också för en del insamlingar utläsas vilket förhållandet varit mellan å ena sidan de totala kostnaderna i samband med insamlingen och å andra sidan de insamlade medlen. Detta är möjligt, då insamlingen är en fristående och till tiden begränsad aktion. Utredningen hänvisar som exempel till avsnitt 7.2.8 och 7.2.9.

Mera omfattande undersökningar rörande kostnadsläget har Näringslivets granskningsnämnd låtit utföra i vad det gäller innehavare av kontrollgirokonton. Undersökningarna resulterade i att nämnden nu vid prövning av nya insamlingsprojekt godtar kostnader upp till 25 à 30 procent, när det gäller

kontantinsamlingar mindre än 1 miljon kronor, och upp till 10 à 15 procent, när det gäller större insamlingar. En avvikande kostnadsbild hade dock framkommit beträffande varuförsäljningar i insamlingssyfte. Administrationskostnaderna uppskattas i dessa fall uppgå till 45 à 65 procent, och nämnden ställer sig därför kritisk till insamlingar i denna utformning.

Exempel på varuförsäljningar i insamlingssyfte har utredningen tagit in i avsnitt 7.2.11 och 7.2.15, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn och Svenska psoriasisförbundet. Enligt det förra förbundets uppgifter skulle försäljningsresultaten år 1973—1975 ha inneburit, att kostnaderna uppgått till 69, 77 och 79 procent av intäkterna, enligt det senare skulle kostnaderna vid brevmärkesförsäljning uppgå till 55 procent.

Det kan således konstateras, att varuförsäljning i jämförelse med många andra insamlingsformer har en dålig kostnadsbild. Därför kunde det ligga nära till hands att anta, att insamlingsorganisationerna skulle vara benägna att överge denna form av insamling. Häremot talar emellertid, att varuförsäljning dock brukar medföra överskott, att varje sådant är av värde för en insamlingsorganisation samt att det procentuella överskottet hävdar sig väl i jämförelse med vad ett lotteri brukar avkasta.

Även om man enligt det anförda antager, att varuförsäljning av ekonomiska skäl kommer att bibehållas som insamlingsform — må vara, att det, som framhållits i avsnitt 8.4, är svårt att ange i vilken utsträckning — är det likväl troligt, att den delvis kommer att ändra karaktär. Detta sammanhänger med marknadsdomstolens tidigare omnämnda avgörande i målet om kortspelet Upp med händerna samt konsumentverkets pågående arbete med att utarbeta riktlinjer för verksamheten.

I sammanhanget bör påminnas om att det i direktiven frågats, ”om insamlingar i allmänhet ger det ekonomiska utfall som anordnaren ursprungligen har förväntat sig”. Utredningen har fört den frågan vidare under sina kontakter med företrädare för olika insamlingsorganisationer. Svaret har nästan genomgående varit, att insamlingsresultaten i allmänhet motsvarat och ibland överträffat förväntningarna. Helt utan misräkningar hade insamlingsverksamheten visserligen inte kunnat bedrivas, men dessa betraktades som tillfälligheter. Bland de förklaringar, som givits till de positiva resultaten, vill utredningen nämna, att organisationerna vuxit i stabilitet samt att de haft möjlighet att utforma sina aktioner efter vad som bedömts vara lämpligast med hänsyn till den tänkta givarkretsen.

10 Avdrag för gåvor

Utgången av 1976 års riksdagsval blev av betydelse för utredningen rörande insamlingsverksamheten. I den för riksdagen den 8 oktober 1976 framlagda regeringsförklaringen tillkännagavs nämligen i avsnittet om skattesystemet bland annat följande: "Avdragsrätt vid beskattningen införs för gåvor till ideella och humanitära ändamål."

Den 30 december 1976 tillsatte budgetminister Mundebo en utredning för att utforma ett förslag till avdragsrätt enligt regeringsförklaringen. Denna utredning har slutfört sitt uppdrag genom att den 23 maj 1977 överlämna betänkandet "Avdrag för gåvor" (Ds B 1977:2). Betänkandet innebär i huvudsak följande.

Rätt till avdrag vid inkomstbeskattning föreslås för gåva från enskild person till

- svenskt trossamfund som regelbundet anordnar offentlig gudstjänst
- samarbetsorgan för trossamfund
- organisation som är anknuten till trossamfund och utövar verksamhet som kan anses utgöra ett led i samfundets.

Vidare föreslås rätt till avdrag för gåva till svensk organisation, som i överensstämmelse med sina stadgar uteslutande eller så gott som uteslutande

- utövar hjälpverksamhet
- utövar internationell biståndsverksamhet
- verkar för internationellt samförstånd eller för respekt för de mänskliga rättigheterna
- arbetar för att bekämpa sjukdomar eller för att förbättra villkoren för sjuka eller handikappade.

Det förutsättes, att organisationen bedriver verksamhet i en omfattning, som skäligen svarar mot erhållna gåvor och andra inkomster. Fondering av gåvomedel skulle således tillåtas endast i begränsad utsträckning. Vidare skulle verksamheten inte få vara inriktad på bestämda personer, till exempel medlemmarna av en släkt eller en sluten förenings medlemmar.

Avdrag föreslås för gåvor på sammanlagt högst 2 000 kronor. Gåvan finge i allmänhet inte understiga 200 kronor. Om gåvor till en och samma organisation under ett år sammanlagt uppgått till minst 200 kronor skulle dock avdrag medges.

Det skulle ankomma på skattskyldig, som yrkar avdrag för gåva, att styrka, att gåva utgivits. Utredningen har inte uppställt några särskilda formkrav härvidlag. Ett kvitto på postgiroinbetalning eller dylikt har utredningen ansett normalt kunna godtas.

Enligt förslaget skulle riksskatteverket årligen upprätta förteckning över de organisationer, beträffande vilka bidragsgivare kunde räkna med avdragsrätt. Förteckningen bleve dock inte formellt bindande vid taxeringen, men den skulle avses böra frångås endast undantagsvis. Endast organisation, som själv begärde det, skulle upptas i förteckningen.

Utredningen har framhållit, att avdragsrätt för gåvor till ideella ändamål är något principiellt nytt i svensk skattelagstiftning. Med hänsyn härtill säger utredningen sig ha utformat förslaget med viss försiktighet. När systemet varit i kraft en tid och erfarenhet av den praktiska tillämpningen vunnits, borde därför kretsen av organisationer, som omfattades av systemet, ses över. Även andra frågor torde kanske behöva omprövas mot bakgrund av praktiska erfarenheter. På grund härav har utredningen begränsat förslaget till att gälla gåvor, som komme att lämnas under åren 1978—1981.

I betänkandet har slutligen understrukits, att förslaget endast öppnar en möjlighet för berörda organisationer att underlätta finansieringen genom gåvor. Det får "ankomma på organisationerna själva att avgöra i vilken utsträckning de vill utnyttja denna möjlighet genom att anordna insamlingar m.m."

Efter det att betänkandet remissbehandlats, är frågan om avdragsrätt för närvarande under behandling i budgetdepartementet.

Att ett förverkligande av huvudtankarna i det framlagda förslaget skulle få betydande återverkningar på nuvarande insamlingsverksamhet synes uppenbart. Redan den omständigheten, att ett av syftena med förslaget är att organisationerna skulle tillföras större inkomster från bidragsgivare, visar detta. Vidare må här nämnas, att uppdelningen av organisationer i tvenne grupper — med och utan avdragsmöjlighet — skulle kunna leda till att bidragsgivarna i någon utsträckning komme att gynna andra organisationer än hittills. Ytterligare bör framhållas, att kravet, att den som yrkar avdrag, skall kunna styrka, att en gåva lämnats, kan väntas leda till att nuvarande bidragsgivning söker sig andra vägar. Som exempel må nämnas, att kollektivgivning ersättes av girobetalningar.¹

Av särskild betydelse för utredningen om insamlingar är, att de antydda följderna av en reform enligt förslaget om avdragsrätt vid gåvor skulle ge sig till känna i första hand blott under en fyraårsperiod. Vad som därefter skulle kunna hända, lämnas tills vidare öppet.

¹ Detta resultat synes sannolikt också i fråga om religiösa samfund, trots att det karnske inte står i överensstämmelse med Evangelium enligt Matteus 6:1-3.

11 Kungaparets bröllopsfond och Folkets ekonomipris

Kungaparets bröllopsfond stiftades i samband med kungabröllopet sommaren 1976. Fonden skall "disponeras till stöd för och forskning inom området för sport och idrott för handikappad ungdom". Bidrag lämnas ej till enskilda handikappade.

I samband med att den första utdelningen ur fonden skulle äga rum, uppstod en häftig diskussion i massmedia om insamlingar till förmån för handikappade. Här är inte platsen att referera debatten och dess avslutning. Helt kan den emellertid inte förbigås. Under meningsutbytet gjordes nämligen gällande, att handikapporganisationerna borde äga inflytande över alla insamlingar till förmån för handikappade.

Såvitt utredningen kan finna, går denna mening svårigen att förena med direktivens uttalande, "att möjligheten att anordna insamlingar för olika ändamål skall ses som en allmän rättighet som inte bör begränsas".

I den mån den motsatta meningen skulle vinna gehör, borde den rimligen tillämpas också för andra organisationer än handikapporganisationer. Detta skulle leda till förstelning bland annat i fråga om organisationsväsendets utveckling på olika områden.

Vilka konsekvenser som skulle kunna uppstå, må belysas med ett exempel.

Hösten 1977 beslöt LO-distriktet i Värmland att starta en landsomfattande insamling till ett "Folkets ekonomipris", vilket skulle tilldelas förutvarande statsrådet Gunnar Sträng. Det synes orimligt att begära, att en sådan insamling måste föregås av ett samtycke av den som skulle hedras genom aktionen.

12 Utländska förhållanden

För att erhålla jämförelsematerial från med Sverige någorlunda jämförliga länder, i vilka genomförts någon form av reglering av offentliga insamlingar, har utredningen med utrikesdepartementets hjälp inhämtat uppgifter om förhållandena i Danmark och Nederländerna.

Om reglerna för insamlingar i Nederländerna har den svenska ambassaden i Haag meddelat följande.

"Någon lagstiftning rörande offentliga insamlingar föreligger icke i Nederländerna. Sådana insamlingar är dock underkastade lokala ordningsregler och fordrar tillstånd av lokala myndigheter. Ett halvstatligt organ 'Stichting Centraal Archief en inlichtingenbureau inzake het Inzamelingswezen' i Amsterdam har upprättats för att koordinera och kontrollera offentliga insamlingar. Organet upprättar varje år en plan för insamlingsverksamheten och rekommenderar i samband härmed däri upptagna insamlingar. De lokala myndigheterna torde för sin tillståndsgivning i princip följa dessa rekommendationer."

I Danmark gäller en lag om offentliga insamlingar från år 1971, vilken ersatte en tidigare lag från år 1934. Vidare har utfärdats en tillämpningsförfordning. Lagstiftningen innebär i huvudsak följande.

Enligt 1 § i lagen skall en offentlig insamling anmälas till polismyndigheten, innan den påbörjas. En insamling anses som offentlig, om uppmaning att lämna bidrag riktas till andra än "personer, der er indbyderne personlig bekendte, eller som har særlig tilknytning til de personer eller institutioner, til hvis fordel indsamlingen sker".

I 2 § stadgas förbud mot offentlig "gade- og husindsamling ved personlig eller telefonisk henvendelse".

Lagen är inte tillämplig på insamlingar av "brugte ting af ringe værdi". Ej heller omfattar lagen insamling, som genomföres inomhus vid gudstjänst eller möte av anordnande samfund eller annan mötesarrangör. Vidare undantas en tidnings insamlingar till allmänt kända, välgörande institutioner, om tidningen offentliggör dels bidragslistorna, dels kvittering från den mottagande institutionen. Därjämte har stadgats, att insamling till stöd för politiska partier inte omfattas av lagen; dock gäller även i fråga om sådan insamling förbudet mot "gade- og husindsamling".

I en övergångsbestämmelse till lagen stadgas, att föreningar, som med justitiedepartementets tillstånd under flera år genomfört "offentlig gade- eller husindsamling", må en gång om året företaga sådan insamling till samma ändamål och i samma form och utsträckning, som bestämts i senaste tillstånd.

I tillämpningsförfordningen stadgas, att en insamling skall förestås av en institution, en förening eller en kommitté om minst tre personer. I anmälan om en insamling skall anges 1) föreståndaren för insamlingen, 2) tiden för insamlingen, 3) det område, som beröres av insamlingen, 4) insamlingsmetoden och 5) ändamålet med insamlingen.

Insamlade medel måste insättas på ett bank-, sparkasse- eller girokonto eller placeras i vissa obligationer. Medlen må inte utan justitiedepartementets tillstånd användas till annat ändamål än som angivits till polismyndigheten.

En auktoriserad eller godkänd revisor skall revidera räkenskaperna. Inom sex månader sedan dessa avslutats måste de offentliggöras i tidningar eller hållas tillgängliga för offentlig granskning. Vid insamling, som pågår mer än ett år, skall årsbokslut framläggas sex månader efter kalenderårets utgång. Vidare gäller, att ett exemplar av redovisningen skall tillställas polismyndigheten med uppgift om hur redovisningen offentliggöres.

Till förordningen hör en bilaga, upptagande de föreningar, som må företaga insamlingar på gator eller i hus. Bilagan upptar ett trettiotal föreningar.

Ytterligare jämförelsematerial har utredningen inte införskaffat. Skälet härtill har varit, att uppgifterna om regleringarna i Nederländerna och Danmark styrkt utredningen i dess uppfattning, att insamlingsverksamhet bör för varje land ses i ett mycket brett perspektiv. Inte bara lagstiftning inom olika områden utan också rådande samhällsförhållanden måste därvid uppmärksammas. Vad som är lämplig reglering i ett land kan därför inte automatiskt överflyttas till ett annat.

Vad beträffar uppgifterna från Nederländerna kan här pekas på den lokala tillståndsgivningen. En sådan skulle för vår del komma i strid mot direktivens uttalande, att möjligheten att anordna insamlingar för olika ändamål skall ses som en allmän rättighet. Vid en jämförelse med regleringen i Danmark kan framhållas, att det för vår del inte torde finnas gehör för att göra en åtskillnad mellan å ena sidan insamlingar av eller till förmån för redan etablerade föreningar och å andra sidan insamlingar till förmån för nya organisationer.

13 Behovet av samhällliga åtgärder

13.1 Inledning

Som framgår av avsnitt 4.2 förklarade konsumentombudsmannen i sin framställning om utredning rörande insamlingsverksamhet med välgörande eller allmännyttigt syfte, att han fann det otillfredsställande, att "insamlingsverksamhet i allmänhet får bedrivas utan någon som helst offentlig insyn eller kontroll". Och i direktiven har angivits, att om utredningen skulle komma fram till att en "offentlig insyn i eller kontroll av" insamlingsverksamheten borde komma till stånd, det vore angeläget att ange de principer, som därvidlag borde gälla. I direktiven har vidare sagts, att vid utredningens överväganden rörande behovet av samhällliga åtgärder bör beaktas, "att allmänheten har ett berättigat intresse av att insamlingar sker under ordnade förhållanden och att de insamlade medlen används för uppgivet ändamål. Även allmänhetens intresse av att verksamheten bedrivs i korrekta former måste beaktas".

Det försök till begreppsbestämning, som gjordes i avsnitt 6.13 — att insamlingsverksamhet måste anses som en övergripande beteckning för en mångfald olika aktiviteter, som utövas i syfte att skaffa medel till en ideell förenings verksamhet — vill utredningen fasthålla även när det gäller frågan om behovet av samhällliga åtgärder i fråga om insamlingsverksamhet.

13.2 Förhållandena vid insamlingar

Som nyss angavs, har utredningen vid sin prövning av behovet av samhällliga åtgärder haft att beakta, "att allmänheten har ett berättigat intresse av att insamlingar sker under ordnade förhållanden". Utredningen vill då påminna om det redan, i avsnitt 6.13, gjorda konstaterandet, att någon ramlagstiftning avseende insamlingsverksamhet visserligen inte finnes men att detta inte innebär, att vad som sker på området är ställt utom rättslig reglering. I den mån sådan reglering genomförts för något speciellt delområde, gäller denna även då fråga är om ett led i en insamlingsverksamhet.

Såvitt utredningen kunnat finna, brukar insamlingsverksamhet i allmänhet skötas på godtagbart sätt. Ett par exempel torde visa, att krav på "ordnade förhållanden" här skulle kunna leda till orimliga konsekvenser.

Det ena exemplet är hämtat från Södra Dalarnes Tidning sommaren 1976. I tidningen berättas följande:

Tolv företagsamma barn på sommarlov i Vibberbo utanför Hedemora har ordnat loppmarknad och samlat in pengar till Rädda barnen. De fick in 1 139 kronor och det mesta går till bidrag åt tre fadderbarn. Loppmarknaden hölls på August Kåks' gårdsplan, där omkring 70 bybor och sommargäster samlades. Åtta av de barn, som ordnade loppmarknaden, är nämligen barnbarn till August Kåks i Vibberbo och hans maka. I fjol somras hade de också loppmarknad där till förmån för Rädda barnen.

Denna gång såldes allt möjligt som byborna skänkt, både gammalt och nytt, hemgjort och ärvt. Vid grinden tog en cow-boy emot inträdet, 50 öre.

Här fanns inte bara marknadsstånd. Örtté och karameller såldes i en bod, en spåkvinna tydde framtiden, och besökarna kunde pröva sin skicklighet i att kasta boll.

Kaffe och saft serverades — det var knytkalas. Ungdomarna spelade ett teaterstycke med Pippi Långstrump i huvudrollen. Anna Kåks dansade en regndans, och hon var också framgångsrik. På kvällen regnade det för första gången på länge.

Till sist hölls auktion på det som blivit över.

Det andra exemplet avser en annan årstid och har tagits från Västerås stiftsbok 1975. En notis med rubriken "Hur man fördubblar Lutherhjälpsresultatet" berättar följande:

Norbergs församling lyckades under fastan 1975 öka insamlingen till Lutherhjälpen till det dubbla. Bidragande orsaker var dels den soaré Kyrkans Ungdom anordnat, med sång, musik, sketcher, försäljning och auktion, dels den "vadhållning" en av församlingsprästerna höll. Ca 130 församlingsbor lovade skänka 10:— till Lutherhjälpen om prästen fullföljde Engelbrektsloppet på skidor, i år 52 km långt. 4 timmar 32 minuter och 1 sekund tog det för honom, och taktiken var given på förhand "ta det lugnt i början och sedan ännu lugnare".

Om båda dessa aktioner gäller helt säkert, att det var en förutsättning för den som ville göra en insats, att han fick handla spontant. Att för dylika fall i ordningens intresse föreslå någon form av reglering skulle vara att tangera det absurda.

Med det nu sagda vill utredningen givetvis inte bestrida behovet av ordnade förhållanden och korrekta former. Detta behov torde emellertid i allt väsentligt vara tillgodosett utan någon lagstiftning utöver den redan gällande. En viss skepsis kan dock vara på sin plats beträffande bössinsamlingar. Utredningen kan nämna ett fall, där en ung man, som gick omkring och skramlade med en ölburk, försedd med neutral etikett, på en fråga om vad hans insamlingsverksamhet avsåge, hederligt förklarade: "Öl åt mej själv!" (Han fick ett bidrag.) — Dylika händelser anser utredningen emellertid inte vara tillräckliga som skäl för att införa förbud mot bössinsamlingar eller föreskrifter om åtgärder sådana som numrering och plombering av bössor samt redovisning inför polismyndighet, notarius publicus eller annat organ. Apparaten bleve alltför stor, kostnaderna för både samhället och organisationerna alltför höga. Och den spontana hänförelse eller medkänsla, som i insamlingssammanhang ofta är väsentlig, kunde mången gång ej få komma till uttryck. Ett exempel från idrottens område kan tjänstgöra som ytterligare illustration. Ett simsällskap i en dalastad hade en gång utlyst tävlingar i sitt friluftsbad till en tidpunkt, som visade sig vara den olämpligaste tänkbara: åska och störtregn. På förslag av

en styrelseledamot beslöts, att åskådarna skulle slippa betala inträdesavgift. I stället anmodades de att lägga någon slant i en kollektmössa (ej kollektbösssa). Resultatet var, att föreningens ekonomiska förlust blev mindre än den eljest skulle ha blivit.

Enligt utredningens uppfattning är standarden vid insamlingsverksamhet inte av lägre kvalitet än den som fordras vid marknadsföring. Förklaringen är till dels att insamlingsorganisationerna gemenligen vinnlagt sig om att följa specialregleringar, där sådana funnits, och även i övrigt sökt genomföra sina aktioner på ett sätt som icke skulle kunna ge anledning till anmärkningar. Vidare — och kanske framför allt — har den verksamhet, som bedrivs av Näringslivets granskningsnämnd, bidragit till att göra standarden beträffande insamlingar godtagbar. Det har visserligen påtalats som en svaghet hos granskningsnämnden, att denna ej kan sätta makt bakom orden — endast när så är påkallat dra in kontrollgirokonton. Ändock är det uppenbart, att nämndens arbete haft stor betydelse. Nämnden har vunnit anseende genom styrkan i sin argumentering. Det goda renommé, som begreppet 90-konto åtnjuter, är ett tecken härpå; ett annat är det erkännande, som nämnden fått från näringsutskottets sida¹.

Något bärande skäl för att genomföra reglerande åtgärder i ordningens intresse har inte framkommit under utredningens arbete.

13.3 Användningen av insamlingsmedel

I vad mån rimliga önskemål om kontroll av hopbragta medels användning redan beaktas, torde framgå, om man granskar huvudområdena för våra insamlingsorganisationers arbete. En fullständig överblick kan självfallet inte ges, men några exempel torde vara belysande.

Utredningen väljer att först dröja vid åtgärder till förmån för u-länder. Som framgår av avsnitt 9.2 bekostas de olika hjälporganisationernas arbete i dessa länder inte bara med insamlade medel; en väsentlig del av kostnaderna täckes av det allmänna genom bidrag från styrelsen för internationell utveckling. Av intresse i detta sammanhang är då, att styrelsen inte begränsar sin roll till att enbart utanordna penninganslag. Den söker också följa organisationernas arbete ute på fältet. Härom berättade styrelsen följande i sin framställning den 13 augusti 1976 om anslag för innevarande budgetår:

”Från de enskilda organisationernas verksamhet inhämtar organisationerna naturligen erfarenheter i långt högre grad än SIDA gör det. Kraven på deras rapportering till SIDA är dock sådana, att även SIDA i de flesta fall kan bilda sig en god uppfattning om huruvida planer följts, byggnader uppförts, utbildningsprogram genomförts etc. I allmänhet fungerar såväl projektrapportering som redovisning tillfredsställande, och planerna brukar i stort sett genomföras. Brister i redovisningen av SIDA-bidragens användning gäller främst den allmänna rapporteringen, däremot allt mindre ofta den ekonomiska.

Besök vid SIDA-stödda projekt har i mån av möjlighet företagits dels av SIDA-personal och konsulter direkt från Sverige, dels och i större utsträckning av personal från biståndskontor och ambassader. Dessa besök tillför

¹ Jämför ovan s. 24.

SIDA betydelsefull kunskap om verksamheten och ger organisationerna, SIDA och värdländerna ömsesidigt befruktande erfarenheter.

Några exempel: Mount Carmel Institute i Haifa besöktes 1974, varvid framkom att utbildningen i Community Development m m för afrikanska och asiatiska kvinnor är väl utformad och lämpad för deltagarnas behov. 1975 besöktes Pingstmissionens SIDA-stödda undervisnings- och hälsovårdsinsatser i Tanzania, Zaire, Burundi och Ruanda, varvid noterades att samtliga projekt fortskred planerligt; effekterna var det dock för tidigt att med säkerhet bedöma. Amazonas-sjukhuset i Peru, vilket SIDA stött sedan 1972, besöktes 1974 och 1975. Det konstaterades då, att verksamheten vid sjukhuset ändrats från kurativ till preventiv inriktning i enlighet med önskemål, som diskuterats mellan SIDA och organisationen, och att projektet får anses ligga väl i linje med SIDA:s strävanden att stödja mest eftersatta grupper och områden. 1975 besöktes det kooperativa SIDA-stödda institutet LATICI, och dess verksamhet i Aruba, Venezuela, Puerto Rico och El Salvador studerades. Utbildningen vid LATICI befanns effektivt upplagd och genomförd samt väl anpassad till de lokala behoven. 1975 besöktes ett av LO/TCO och SIDA stött fackligt utbildningsprojekt i Colombia. Detta hade genomförts väl, lett till fortsatta aktiviteter av betydande omfattning och haft klart positiva effekter till en måttlig kostnad. 1976 besöktes Frikyrkan Hjälpers skolbyggnadsprojekt i Bangladesh, vilket befanns välskött och väladministrerat samt väl anpassat till myndigheternas egen planering."

Framhållas må vidare, att biståndspolitiska utredningen i sitt betänkande Sveriges samarbete med u-länderna (SOU 1977:13) behandlat frågan om resultatvärdering av biståndssamarbetet. Därvid uttalades, att "ökad uppmärksamhet bör även ägnas utvärdering av de större bistandsprojekt som enskilda organisationer bedriver med finansiellt stöd från SIDA".

Det kan alltså konstateras, att styrelsen för internationell utveckling redan utövar viss kontroll över de frivilliga organisationernas hjälpinsatser och att denna kontroll torde komma att kompletteras med resultatvärderingar. Utredningen har inte funnit skäl att bygga upp en ytterligare kontrollapparat.

I fråga om hjälpsändningar vid katastrofsituationer kan som belysande för uppkommande svårigheter och exempel på framförd kritik återges en artikel i Dagens Nyheter den 30 december 1976. Artikeln gäller hjälpsändningar efter den jordbävning, som inträffade i östra Turkiet i november 1976, då cirka 5 300 människor dödades, 8 000 skadades och 50 000 förlorade sina hem.

Svenska röda korset anhöll, att regeringen skulle bevilja bidrag till hjälpinsatser, och regeringen anvisade 1 500 000 kronor. Det statliga bidraget användes för inköp av 150 tält, 375 sovsäckar, 4 160 kilo varma kläder samt 6 terrängfordon. Därjämte bekostade Röda korset med egna medel 130 tält, 3 000 filter, 4 050 värmeelement, 9 ton varma kläder och 2 000 elektriska filter.

Den återopade tidningsartikeln lyder:

'När Röda korsets hjälp nånsin offren i Turkiet?'

Från DN:s Ålandskorrespondent

MARIEHAMN, onsdag.

Tre åländska långtradarchaufförer — Rainer Jansson, Guy Johansson och Mauri Savakko, med verkmästaren Jan-Erik Mattson som ledare och mekaniker — tvivlar starkt på ått alla Röda kors-transporter liknande deras — det rör sig om hundratals — verkligen når fram till katastrof-offren i Turkiet.

Efter otaliga strapatser, minnen av pistolhot och ständigt mutande vid gränserna, har de fyra återkommit till Mariehamn.

Ost som sänts till katastrof-offren såldes öppet i Istanbul's butiker, berättade man bli på finska konsulatet enligt vad tidningen Åland uppgör.

Redan vid gränsen till Ungern stoppade gränsvakterna de tre långtradarna. "Go home", befälde de, men sen ålänningarna inväntat avlösning vid gränsstationen fick de köra vidare, dock först sen en del utländsk valuta överlämnats.

Allra besvärligast har olika länders Röda kors-transporter vid gränsen mellan Bulgarien och Turkiet. Andra nordbor berättade att man fått vänta upp till tio dagar, men ålänningarna hade tur och kom över gränsen redan efter två dagar, nu i sällskap med 600 andra långtradare.

Efter endast tre kilometers färd stoppades man av militär som stack in bajonettförsedda gevär genom bilrutan och tiggde cigaretter. En polisman stoppade transporten ett stycke längre bort och tryckte sin revolver mot verk-mästare Mattsons mage. Även nu

räckte det dock med mutor för att man skulle få köra vidare.

Ligor av barn kastade sten mot vindrutorna om man inte stannade och langade ut cigaretter. Många långtradarbilar tvingas köra med galler i stället för vindrutor.

Den militär som hjälpte till med lossningen i Ankara trampade på de brödpaket som ingick i lasten, och försåg sig själva med stora mängder. Våldiga lager låg fortfarande kvar i Ankara, och ålänningarna tvivlar på att de någonsin når jordbävningsskattrofens offer.

ÅKE FORSBERG

Med anledning av de framkomna uppgifterna intervjuade tidningen Svenska röda korsets generalsekreterare Olof Stroh, som då berättade följande:

■ ■ ■ Den svenska insatsen är sedan en vecka avslutad och har genomförts på ett mycket bra sätt, uppgör svenska Röda korsets generalsekreterare Olof Stroh för Dagens Nyheter. Varor för miljonbelopp har nått fram till katastrof-området.

— Den kritik som riktats mot den turkiska regeringens handläggning av hjälpaktionerna har gjort att vi varit mycket uppmärksamma på utvecklingen, säger han. Vi har haft tre observatörer på plats, en svensk, en schweizare och en amerikan. Våra slutstationer har varit Ankara, Istanbul och en flygplats, Van, intill katastrof-området. Därifrån har transporter till de nödställda genomförts mycket effektivt med lastbilar, rapporterar observatörerna. Vi har dessutom haft egna långtradare som kommit fram utan anmärkning.

Men det är klart: vi vet vad vi vet men det är kanske inte hela sanningen. Det är mycket svårt att på det här avståndet uttala sig om bakgrunden till vad de åländska chaufförerna berättat. Det är ju ett besvärligt gränsområde med spänningar mellan kurder och turkar. Är man själv oerfaren och kanske aggressiv kan man uppleva många händelser på annat sätt än den som tar det hela med lättare hand — men med detta vill jag inte rikta kritik mot någon särskild.

■ ■ ■ De sista svenska sändningarna kom fram för en vecka sedan, och enligt de rapporter som nått Röda korset fungerar numera det dagliga livet utan svårare störningar. Bara 300 familjer har flyttat från området. Det är inte mer än fem till tio procent av alla som bodde där. Vad som ännu fattas är 500 av de 7 000 tält med eldnings-

möjligheter som begärts, men vatten- och livsmedelsförsörjningen fungera bra.

— Sammanfattningsvis kan man säga att den omedelbara katastrofsituationen nu är övervunnen, säger Olof Stroh.

Larmartikeln föranleder här ingen annan kommentar än ett understrykande av vad den uppmärksamme läsaren redan konstaterat, nämligen att den knappast kan ha avsett de svenska sändningarna.

När det gäller användningen inom landet av medel, som insamlas av handikapporganisationer och trossamfund, torde det vara väl känt för de flesta, att en bidragsgivare har goda möjligheter att följa de olika föreningarnas

arbete. Flertalet har nämligen en mycket öppen redovisning av sina ekonomiska förhållanden. Till utredningens kännedom har inte heller kommit något fall, där en förening skulle ha vägrat bidragsgivare att ta del av hur insamlade medel använts.

Härtill kan fogas, att den som har ett positivt och levande intresse för en förening i regel har möjlighet att ingå som medlem i denna. Vederbörande får då tillfälle att inifrån påverka sammanslutningens verksamhet och följa användningen av de medel, som han kan ha skänkt.

Utredningen vill här vidare påminna om de uttalanden av olika statsråd, som redovisas i kapitel 9 rörande nu ifrågavarande organisationers arbete. Uttalandena präglas av reservationslös uppskattning. Det behöver knappast sägas, att de inte skulle ha fått sådan utformning, om befogade anmärkningar mot föreningarnas handhavande av anförtrödda medel skulle ha framkommit.

Vad beträffar insamlingar för politiska ändamål — det återstående av de i direktiven angivna huvudområdena — synes det lämpligt att göra en åtskillnad mellan å ena sidan verksamhet till förmån för mottagare i utlandet och å andra sidan politiskt arbete här hemma.

Insamlingar av det förra slaget torde i de flesta fall avse olika frihetsrörelser. Det säger sig nästan självt, att medverkan från en officiell kontrollapparat skulle ointetgöra syftet med dylika insamlingar. Som belysande kan återges följande uttalande av förutvarande statsministern Palme: "Vi ville gärna publicera alla uppgifter om den här hjälpen, men i många fall skulle vi då riskera människors liv i mottagarländerna."¹

Det finnes även exempel på att insamlade medel lämnats till broderorganisationer i demokratiska länder. Bekant är ett fall, där överförandet av medel från en svensk partiorganisation till ett grannland bedömts som en "monumentalt klantig" transaktion.² Trots detta är utredningen inte beredd att tillstyrka, att sådant överförande skulle vara förenat med någon form av statlig kontroll utöver den som följer av gällande valutareglering. Risk finnes nämligen för att den främmande staten skulle kunna uppfatta en sådan kontroll som obehörig inblandning i sina egna inre politiska förhållanden.

I fråga om politiskt arbete inom landet gäller för partier med representation i riksdag, landsting eller kommunfullmäktige, att bidrag utbetalas av allmänna medel till partiernas arbete. Utredningen har tidigare, i avsnitt 9.2.5, omnämnt, att en grundläggande princip för gällande reglering av dessa bidrag är, att någon statlig kontroll av hur medlen använts inte borde förekomma. Det synes under dessa förhållanden inte rimligt att kräva, att det allmänna skulle utöva någon form av kontroll i fråga om medel, som ett parti självt samlat in. Att härvidlag göra någon åtskillnad mellan partier med och utan representation i våra beslutande församlingar vore orimligt. En sådan kontroll skulle för övrigt te sig föga förenlig med de fri- och rättigheter, som fastställts i vår regeringsform.

¹ Svenska Dagbladet den 15 oktober 1975.

² Anno 1975 s. 152.

14 Auktorisation

I kapitel 13 har utredningen behandlat frågan om behovet av samhälleliga åtgärder med hänsyn till förhållandena vid insamlingar och användningen av insamlade medel. Som en i viss mån sidoordnad fråga kan diskuteras, om någon form av auktorisation eller godkännande av insamlare borde införas. Enligt direktiven kunde detta "vara till allmänhetens vägledning när det gäller att bedöma om man vill medverka vid en insamling. Indirekt skulle ett sådant system kunde leda till att eventuella oegentligheter i samband med insamlingar försvinner".

När begreppen auktorisation och godkännande nyttjas, sker detta vanligen i näringsrättsligt sammanhang. Det är därför av visst intresse att i korthet erinra om att auktorisation i en del fall är en förutsättning för att få utöva viss näring. Som exempel kan nämnas, att bevakningsföretag inte får bedriva verksamhet utan auktorisation. I andra sammanhang har auktorisationen närmast innebörden av en förklaring om yrkeskompetens. Så är fallet i fråga om behörighet att arbeta med elanläggningar. Vidare kan nämnas auktorisationen av revisorer. Det finns två grupper av revisorer, vilkas kompetens prövas, nämligen auktoriserade revisorer och godkända revisorer. En auktoriserad revisor skall ha större kvalifikationer än en godkänd revisor. Båda beteckningarna skyddas genom lagbestämmelser. Den som obehörigen utger sig för att vara auktoriserad eller godkänd revisor, dömes nämligen till böter.

Det tidigare återgivna uttalandet i direktiven, att möjligheten att anordna insamlingar för olika ändamål skall ses som en allmän rättighet, måste innebära, att auktorisation av insamlare inte skulle vara att jämställa med den auktorisation inom näringsrätten, som utgör en förutsättning för rätt att utöva näring. Det synes därför ligga närmare till hands att göra en jämförelse med den auktorisation, som innebär en förklaring om yrkeskompetens.

Sådan auktorisation har hittills varit begränsad till ett fåtal yrken med ett begränsat antal utövare.

Skulle den få motsvarighet inom samlingsverksamheten, måste detta bli av betydelse inom många olika verksamhetsfält — från granförsäljning till regndans — och för många olika människor — från bösskramlande statsråd till majblommesäljande skolbarn. Den myndighet, som finge till uppgift att meddela auktorisation, skulle inte komma att sakna arbete. Redan dessa antydningar torde för mången utgöra skäl nog att inte acceptera tanken på auktorisation i samlingsssammanhang.

Här måste emellertid också beaktas ett annat förhållande, nämligen att en stor del av insamlingsorganisationerna har opinionsbildning på sitt program. Också mot den bakgrunden bör bedömas den i direktiven framförda tanken, att någon form av auktorisation eller godkännande skulle införas, "vilket kunde vara till allmänhetens vägledning när det gäller att bedöma om man vill medverka vid en insamling".

Risken för att en sådan vägledning skulle komma att innebära en påverkan från samhällets sida förefaller uppenbar. Även med hänsyn härtill vill utredningen — oavsett det eventuella behovet — avstyrka den i direktiven väckta tanken på auktorisation eller godkännande.

15 Slutord

Utredningen har haft två huvuduppgifter — den ena att kartlägga insamlingsverksamheten i Sverige, den andra att överväga behovet av samhälleliga åtgärder beträffande denna verksamhet. För att kunna fullgöra dessa uppgifter har det varit nödvändigt att söka bestämma vad begreppet insamlingsverksamhet innebär. Utredningen har funnit, att termen måste anses som en övergripande beteckning för en mångfald olika aktiviteter, som utövas i syfte att skaffa medel till en ideell förenings verksamhet.

I sin kartläggning av insamlingsverksamheten framhåller utredningen, att det inte går att ange, hur många ideella föreningar det finns i vårt land. Därför är det inte heller möjligt att beräkna vilka belopp som varje år insamlas av de ideella föreningarna. Vidare saknas underlag för att göra en motsvarande uppskattning beträffande insamlingsverksamheten hos andra arrangörer. En sammanställning har emellertid gjorts av vissa uppgifter om under år 1975 insamlade belopp till förmån för humanitära, religiösa och politiska syften. Denna slutar på 650 miljoner kronor, vilket antyder, att insamlingsverksamheten omfattar mycket stora värden.

I ett särskilt kapitel lämnas närmare uppgifter om insamlingsarbetet hos olika arrangörer. I anslutning härtill framhålles, att det förr var vanligt, att insamlingar tedde sig som fristående aktioner. Numera är mönstret ofta ett annat: hos många organisationer bedrivs insamlingsverksamheten fortlöpande under åren.

Insamlingarnas ekonomiska betydelse för organisationerna framgår därav, att en vädjan om bidrag till en insamling är den utväg, som står till buds för en ideell förening, om befintliga tillgångar, medlemmarnas tillskott och eventuella bidrag från det allmänna inte skulle räcka till.

I vilken utsträckning allmänheten även framdeles kommer att ge sitt stöd åt insamlingar, är vanskligt att bedöma. Vissa omständigheter — bland dem organisationernas successivt ökande anspråk på bidrag av allmänna medel — torde dock kunna tolkas som tecken på att många föreningar under senare år mött svårigheter, när det gällt att insamlingsvägen skaffa sig tillräckliga medel.

Vid en prövning av behovet av samhälleliga åtgärder måste beaktas, att det inte finnes någon ramlagstiftning avseende insamlingsverksamhet. Detta innebär emellertid inte, att allt som sker på området är ställt utom rättslig reglering. I den mån en reglering genomförts för något särskilt rättsområde, gäller denna även för en ideell förening. Som exempel kan nämnas, att mark-

nadsföringslagen gäller också i fråga om ideella föreningar. Konsumentombudsmannens framställning om utredning av insamlingsverksamheten byggde härvidlag på en oriktig uppfattning.

Såvitt utredningen funnit, brukar insamlingsverksamhet i allmänhet skötas på godtagbart sätt. Standarden är knappast av lägre kvalitet än den som fordras vid marknadsföring. Något bärande skäl att genomföra reglerande åtgärder i ordningens intresse har inte framkommit under utredningens arbete.

För att bedöma behovet av kontroll över insamlingsmedlens användning har utredningen granskat några huvudområden för insamlingsorganisationernas arbete. Vad beträffar hjälpinsatser till förmån för u-länder, utövar styrelsen för internationell utveckling viss kontroll, och denna torde komma att kompletteras med resultatvärderingar. I fråga om användningen inom landet av medel, som insamlas av handikapporganisationer och trossamfund, har en bidragsgivare goda möjligheter att följa de olika föreningarnas arbete. Beträffande insamlingar för politiska ändamål till förmån för mottagare i utlandet anser utredningen, att medverkan från en officiell kontrollapparat i vissa fall skulle omintetgöra syftet med insamlingarna, i andra fall skulle kunna uppfattas som obehörig inblandning i annan stats egna angelägenheter. Ej heller i fråga om insamlingar till förmån för politiskt arbete inom vårt eget land är det rimligt att kräva kontroll. En sådan skulle te sig föga förenlig med vår regeringsform.

Enligt direktiven har utredningen prövat "lämpligheten av att en offentlig kontroll begränsas exempelvis till sådana insamlingar som anordnas för vissa ändamål och som är av viss omfattning". Under förutsättning att förhållandena vid insamlingar visat sig vara sådana, att någon form av offentlig kontroll borde införas, skulle det te sig rimligt att överväga en begränsning av kontrollen. Det stora antalet insamlingar gjorde sannolikt en sådan begränsning nödvändig. Utredningen har emellertid inte funnit anledning föreslå någon kontroll, och därmed har också den i direktiven upptagna frågan om begränsning därav fått falla.

Nyligen har avgivits ett förslag om avdragsrätt vid beskattningen för gåvor till ideella och humanitära ändamål. Ett förverkligande av huvudtankarna i detta förslag skulle komma att få betydande återverkningar för insamlingsverksamheten. Bidragsgivningen komme att söka sig andra vägar. Samtidigt skapades andra förutsättningar än de nuvarande att mäta insamlingsverksamhetens omfattning. Dessa skulle emellertid bli gällande i första hand under en fyraårsperiod. Lämpligt synes vara, att en fortsatt kartläggning av insamlingsverksamheten inte genomföres, förrän denna mer varaktigt anpassats till en blivande avdragsrätt.

Insamlingsverksamheten är en väsentlig del av många ideella föreningars ekonomi. För dylika föreningar finnes inte någon lagstiftning motsvarande aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar.¹ Vid en del tillfällen

¹ Med avsaknaden av lagstiftning om ideella föreningar sammanhänger en del problem, som ibland dryftats i samband med insamlingsverksamhet. Detta gäller kanske främst frågor om förväxling av olika organisationers namn och andra kännetecken. I förbigående må också anmärkas, att användningen av begreppet ideella föreningar ofta har haft som följd åsikten, att vad sådana föreningar sysslade med på något sätt vore sammanhängande med idealitet. Så behöver ju dock inte alltid vara fallet.

har det emellertid framlagts förslag till lagstiftning om ideella föreningar. Häremot har bland annat åberopats, att en sådan skulle försvåra för föreningarna att verka i enlighet med vad som kunde anses vara bäst för dem själva. Med hänsyn härtill skulle ett tillmötesgående av konsumentombudsmannens önskemål innebära, att på en bakväg infördes ett slags system för offentlig insyn i och kontroll av våra ideella föreningars verksamhet. Även den som hävdar, att dessa föreningar borde underkastas någon form av insyn och kontroll, torde vara nödsakad att medge, att en sådan tanke måste prövas med utgående från helt andra bedömningar än dem, som konsumentombudsmannen anfört i sin framställning om utredning rörande insamlingsverksamheten.

Bilaga 1 Stadgar för Näringslivets granskningsnämnd för gåvor och understödsannonser

Nämndens huvudmän

§ 1

Näringslivets Granskningsnämnd — stiftad den 21 december 1943 — har såsom huvudmän följande riksorganisationer:

Till huvudman må antagas annan riksorganisation inom närings- eller samhällslivet.

Nämndens uppgift

§ 2

Nämndens uppgift är att anordna och utöva fortlöpande kontroll över offentliga insamlingar till vilka bidrag i någon form kan komma att begäras hos huvudmannaorganisationernas medlemmar.

För att kunna genomföra denna uppgift förfogar nämnden över s k kontrollgirokonton — postgirokonton eller bankgirokonton inom 90 00 00-serien. Nämnden äger att efter ansökan ställa dylikt konto till förfogande för insamling i den ordning och under de förutsättningar som anges i dessa stadgar.

Nämndens sammansättning och organisation

§ 3

Nämnden består av ordförande, förste vice ordförande och andre vice ordförande — nämndens presidium — samt ledamöter och suppleanter.

Sveriges Industriförbund utser två ledamöter och två suppleanter. Övriga huvudmän utser vardera en ledamot och en suppleant.

Ledamöterna väljer ordföranden inom eller utom sig samt förste vice ordföranden och andre vice ordföranden inom sig. Ordföranden eller en av vice ordförandena skall vara revisionsakkunnig.

Ordföranden, vice ordförandena och ledamöterna väljes för två år.

§ 4

Nämnden utser verkställande direktör och tillsätter erforderlig övrig personal.

§ 5

Löpande ärenden handlägges av nämndens verkställande direktör i samråd med ordföranden eller med presidiet.

§ 6

Nämnden är beslutförför då ordföranden eller någon av vice ordförandena samt minst åtta ledamöter är närvarande.

Beslut fattas genom omröstning. Som nämndens beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig. Vid lika röstetal har den som för ordet utslagsröst.

Vid nämndens sammanträden skall föras protokoll.

Beviljande av kontrollgirokonto och kontrollen av sådant konto

§ 7

Ansökan om kontrollgirokonto ställes skriftligen till nämnden.

Nämnden fastställer närmare anvisningar beträffande ansökningens form och innehåll.

§ 8

För bifall till ansökan om kontrollgirokonto förutsättes

att lämpliga och i ekonomiska frågor kunniga personer leder insamlingsarbetet,

att lämpliga och kontrollerbara insamlingsformer användes,

att lämnade bidrag kommer insamlingen tillhanda utan onödiga kostnader,

att inkomna medel disponeras för uppgivet syfte eller efter givarens önskemål,

att den propaganda som bedrivs för insamlingen är vederhäftig samt

att insamlingsorganisationens ekonomi och förvaltning fortlöpande granskas av kompetent revisor.

§ 9

Prövning av ansökan må ej avse frågan, huruvida insamlingen är behövlig för avsett ändamål.

Finner nämnden insamlingens ändamål vara oförenligt med lag eller goda seder skall ansökan avslås. Ej heller må ansökan bifallas om ändamålet huvudsakligen är politiskt. I övrigt må nämnden icke taga ställning till insamlingens ändamål.

§ 10

Finnes ansökan om kontrollgirokonto ej kunna bifallas, må nämnden — då synnerlig anledning därtill föreligger — meddela sitt beslut utan angivande av skäl.

§ 11

Finner nämnden att insamling för vilken kontrollgirokonto ställts till förfogande bedrivs i strid mot de villkor, som anges i § 8, eller att insamlingen avser ett ändamål, som enligt § 9 andra stycket skulle ha föranlett avslag på ansökan, äger nämnden låta spärra eller avsluta kontrollgirokotot.

§ 12

Nämnden äger när som helst genom särskild revisor låta granska kontrollgirohavares ekonomi och förvaltning eller låta företaga annan särskild utredning rörande insamling för vilken konto ställts till förfogande.

§ 13

Kontrollgirohavare erlägger årligen viss avgift till nämnden. Avgiftens storlek bestämmes av nämnden efter huvudmännens hörande.

Administrativa bestämmelser

§ 14

Nämnden skall före den 1 april till huvudmännen avge redogörelse för det föregående årets verksamhet.

§ 15

Revision av nämndens räkenskaper och förvaltning skall årligen verkställas av två auktoriserade revisorer, av vilka Handelskamrarnas Nämnd och Sveriges Industriförbund utser vardera en jämte suppleant för denne.

§ 16

Huvudman må utträda ur nämnden vid kalenderårs slut, om uppsägning skett ett år dessförinnan.

§ 17

Dessa stadgar må på nämndens förslag ändras av huvudmännen. För sådant beslut fordras att mera än halva antalet huvudmän är ense därom.

Bilaga 2 Blanketter för ansökan om kontrollgirokonto

Till

Näringslivets Granskningsnämnd

Undertecknade avser att för en insamling öppna ett postgirokonto och en till bankgirot ansluten bankräkning (det ej tillämpliga stryks)

Insamlingen benämns

Insamlingens ändamål är att

Vi anholder härmed att nämnden ville hos postgirokontoret och bankgirocentralen föreslå (det ej tillämpliga stryks) att vi tilldelas ett kontonummer inom den resp. serie, som i samråd med nämnden reserverats för vissa insamlingar.

Förutsatt att vi erhåller konto inom resp. serie förbinder vi oss att noggrant följa de allmänna anvisningar och föreskrifter, som nämnden tillställt oss samtidigt med ansökningshandlingarna, ävensom de anvisningar nämnden framdeles kan komma att utfärda för innehavare av kontrollgirokonto.

Nämnden medges vidare rätten att från postgirokontoret och vederbörande bank rekvirera och utbekomma kontokuranter för konto samt att, om nämnden finner skäl därtill, avsluta konto. I avvaktan på prövning av sistnämnda fråga äger nämnden rätt att tillsvidare spärra konto.

Vi förbinder oss att avsluta erhållet konto så snart vi ej längre behöver det för avsett ändamål. Erforderlig uppsägning kommer därvid att insändas till nämnden för att av nämnden vidarebefordras till postgirokontoret resp. den bank hos vilket kontot finns. Vi förbinder oss slutligen tillse att uppsägningen även kommer att innehålla begäran om att postgirokontoret resp. bankgirocentralen till avsändaren skall återsända remissor som inkommer dit sedan konto avslutats.

..... den 19.....

.....

Godkännes:

Formulär NG 1

NÄRINGSLIVETS GRANSKNINGSNÄMND

ANSÖKAN OM KONTROLLGIROKONTO FÖR INSAMLING

A. INSAMLANDE ORGANISATION (SÖKANDEN)

1.	Namn: _____ Utdelningsadress (gata, box o.d.): _____ Ortsadress (postnr, ortsnamn): _____ Telefon: _____
2.	Juridisk status: ☐ stiftelse ☐ ideell förening ☐ ekonomisk förening annan (ange vilken): _____ <u>OBS!</u> Organisationens stadgar skall bifogas ansökan!
3.	Styrelse - aktuell förteckning med angivande av ledamöternas adress, telefon och funktioner (ordförande, sekreterare, kassaförvaltare etc) skall bifogas ansökan
4.	Firmatecknare: _____ _____ _____
5.	Verksamheten, översiktlig beskrivning: verksamhetens art: _____ antal anställda: heltid _____ deltid _____ antal övriga verksamma, oavlönade: _____ arvoderade: _____ <u>OBS!</u> Berättelse för senaste verksamhetsåret skall bifogas ansökan
6.	Anknytning till annan (andra) organisation(er): ☐ svensk överorganisation, nämligen _____ ☐ svensk underorganisation, nämligen _____ ☐ utländsk överorganisation, nämligen _____ ☐ anknytning till annan organisation saknas

B. DEN INSAMLANDE ORGANISATIONENS REVISOR

1.	Namn: _____ Utdelningsadress: _____ Ortsadress: _____ Telefon: _____
2.	Revisorn är ☐ auktoriserad ☐ registrerad revisor

3.	Har revisorn åtagit sig att vara revisor för kontrollgirokontot? ☐ ja ☐ nej
----	---

C. INSAMLINGSÄNDAMÅL OCH SLUTLIG MOTTAGARE

1.	Ändamålets karaktär (kort preciserat; ev. tillgänglig beskrivning bifogas ansökan): ----- ----- ----- <u>OBS!</u> att angivet ändamål ej kan ändras utan ny ansökan
2.	Mottagare (anges om <u>annan än sökanden själv</u>): ☐ mottagare i Sverige, nämligen ----- ☐ mottagare utomlands, nämligen ----- <u>OBS!</u> I det senare fallet ifylles bilagan Formulär NG 2

D. INSAMLINGENS BENÄMNING

1.	Benämning: -----
----	------------------

E. INSAMLINGSFORM

1.	☐ penninggåvor utan ändamålsbindning ☐ penninggåvor med ändamålsbindning (t ex fadderbarnsverksamhet) ☐ medlemsavgifter ☐ varugåvor ☐ försäljning av ☐ nålar, brevmärken o d; ☐ tidningsprenumeration; ☐ annonser
----	--

F. INSAMLINGSTID

1.	☐ engångsaktion, ange tidrymd: -----; ☐ permanent insamling
----	---

G. INSAMLINGSOMRÅDE

1.	☐ hela Sverige; ☐ del av Sverige, ange område: -----
----	--

H. INSAMLINGSMÅL

1.	totalt (anges vid engångsaktivitet): ----- kr årligt (anges vid permanent aktivitet): ----- kr
----	---

I. ANDRA INTÄKTSKÄLLOR (än den planerade insamlingsverksamheten)

1.	bidrag från myndigheter: _____ kr; myndigheters namn: _____ andra bidrag: _____ kr; bidragsgivares namn: _____ kapitalavkastning: _____ ca kr rörelse (t ex säljverksamhet): _____ ca kr
----	---

J. FASTA ADMINISTRATIONSKOSTNADER PER ÅR

1.	löner: styrelse _____ ca kr; fast personal _____ ca kr annan personal _____ ca kr; arvoden: konsulter och övriga _____ ca kr
2.	telefon, kontorskostnader: _____ kr/år; lokaler _____ kr/mån
3.	annat: _____ kr/mån (anges)
4.	insamlingens kostnadsandel av 1 - 3: _____ kr/år

K. DIREKTA (RÖRLIGA) INSAMLINGSKOSTNADER (per år resp för engångsinsamling totalt)

1.	löner och arvoden till extra personal: _____ kr
2.	porto (utsändning av propaganda, ev. lösen etc): _____ kr
3.	telefonackvisition: _____ kr
4.	konsultarvoden o likn: _____ kr
5.	bidragsgivarkostnader (utlägg för porto, expeditionskostn. o likn.): _____ kr
6.	andra rörliga kostnader: _____ kr

L. PROPAGANDA (REKLAM) OCH PROMOTION

1.	propagandans allmänna uppläggning - kort beskrivning bifogas om möjligt ansökan
2.	PR-aktiviteter - kort beskrivning bifogas ansökan
3.	kostnader för propaganda (reklam): andel i generella åtgärder _____ kr direkta för insamlingen _____ kr
4.	kostnader för PR-aktiviteter: andel i generella åtgärder _____ kr direkta för insamlingen _____ kr

M. DE FÖR INSAMLINGEN OMEDELBART ANSVARIGA (bl a medelsförvaltare och medelsutanordnare)

1.	namn: _____ utdelningsadress: _____ adress: _____ telefon: _____ funktion: _____ tidigare erfarenhet av ekonomisk verksamhet: ☐ ja ☐ nej
----	--

2.	namn: _____
	utdelningsadress: _____
	ortsadress: _____ telefon: _____
	tidigare erfarenhet av ekonomisk verksamhet ☐ ja ☐ nej

etc

N. TILLSE ATT FÖLJANDE HANDLINGAR BIFOGAS ANSÖKAN:

1.	Organisationens stadgar - jfr p A2
2.	Aktuell förteckning över styrelsen med angivande av ledamöternas adress, telefon och funktioner (ordförande, sekreterare, kassaförvaltare etc) jfr p A3
3.	Berättelse (avseende verksamhet förutom insamling) för senaste verksamhetsåret - jfr p A5
4.	Sammanfattande beskrivning av insamlingsändamålet (om sådan finns tillgänglig) - jfr p A5
5.	Ansökningsformulärets bilaga (gäller endast för insamling till slutlig mottagare utomlands) - jfr p C2
6.	Kort beskrivning av propagandans allmänna uppläggning (om möjligt) - jfr p L1
7.	Kort beskrivning av PR-aktiviteter (om möjligt) - jfr p L2

O. Datum och underskrift

1.	ort och dag
	namn

GRANSKNINGSNÄMNDENS ANTECKNINGAR

--

Bilaga 3 Avtalshandlingar rörande kontrollgirokonto

NÄRINGSLIVETS GRANSKNINGSNÄMND FÖR GÄVOR OCH UNDERSTÖDSANNONSER

Allmänna anvisningar och föreskrifter.

1. Det åligger kontrollgiroinnehavare att vid ansökan om bidrag klart ange insamlingens ändamål och andra omständigheter av betydelse för bidragsgivaren.
2. Innehav av kontrollgirokonto utgör icke någon rekommendation av insamlingen från nämndens sida. I upprop och cirkulärskrivelser m. m. får anges att kontrollgirokonto ställts till förfogande av nämnden. Då nämnden icke själv omhänderhar kontroll utan denna utföres av en av nämnden godkänd revisor, bör en eventuell hänvisning rörande kontrollen utformas exempelvis på följande sätt: »Bidrag emotses tacksamt (kan insättas etc.) å kontrollgirokonto nr 9....., vilket ställts till förfogande av Näringslivets Granskningsnämnd».
3. Bidrag skall av bidragsgivaren själv insättas å kontrollgirokonto. Insamlingen äger sålunda icke genom sina ombud uppbära bidrag.
4. Kontrollgirokonto får icke användas för annan insamlingsform än den som godkänts av nämnden i samband med kontots utlämnande. Önskar kontrollgiroinnehavare jämväl använda annan insamlingsform, skall denna underställas nämnden för godkännande. För av nämnden godkänd insamling får jämte kontrollgirokonto icke användas annat girokonto.
5. Räkenskapsböcker skall upprättas i enlighet med av revisorn lämnade direktiv och på ett sådant sätt att bruttoredovisning möjliggöres. Å kontrollgirokonto influtna medel såväl som förekommande utbetalningar skall omedelbart bokföras.
6. Allt propaganda- och arbetsmaterial skall föreläggas revisorn för godkännande.
7. Efter varje räkenskapsårs slut samt efter insamlingens avslutande skall insamlingsorganisation utan anmodan **snarast möjligt, dock senast fyra månader därefter**, till revisorn insända följande redovisningshandlingar i två exemplar, nämligen vinst- och för-lusträkning, balansräkning och berättelse över verksamheten. Vinst- och för-lusträkning skall, där ej särskilda hinder föreligga, vara bruttoredovisad, d. v. s. innehålla en fullständig redogörelse över bruttointäkter och kostnader, specificerade på lämpligt sätt.
8. Den av nämnden antagne revisorn skall **senast en månad** efter mottagandet av redovisningshandlingarna till nämnden inlämna avskrift av revisonsberättelsen och redovisningshandlingarna. Det åligger jämväl revisorn att meddela nämnden om det vid revisionen skulle framkomma omständigheter, vilka kan anses vara av betydelse för nämndens bedömning av insamlingens verksamhet eller av använda insamlingsformers lämplighet.
9. Sker förändring inom ledningen för insamlingsorganisation eller utbyte av firma-tecknare eller av revisor, skall detta **omedelbart** meddelas nämnden.

Förbindelse.

Betr.

Härmed förbinda vi oss
att på vår bekostnad låta underkasta den av oss bedrivna insamlingsverksamheten kon-
troll dels av en av Näringslivets Granskningsnämnd godkänd revisor dels när näm-
nden så beslutar av en av nämnden särskilt utsedd revisor,
att i övrigt ställa oss till efterrättelse av nämnden meddelade anvisningar och föreskrifter
rörande verksamheten,
ävensom att iakttaga de i en av oss samtidigt härmed undertecknad handling intagna
föreskrifterna rörande till vårt förfogande för insamlingen ställt postgirokonto resp.
bankräkning.

..... den 19

.....

Bilaga 4 Blankett vid u-landsinsamlingar

Formulär NG 2

NÄRINGSLIVETS GRÄNSKNINGSNÄMND

Ansökansbilaga

gällande kontrollgirokonto för insamling med fristående mottagare
i utlandet (jfr p C2 i ansökan)

I. MEDELSMOTTAGANDE ORGANISATION

1.	Namn: _____ Utdelningsadress (gata, box o.d.): _____ ortsadress (postnr, ortsnamn, land): _____ telefon: _____
2.	Juridisk status: ☐ stiftelse ☐ ideell förening ☐ ekonomisk förening annan (ange vilken): _____ <u>OBS!</u> Organisationens stadgar skall bifogas ansökan!
3.	Styrelse - aktuell förteckning med angivande av ledamöternas adress, telefon och funktioner (ordförande, sekreterare, kassaförvaltare etc) skall bifogas ansökan
4.	Firmatecknare: _____ _____ _____
5.	Verksamheten, översiktlig beskrivning: verksamhetens art: _____ antal anställda: heltid _____ deltid _____ antal övriga verksamma, oavlönade: _____ arvoderade: _____ <u>OBS!</u> Berättelse för senaste verksamhetsåret skall bifogas ansökan
6.	Anknytning till annan organisation: ☐ i mottagarlandet, nämligen _____ _____ ☐ i annat främmande land, nämligen _____ _____ ☐ anknytning saknas

II. KONTROLL AV MEDELSANVÄNDNINGEN

1.	Direktkontroll av den insamlande organisationen ☐ genom egen representant på platsen ☐ genom kontinuerliga kontrollbesök ☐ genom svensk offentlig representation i mottagarlandet ☐ genom annan svensk representant i mottagarlandet
2.	Medelbar kontroll av ☐ revisor auktoriserad av myndighet i mottagarlandet ☐ annan revisor ☐ annan person
3.	Kontrollerande personens Namn: _____ utdelningsadress (gata, box, o.d.) _____ ortsadress (postnr, ortsnamn, land): _____ telefon: _____

III. FASTA ADMINISTRATIONSKOSTNADER FÖR MEDELSDISTRIBUTION PER ÅR

1.	löner: styrelse _____ ca kr; fast personal _____ ca kr annan personal _____ ca kr; arvoden: konsulter och övriga _____ ca kr.
2.	telefon, kontorskostnader: _____ kr/mån lokaler: _____ kr/mån
3.	annat: _____ kr/mån

IV. DIREKTA (RÖRLIGA) KOSTNADER PER ÅR

1.	löner och arvoden: _____ kr/år
2.	tullar, avgifter etc: _____ kr/år
3.	andra rörliga kostnader: _____ kr/år

Bilaga 5 Marknadsdomstolens beslut rörande kortspelet Upp med händerna

SÖKANDE

konsumentombudsmannen (KO)

MOTPART

Sveriges Radio AB, 105 10 STOCKHOLM

SAKEN

marknadsföring av kortspelet "Upp med händerna"

KO har med stöd av 1 § lagen om otillbörlig marknadsföring — såsom han slutligen bestämt sin talan — yrkat förbud för Sveriges Radio AB att vid marknadsföring av kortspelet "Upp med händerna" eller annan vara ange att försäljningen sker till förmån för Radiohjälpens eller för annat välgörande ändamål såvida det inte klart anges hur stor del av priset på varan som skall tillfalla detta ändamål.

Sveriges Radio AB — i fortsättningen kallat Sveriges Radio — har medgett KOs talan.

Ärendet har företagits till slutlig handläggning vid sammanträde inför marknadsdomstolen.

Rörande den i ärendet aktuella marknadsföringen skall här antecknas följande: Under tiden 27 december 1974 — 21 mars 1975 sändes i TV 2 programserien "Upp med händerna". Avsikten med programmen var att lära ut det teckenspråk som används av döva och hörselskadade. Programserien bestod av dels 13 s k träningskvartar dels sex 30 minuter långa program. I halvtimmesprogrammen ingick ett tävlingsmoment där det gällde att förstå en teckenspråksmening. I träningsprogrammen fick tittarna lära sig bl a de nya ord på teckenspråket vilka behövdes för att kunna lösa tävlingsuppgiften i kommande halvtimmesprogram. Både träningskvartarna och halvtimmesprogrammen presenterades och avannonserades av en teckenspråkstolk. Träningskvartarna byggde på ordförrådet i kortspelet, och i programmen spelades också spelet. I samband med programserien marknadsförde Sveriges Radio genom sitt förlag kortspelet "Upp med händerna". Kortspelet, som bestod av 104 kort med lika många ord på de dövas teckenspråk, såldes i pressbyråkiosker, i bokhandeln och i varuhus. På omslaget till spelet angavs priset 9 kr och 50 öre samt att spelet såldes "Till förmån för Radiohjälpens för hjälp till döva och hörselskadade barn". I avannonseringen till flertalet träningskvartar lämnade

teckenspråkstolken upplysningar om spelet varvid det också meddelades att spelet såldes till förmån för Stiftelsen Radiohjälp för hjälp till döva och hörselskadade barn. Vid några tillfällen visade även TV 2s ordinarie hallåpersonal upp spelet efter programmet och sade ungefär följande: "Så här ser kortspelet 'Upp med händerna' ut. Du kan köpa det där böcker och tidningar säljs. Det kostar 9 kr och 50 öre och säljs till förmån för Radiohjälp för hjälp till döva och hörselskadade barn."

KO har till utveckling av sin talan anfört: KO fick sin uppmärksamhet riktad på kortspelet genom uppgifter i pressen där det omtalades att endast en obetydlig del av intäkterna för kortspelet gått till det angivna välgörande ändamålet. Sveriges Radio har uppgett, att 290 000 spel sålts och att netto-behållningen som gått till Radiohjälp efter avdrag för moms, distributionskostnader, produktionskostnader, förlagets omkostnader och royalty, inklusive fast honorar till upphovsmannen, utgjort 153 613 kr. Det kan således fastslås att nettobehållningen uppgått till endast omkring fem procent av brutto-intäkten, 2 755 000 kr, och att endast 50 öre av priset 9 kr och 50 öre, som spelet kostat, tillfallit Radiohjälp. Vid marknadsföring får inte användas framställning som är ägnad att vilseleda konsumenten. Beträffande reklam vid försäljning för välgörande ändamål uttalas i Internationella Handelskam-marens Grundregler för reklam, artikel A 6, att reklam vari uppges att man genom att köpa en viss vara gynnar ett välgörande ändamål inte får vilseleda beträffande den andel av intäkterna som tillfaller det välgörande ändamålet. Det är enligt KOs uppfattning uppenbart att en uppgift i samband med marknadsföringen av en vara att försäljningen sker till förmån för en handikap-pad grupp i hög grad påverkar efterfrågan av varan. För många människor torde ofta det huvudsakliga motivet till inköp av en vara bestå just däri att avkastningen av försäljningen går till välgörande ändamål. När det i samband med marknadsföringen av en vara påstås att konsumenten genom att köpa varan gynnar ett sådant ändamål torde konsumenterna rimligtvis utgå ifrån att en väsentlig del av försäljningsintäkterna tillfaller det angivna ändamålet. Vid marknadsföringen av det aktuella kortspelet har emellertid endast en obetydlig andel ur intäkterna gått till Radiohjälp för hjälp till döva och hörselskadade barn. Mot denna bakgrund måste det enligt KOs mening anses vilseledande att vid marknadsföringen av spelet åberopa att försäljningen sker till förmån för det ifrågavarande välgörande ändamålet. Att vid marknadsföring av en vara ange att försäljningen sker till förmån för ett välgörande ändamål är över huvud taget en metod som bör användas med försiktighet. Befinns det vid en på förhand gjord kalkyl att endast en obetydlig del kommer att tillfalla det välgörande ändamålet, bör man avstå från att i marknads-föringen åberopa att varan säljs till förmån för ändamålet. Som exempel på en godtagbar marknadsföring kan televerkets marknadsföring av lyxblanket-ter för telegram tjäna. Där anges att 1 krona och 50 öre av priset för blanketten tillfaller Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar. Det är rimligt att den företagare, som i sin marknadsföring vill åberopa att försäljning sker till förmån för exempelvis en viss grupp handikappade, innan marknads-föringen inleds gör en kalkyl av nyss antytt slag, så att han kan redovisa hur stor del av intäkterna som skall tillfalla det välgörande ändamålet. Besked därom kan även utgöra viss garanti för att de människor, som det välgörande

ändamålet skall tillgodose, under alla förhållanden får viss utdelning. Saknas ett sådant besked kan det om försäljningen visar sig gå dåligt finnas risk för att näringsidkaren inte alls redovisar något överskott till den välgörande verksamhet som återopats i marknadsföringen. Finns däremot en dylik uppgift, kan den organisation som företräder det välgörande ändamålet utöva tryck på marknadsföraren, så att det ifrågavarande beloppet verkligen blir utbetalat. Även om det visar sig att försäljningen går med förlust, bör beloppet utbetalas. Med det förfarande som KO sålunda menar att man bör tillämpa vinner man alltså dels att konsumenten-givaren får en klar bild av hur mycket han ger i gåva till det välgörande ändamålet dels att en garanti erhålls för att visst belopp verkligen går till ändamålet i fråga.

Sveriges Radio har till utveckling av sin talan anfört: Sveriges Radio har genom sitt förlag fullgjort ett beställningsuppdrag från Radiohjälpens gällande framställning och distribution av spelet. Förlaget har inte betingat sig någon vinst för uppdraget utan den faktiska behållningen för Sveriges Radio har överförts till Radiohjälpens. Marknadsföringen har således inte skett i företagets intresse utan för att främja de ändamål Radiohjälpens angett. Sedan Radiohjälpens för sin del kunnat konstatera den ringa procentuella behållningen på försäljningarna återkallade Radiohjälpens sitt uppdrag till Sveriges Radio. Radiohjälpens ställningstagande grundade sig just på att man ansåg ett missförhållande föreligga mellan den procentuellt sett låga vinsten å ena sidan och uttrycket "till förmån för" å andra sidan. Sveriges Radio har inte ansett sig ha haft anledning att närmare gå in på frågan om de effekter som en generell regel av den typ KO förordar skulle föra med sig. De som berörs av ett sådant beslut är inte i första hand näringsidkare utan de hjälporganisationer som är verksamma i landet och som för sin fondering är beroende av verksamhet som försäljning av lucianålar, majblommor och lotterier av olika slag. Just för denna typ av verksamhet synes svårigheter föreligga att vid marknadsföringen ange exakt i kronor och ören hur stor del som skall tillfalla det angivna ändamålet. Sveriges Radio har för sin del inte anledning att upprätthålla något slags lönsamhetsintresse på bekostnad av konsumentintresset och delar nu KOs synpunkter angående utsättandet av en på förhand bestämd gåvandel. När inte heller Näringslivets Granskningsnämnd för Gåvor och Understödsannonser anser att det behöver uppstå några olägenheter för hjälporganisationer i landet med en sådan regel får givetvis Sveriges Radio ansluta sig till denna bedömning. Upplysningsvis kan Sveriges Radio dock anföra att man sedan länge säljer en julkalender till förmån för Radiohjälpens. I framtiden kommer detta sannolikt inte att kunna vara möjligt dels med tanke på svårigheterna i att få förhandsbesked från skattemyndigheterna dels på grund av besvärigheterna med att åstadkomma en förhandskalkyl i enlighet med det av KO nu föreslagna arrangemanget.

Näringslivets Granskningsnämnd för Gåvor och Understödsannonser har på marknadsdomstolens begäran avgett ett den 26 februari 1976 daterat yttrande. Detta har följande lydelse: "I. KO har i ansökan med stöd av 1§ marknadsföringslagen yrkat förbud för Sveriges Radio AB att vid marknadsföring av kortspelet 'Upp med händerna' eller annan vara ange att försäljningen sker till förmån för Radiohjälpens eller för annat välgörande ändamål, såvida inte antingen huvuddelen av priset på varan skall tillfalla det uppgivna ändamålet

eller, om så inte är fallet, det klart anges hur stor del som skall tillfalla detta ändamål. Sveriges Radio har bestritt bifall till KO:s yrkande. 2. Näringslivets Granskningsnämnd vill till en början omnämna att den till Sveriges Radio AB anknutna Stiftelsen Radiohjälpen är innehavare av kontrollgiro-konto 90 1950. I början av oktober 1975 fann sig granskningsnämnden böra föranstalta om en särskild utredning om kortspelsförsäljningen. Utredningen föranleddes av samma uppgifter i pressen som gjorde att KO tog upp ärendet. I överensstämmelse med gängse rutiner anlätades för utredningen den i förhållande till nämnden ansvarige kontaktmannen, kontots revisor. Av utredningen framkom bl a att Radiohjälpen inte samrått med kontorevisorn innan projektet med kortspelsförsäljningen sattes i gång och att inte heller några kalkyler uppgjorts för detta. Anmärkas kan att Radiohjälpen också underlåtit att i överensstämmelse med gällande anvisningar för kontohavare begära granskningsnämndens tillstånd för insamlingsåtgärden. Utredningen hos nämnden är ännu inte avslutad. 3. Näringslivets Granskningsnämnd har till uppgift att verka för att insamlingar för välgörande och andra ändamål sker på ett försvarligt sätt dels ekonomiskt — insamlade medel skall komma insamlingsändamålet till godo med så små avbränningar som möjligt — dels etiskt — insamlingsformen och marknadsföringen av insamlingen skall vara tillbörlig. Dessa två syften hänger naturligtvis samman och i praktiken kan det ofta vara svårt att skilja dem åt. Det kontrollsystem som granskningsnämnden byggt upp utgår från att insamlingar om möjligt bör ske i formen av kontantinsamlingar. Erfarenheten visar nämligen att kontantinsamlingar i regel belastas med mindre kostnader än insamlingar av annat slag. Vidare är det förhållandevis mycket enklare att på ett betryggande sätt kontrollera kontantinsamlingar. Granskningsnämndens kontrollsystem innebär att den insamlande organisationen tilldelas ett kontrollgirokonto hos Postgirot och Bankgirocentralen. Givarna sätter in sina bidrag direkt på kontot. Genom detta system får man en enkel och osviklig kontroll över bidragets väg från givare till insamlande organ. Vid prövning av ansökningar om kontrollgirokonto överväger granskningsnämnden noggrant den kalkyl som sökanden är skyldig presentera (jfr bilagda ansökningsformulär). Om kostnaderna bedöms alltför höga söker granskningsnämnden förmå sökanden att lägga om insamlingsförfarandet på sådant sätt att relationerna bruttointäkter - kostnader ter sig försvarbara. Skulle detta inte lyckas avslås ansökan. Detta behöver dock sällan ske. Vad som är en försvarlig relation bruttointäkter - kostnader vid kontantinsamlingar varierar med hänsyn till omständigheterna. För stora insamlingsorganisationer, som är väl etablerade på marknaden, t ex Radiohjälpen, är kostnadsprocenten ofta låg. Radiohjälpens s a s ordinarie insamlingsverksamhet över kontrollgirokonto 90 1950 understiger 10%. Som ett slags tumregel vid prövning av nya insamlingsprojekt gäller att i och för sig motive-rade kostnader upp till 25—30% godtas när det gäller mindre och medelstora insamlingar. Härmed avses insamlingar med årlig bruttoinsamlingssumma understigande 1 000 000 kr. För stora insamlingar, till vilka Radiohjälpen räknas, ligger procentsatsen inte oväsentligt lägre, ca 10—15%. Vid varuförsäljning i insamlingssyfte kommer i regel en väsentligt mindre del av bruttointäkterna insamlingsändamålet till godo än vid kontantinsamlingar. Varan och dess distribution skall ju betalas. Kontrollmöjligheterna blir mindre. I

varje fall blir kontrollen kostsammare. Bland annat av dessa skäl är granskningsnämnden kritiskt inställd till varuförsäljning som insamlingsform. Den kritiska inställningen avspeglas i att granskningsnämnden, som redan antytts, kräver att innehavare av kontrollgirokonto skall inhämta tillstånd från granskningsnämnden innan han igångsätter insamling av annat slag än kontantinsamling, t ex insamling genom försäljning av varor. Administrationskostnaderna vid insamling genom varuförsäljning torde i dagens läge utgöra lågt räknat mellan 45 och 65% av det pris konsumenten-givaren betalar.

4. För Marknadsdomstolen gäller emellertid frågan om Sveriges Radio marknadsfört kortspelet 'Upp med händerna' på ett etiskt godtagbart sätt, eller m a o om marknadsföringen genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt varit otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. Anledningen till att KO tagit upp ärendet är att KO utgår från att argumentet att en vara säljs till förmån för ett välgörande ändamål — i detta fall 'till förmån för Radiohjälpen för hjälp till döva och hörselskadade barn' — i hög grad påverkar efterfrågan på varan. KO gör t o m gällande att för många det huvudsakliga motivet till inköp av en vara i en situation som denna ofta torde bestå just däri att avkastningen av försäljningen går till välgörande ändamål. Några klara principer för hur varuförsäljning till förmån för välgörande ändamål bör bedömas från insamlingsetisk eller marknadsföringsetisk synpunkt har inte utvecklat sig i granskningsnämndens praxis. Nämnden ser därför med tillfredsställelse att KO tagit upp denna fråga och underställt den Marknadsdomstolens bedömning. Viss vägledning vid ärendets prövning kan sökas i den av KO åberopade artikel A 6 i de särskilda anvisningarna till Internationella Handelskammarens (ICC) grundregler för reklam. Artikeln, som har rubriken välgörande ändamål, lyder 'Reklam vari uppges att man genom att köpa en viss vara gynnar ett välgörande ändamål får ej vilseleda beträffande den andel av intäkterna som tillfaller det välgörande ändamålet.' Ehuru det inte klart utsägs i själva texten tar anvisningarna i artikel A 6 sikte på försäljning av varor och tjänster i kommersiellt vinstsyfte (dvs näringsverksamhet i en snärvare mening än vad som avses i gällande marknadsföringslag och i Marknadsdomstolens praxis). Det kan nämnas att regeln i artikel A 6 infördes i 1966 års edition av grundreglerna (såsom punkt d/ under artikel 4) på italienskt initiativ. Samtliga ICC:s nationalkommittéer godtog vid två olika remissomgångar regeln utan diskussion som riktig och sakligt väl grundad. Vid revisionen 1972—73 förekom ingen sakdiskussion kring regeln.

5. Som Marknadsdomstolen konstaterat i ett tidigare avgjort ärende är visserligen enligt svensk rätt den som säljer varor yrkesmässigt att anse som näringsidkare, oavsett om försäljningen sker i kommersiellt vinstsyfte eller utan sådant syfte, t ex för att främja ett välgörande ändamål. I förevarande sammanhang torde det emellertid finnas anledning att skilja mellan dessa två typsituationer. Om en detaljhandlare eller annan säljare, vilken normalt avyttrar sina produkter i kommersiellt vinstsyfte ('kommersiell näringsidkare'), under längre eller kortare tid saluför vara under angivande av att viss del av priset, visst belopp eller liknande tillfaller visst utanförstående ändamål, synes det naturligt att betrakta andelen eller beloppet som en kostnad vilken belastar varan och/eller rörelsen. Om en ideell organisation, som säljer sina produkter för att samla in pengar till visst ändamål ('ideell näringsidkare'), saluför produkterna på mot-

svarande sätt, synes det däremot naturligt att betrakta produkterna och deras marknadsföring som en kostnad vilken belastar insamlingen. Olikheten i bedömningen av de två typfallen beror på olikheten i primärt syfte med marknadsföringen. Det är fråga om en djupgående konstitutiv skillnad i verksamheten. Det förefaller granskningsnämnden som om olikheten i säljarfysionomi bör leda till att man vid en etisk bedömning av själva säljmetoden enligt marknadsföringslagen arbetar med olika kriterier i de två fallen. Vid försäljning som görs av kommersiell näringsidkare måste det från etisk synpunkt vara i och för sig irrelevant hur säljaren disponerar sina intäkter. En varuförsäljning där hela nettovinsten (i någon mening) går in i näringsidkarens rörelse är från marknadsföringslagens synpunkt lika etiskt försvarlig som en varuförsäljning där vinsten i fråga helt eller delvis går till ett behjärtansvärt ändamål. Det innebär att man i detta sammanhang inte rimligen synes kunna uppställa några minimikrav på att viss del av varans pris skall tillfalla insamlingsändamålet. (En helt annan sak är att det finns goda skäl att kräva informations-skyldighet för säljaren om hur mycket av varans säljpris som går till ändamålet.) Vid försäljning från ideell näringsidkare (i insamlingssyfte) synes man inte kunna och inte heller böra se bort från att själva säljförfarandet måste fylla vissa kvalitetskrav, dvs framstå som en i och för sig rimligt effektiv insamlingsmetod. Annars är själva förfarandet i och för sig deceptivt. Var deceptivitetsgränsen skall sättas är svårt att ange i abstrakta termer. Granskningsnämnden är tveksam till en gränsdragning i enlighet med KO:s förstahandsyrkande. En sådan gränsdragning kan befaras snarast komma att fungera som ett slags schablonregel av innebörd att allt anses väl beställt om minst 50% av priset på varan skall tillfalla det uppgivna ändamålet. En regel av denna art ter sig inte särskilt önskvärd från mera allmänna insamlingsekonomiska synpunkter. Granskningsnämnden menar nämligen att en sådan regel skulle kunna få smittoeffekter till andra insamlingsformer. Särskilt olyckligt vore om den skulle komma att motverka strävandena att hålla nere kostnadsprocenten vid kontantinsamlingar.

6. Det synes vidare motiverat att vid bedömning av marknadsföring i angivet välgörande syfte särskilt beakta den utbudna varans natur eller beskaffenhet. Om varan förekommer på marknaden och konsumenterna-givarna väl känner till den och om dess värde lätt låter sig fastställas torde en mildare bedömning vara motiverad än om varan är en specialvara iordningställd för att marknadsföras i insamlingssyfte eller rentav är en mer eller mindre värdelös vara. Detta sagt med allt erkännande av att gränserna mellan de två kategorierna kan vara vanskelig att dra i praktiken. En viss parallellitet tycks på denna punkt kunna föreligga mellan bedömningen här och bedömningen vid tilläggserbudanden av frågan huruvida försåtlighetsrekvisitet är uppfyllt.

7. I det nu aktuella fallet har kortspelet saluförts av Sveriges Radio AB till förmån för Stiftelsen Radiohjälp. Radiohjälp torde i vida kretsar uppfattas som en del av Sveriges Radio. Sveriges Radio driver en omfattande säljverksamhet, väl närmast som ett slags programservice till konsumenterna-lyssnarna. Kortspelet synes kunna hänföras till kategorien programhjälpmedel. Med anledning av de principiella synpunkter granskningsnämnden anfört under 5. och 6. ovan finns det skäl att ställa frågan om Sveriges Radio här bör betraktas som 'kommersiell näringsidkare' eller 'ideell näringsidkare' i förevarande sammanhang. Nämnden tve-

kar om svaret men lutar närmast åt att betrakta bolaget som 'kommersiell näringsidkare'. Detta innebär att granskningsnämnden är benägen att inte vilja kritisera själva säljförfarandet från något slags kvalitetsynpunkt. Kortspelet har uppenbarligen varit attraktivt och inte en mer eller mindre värdelös vara. Däremot måste det ha varit omöjligt för köpare att bedöma varans marknadsvärde (i någon rimlig mening). 8. Vad härefter gäller spörsmålet om attraktionskraften hos argumentet att viss vara säljs till förmån för välgörande ändamål konstaterar granskningsnämnden att några offentligen tillgängliga undersökningar inte torde finnas som är ägnade att belysa frågan. Att varuförsäljning som bedrivs av ideella välgörande organisationer — t ex vid basarer och liknande men också i andra former — drar fördel av den attraktionskraft som det välgörande syftet med försäljningen utövar på allmänheten får dock anses väl belagt av erfarenheten. Om attraktionskraften är lika otvetydig när en näringsidkare är säljare är däremot inte utan vidare givet. En betydelsefull fråga i ärendet är hur konsumenterna tolkat 'säljs till förmån för Radiohjälpen'. Härom saknas utredning. Frågan synes svårare att bedöma än spörsmålet om välgörenhetsarguments attraktionskraft generellt sett. Granskningsnämnden ifrågasätter om ej Sveriges Radio skulle kunna intresseras för att låta sin publik- och programforskningsavdelning undersöka detta. I avsaknad av varje faktaunderlag avstår granskningsnämnden från att uttala sig. 9. Som ett generellt minimikrav vid marknadsföring av varor i insamlingssyfte bör enligt granskningsnämndens mening gälla att det alltid skall tydligt anges hur mycket av priset på varan som minst kommer att tillfalla insamlingsändamålet. I den förut nämnda artikel A 6 i anvisningarna till grundreglerna talas om 'den andel av intäkterna som tillfaller det välgörande ändamålet'. Granskningsnämnden anser emellertid att det från konsumenten-givarens synpunkt är att föredra att insamlingsandelen — här liktydigt med minsta insamlingsandelen — anges i kronor och ören. En så utformad uppgift torde nämligen vara lättare för konsumenten-givaren att förstå och rätt värdera än en uppgift om att en viss procent av priset går till det angivna ändamålet. Granskningsnämnden förordar att Marknadsdomstolen gör ett principiellt uttalande av nu anförda innebörd. Sveriges Radio har i sitt genmäle anfört att det 'i flera fall torde vara svårt att i förväg beräkna ett bestämt förhållande mellan försäljningspriset på varan och det belopp som slutligen kan avstås till ändamålet'. En regel av det innehåll ett beslut av Marknadsdomstolen i överensstämmelse med KO:s yrkande skulle innebära, skulle enligt Sveriges Radios mening medföra 'risker för att åtskilliga aktiviteter till förmån för välgörande ändamål i ideella organisationers regi omöjliggjordes'. Av en senare inlaga i ärendet — skrivelse från Sveriges Radio den 10 december 1975 — framgår att de aktiviteter som avses är, förutom avyttring av varor, anordnande av lotterier. Granskningsnämnden bestrider inte att den minimiregel nämnden förordar kan utgöra en hämsko på insamlingsverksamhet med hjälp av varuförsäljning. Om emellertid resultatet blir att regeln tvingar fram att välgörenhetsförsäljning kalkyleras seriöst är åtskilligt vunnet från insamlingsekonomiska synpunkter. Bakom Sveriges Radios argumentering kan möjligen också ligga en farhåga att en klar redovisning av insamlingsandelen skulle minska attraktionskraften hos säljerbjudanden inbegripet lotterier med förhållandevis ringa insamlingsandel. Om denna förmodan är riktig finner

granskningsnämnden detta vara ytterligare ett argument för en minimiregel utformad i anslutning till KO:s andrahandsyrkande med här förordad precisering. Det kan slutligen finnas anledning påpeka att artikel A 6 i grundreglerna tar sikte på försäljning från en näringsidkare som uppträder såsom tredje man i sammanhanget och mot vilken insamlingsorganisationen kan rikta anspråk i överensstämmelse med utfästelsen, dvs på en situation av det slag som enligt granskningsnämndens bedömning föreligger i detta ärende. Om försäljningen däremot görs av insamlaren själv synes ingen i verklig mening bindande utfästelse kunna ges. Skulle nämligen försäljningen inte lyckas kan utfästelsen komma att förlora i reellt innehåll. Visserligen torde insamlaren i regel kunna gardera sig mot en sådan situation genom att deklarerat låg insamlingsandel men detta är naturligtvis ingen lockande lösning från insamlarens synpunkt. Ser man till konsumentens-givarens intresse av korrekt information blir däremot bedömningen en annan. 10. Sammanfattningsvis vill Näringslivets Granskningsnämnd framhålla att nämnden välkomnar KO:s initiativ att underställa Marknadsdomstolen förevarande ärende, att nämnden vill avråda från bifall till KO:s förstahandsyrkande men att nämnden finner goda såväl insamlingsekonomiska som insamlingsetiska skäl tala för bifall till KO:s andrahandsyrkande med den preciseringen att den minsta andel av priset som skall tillfalla det uppgivna ändamålet bör anges i kronor och ören."

KO har såsom skriftligt material i ärendet åberopat det aktuella kortspelet.

Sveriges Radio har som framgått medgett KO:s förbudsyrkande i ärendet. Enligt förarbetena till marknadsföringslagen är det emellertid av vikt att marknadsdomstolen med hänsyn till sin prejudikatskapande funktion, obunden av medgivande från den mot vilken ett förbudsyrkande riktas, verkställer en egen prövning av förfarande som underställts densamma.

Marknadsföringen i det förevarande ärendet bestod dels av att en i programserien "Upp med händerna" medverkande teckenspråkstolk upplyste tittarna om det i ärendet aktuella kortspelet dels av att Sveriges Radios ordinarie hallåpersonal visade upp spelet efter programmen. Vid samtliga tillfällen angavs priset och meddelades att kortspelet såldes till förmån för Radiohjälpens för hjälp till döva och hörselskadade barn. Även på kortspelets omslag angavs att försäljningen ägde rum till förmån för Radiohjälpens. Emellertid gick av försäljningsbeloppet 9 kr och 50 öre bara en ringa del till det angivna ändamålet.

Enligt marknadsdomstolens mening måste en i marknadsföringen för en vara lämnad uppgift att varan säljs till förmån för ett välgörande syfte utgöra ett inte ringa säljstöd; såsom framhållits i ärendet kan det huvudsakliga motivet till inköp av en vara för många konsumenter bestå däri att avkastningen av försäljningen går till sådant ändamål. Benägenheten att köpa det ifråga-varande kortspelet får med hänsyn härtill anses ha varit i hög grad påverkad av köparens föreställning att han bidrog till välgörenhet.

I Internationella Handelskammarens "Grundregler för reklam" uttalas bl a att reklam vari uppges att man genom att köpa en viss vara gynnar ett välgörande ändamål inte får vilseleda beträffande den andel av intäkterna som tillfaller detta. I förarbetena till marknadsföringslagen framhålls att en mark-

nadsföringsåtgärd som i och för sig innehåller endast korrekta uppgifter ändå blir att betrakta som vilseledande därför att relevanta upplysningar utelämnas. Oaktat det ifrågavarande kortspelet säkerligen i sig haft ett visst marknadsvärde, har för många människor varit av väsentlig betydelse att spelet såldes till förmån för det uppgivna välgörande ändamålet. Det förhållandet, att i verkligheten endast en obetydlig del av det pris konsumenten betalade gick till det välgörande ändamålet, klargör att marknadsföringen följaktligen var uppenbart vilseledande och därför otillbörlig mot konsumenterna.

Allmänt vill marknadsdomstolen uttala att vid marknadsföring sådan som den i ärendet aktuella bör lämnas så preciserat besked som möjligt — helst i kronor och ören — om hur stor del av varans försäljningsbelopp som går till ändamålet i fråga. I undantagsfall må det anses vara godtagbart att ange gåvoandelens storlek på annat sätt, t ex i procentsatser. Ytterligare vill marknadsdomstolen framhålla, att påståenden om att försäljning sker till förmån för visst välgörande ändamål bör användas med stor försiktighet. Inte minst gäller detta beträffande marknadsföring med hjälp av radio eller television med tanke på att meddelanden i etermedia har så stor genomslagskraft.

Marknadsdomstolen förbjuder Sveriges Radio att vid marknadsföring av kortspelet "Upp med händerna" eller annan vara ange att försäljningen sker till förmån för Radiohjälpen eller för annat välgörande ändamål såvida det inte klart anges hur stor del av priset på varan som skall gå till detta ändamål.

Med hänsyn till omständigheterna finner marknadsdomstolen att förbudet inte skall förenas med vitesföreläggande.

Statens offentliga utredningar 1977

Kronologisk förteckning

1. Totalförsvaret 1977–82. Fö.
2. Bilarbets tid. K.
3. Utbyggd regional näringspolitik. A.
4. Sjukvårdsavfall. Jo.
5. Kvinnlig tronföjd. Ju.
6. Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. B.
7. Rätten till vapenfri tjänst. Fö.
8. Folkhögskolan 2. U.
9. Betygen i skolan. U.
10. Utrikeshandelsstatistiken. E.
11. Forskning om massmedier. U.
12. Kommunal och enskild väghållning. K.
13. Sveriges samarbete med u-länderna. Ud.
14. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. Ud.
15. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. I.
16. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. I.
17. Översyn av jordbrukspolitiken. Jo.
18. Inflationsskyddad skatteskala. B.
19. Radio och tv 1978–1985. U.
20. Kommunernas ekonomi 1975–1985. B.
21. Svensk undervisning i utlandet. U.
22. Arbete med näringshjälp. A.
23. Psykiskt störda lagöverträdare. Ju.
24. Näringsidkares avbetalningsköp m. m. Ju.
25. Båttiv 2. Registerfrågan. Jo.
26. Kvinnan och försvarets yrken. Fö.
27. Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. Ju.
28. Kortare väntetider i utlänningsärenden. A.
29. Konkursförvaltning. Ju.
30. Elektronmusik i Sverige. U.
31. Studiestöd. U.
32. Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. Ju.
33. Allmänflygplats–Stockholm. K.
34. Inrikesflygplats–Stockholm. K.
35. Inrikesflygplats–Stockholm. Bilagor. K.
36. Ersättning för brottsskador. Ju.
37. Underhåll till barn och frånskilda. Ju.
38. Folkbildningen i framtiden. U.
39. Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. Kn.
40. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. S.
41. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. S.
42. Kronofogdemyndigheterna. Kn.
43. Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. I.
44. Skyddad verkstad–halvskyddad verksamhet. A.
45. Information vid kriser. H.
46. Pensionsfrågor m. m. S.
47. Billingen. I.
48. Översyn av de speciella statsbidragen till kommunerna. B.
49. Översyn av rättshjälpsystemet. Ju.
50. Häktning och anhållande. Ju.
51. Fusioner och förvärv i svenskt näringsliv 1969–73. H.
52. Forskningspolitik. U.
53. Sektorsanknuten forskning och utveckling. Expertbilaga 1. U.
54. Information om pågående forskning. Expertbilaga 2. U.
55. Forskning i kontakt med samhället. Expertbilaga 3. U.
56. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. I.
57. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga A. I.
58. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga B. I.
59. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga C. I.
60. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga D. I.
61. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga E. I.
62. Energi – program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga F. I.
63. Fortsatt högskoleutbildning. U.
64. STUs stöd till teknisk forskning och innovation. I.
65. Kommunernas gatuhållning. Bo.
66. Patienten i sjukvården – kontakt och information. S.
67. Energi, hälsa, miljö. Jo.
68. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverknningar vid användning av fossila bränslen. Jo.
69. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverknningar vid användning av kärnkraft. Jo.
70. Energi, hälsa, miljö: Arbetsmiljö vid energiproduktion. Jo.
71. Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. U.
72. Affärstiderna. H.
73. U-landsinformation och internationell solidaritet. Ud.
74. Fiskerinäringen i framtiden. Jo.
75. Industrimineral. I.
76. Personalen vid kriminalvårdens anstalter. Ju.
77. Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet. Ud.
78. Kommunerna. Utbyggd – Utjämning – Finansiering. B.
79. Skatteutjämning. B.
80. Länsdomstolarna. Ställning och organisation. Kn.
81. Vårdpersonal. Utbildning och attityder. S.
82. Att dö på sjukhus. S.
83. Tillsynsdom. Ju.
84. Konsumentförsäkringslag. Ju.
85. Patienter. S.
86. Beskattning av företag. B.
87. Beskattning av företag. Bilagor. B.
88. Förtidspensionering. Två forskningsrapporter. A.
89. Betingat arbetsföra. A.
90. Anställning av arbetshandikappade i stat och kommun. A.
91. Översyn av skattesystemet. B.
92. Utbildning i företag, kommuner och landsting. A.
93. Ny jordförvärvslag. Jo.
94. Personval och valkretsindelning. Ju.
95. Måste insamlare kontrolleras? H.

Statens offentliga utredningar 1977

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Kvinnlig tronföljd. [5]
Psyiskt störda lagöverträdare. [23]
Näringsidkares avbetalningsköp m. m. [24]
Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. [27]
Konkursförvaltning. [29]
Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. [32]
Konsättning för brottsskador. [36]
Underhåll till barn och fränskilda. [37]
Översyn av rättshjälppssystemet. [49]
Häktning och anhållande. [50]
Personalen vid kriminalvårdens anstalter. [76]
Tillsynsdöm. [83]
Konsumentförsäkringslag. [84]
Personval och valkretsindelning. [94]

Utrikesdepartementet

Biståndspolitiska utredningen. 1. Sveriges samarbete med u-länderna. [13] 2. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. [14]
U-landsinformation och internationell solidaritet. [73]
Sveriges utvecklingssamarbete på industriområdet. [77]

Försvarsdepartementet

Totalförsvaret 1977-82. [1]
Rätten till vapenfri tjänst. [7]
Kvinnan och försvarets yrken. [26]

Socialdepartementet

Socialutredningen. 1. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. [40]
2. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. [41]
Pensionsfrågor m. m. [46]
Patienten i sjukvården - kontakt och information. [66]
Utredningen rörande vissa frågor beträffande sjukvård i livets slutskede. 1. Vårdpersonal. Utbildning och attityder. [81] 2. Att dö på sjukhus. [82] 3. Patienter. [85]

Kommunikationsdepartementet

Bilarbetsbid. [2]
Kommunal och enskild väghållning. [12]
Allmänflygplats-Stockholm. [33]
Bromsautredningen. 1. Inrikesflygplats-Stockholm. [34] 2. Inrikesflygplats-Stockholm. Bilagor. [35]

Ekonomidepartementet

Utrikeshandelsstatistiken. [10]

Budgetdepartementet

Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. [6]
Inflationsskyddad skatteskala. [18]
Kommunernas ekonomi 1975-1985. [20]
Översyn av de speciella statsbidragen till kommunerna. [48]
1976 års kommunalekonomiska utredning. 1. Kommunerna. Utbyggnad - Utjämning - Finansiering. [78] 2. Skatteutjämning. [79]
Företagsskatteberedningen. 1. Beskattning av företag. [86] 2. Beskattning av företag. Bilagor. [87]
Översyn av skattesystemet. [91]

Utbildningsdepartementet

Folkhögskolan 2. [8]
Betygen i skolan. [9]
Forskning om massmedier. [11]
Radio och tv 1978-1985. [19]

Svensk undervisning i utlandet. [21]
Elektronmusik i Sverige. [30]
Studiestöd. [31]
Folkbildningen i framtiden. [38]
Forskningsrådsutredningen. 1. Forskningspolitik. [52] 2. Sektorsanknuten forskning och utveckling. Expertbilaga 1. [53] 3. Information om pågående forskning. Expertbilaga 2. [54] 4. Forskning i kontakt med samhället. Expertbilaga 3. [55]
Fortsatt högskoleutbildning. [63]
Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. [71]

Jordbruksdepartementet

Sjukvårdsavfall. [4]
Översyn av jordbrukspolitikerna. [17]
Båtliv 2. Registerfrågan. [25]
Energi- och miljökommittén. 1. Energi, hälsa, miljö. [67] 2. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverkningsstudier vid användning av fossila bränslen. [68] 3. Energi, hälsa, miljö: Hälso- och miljöverkningsstudier vid användning av kärnkraft. [69] 4. Energi, hälsa, miljö: Arbetsmiljö vid energiproduktion. [70]
Fiskerinäringen i framtiden. [74]
Ny jordförvärvslag. [93]

Handelsdepartementet

Information vid kriser. [45]
Fusioner och förvärv i svenskt näringsliv 1969-73. [51]
Affärstiderna. [72]
Måste insamlare kontrolleras? [95]

Arbetsmarknadsdepartementet

Utbyggd regional näringspolitik. [3]
Arbete med näringshjälp. [22]
Kortare väntetider i utlänningsärenden. [28]
Sysselsättningsutredningen. 1. Skyddad verkstad-halvskyddad verksamhet. [44] 2. Förtidspensionering. Två forskningsrapporter. [88] 3. Betingat arbetsföra. [89] 4. Anställning av arbetshandikappade i stat och kommun. [90]
Utbildning i företag, kommuner och landsting. [92]

Bostadsdepartementet

Kommunernas gatuhållning. [65]

Industridepartementet

Handelsstålsutredningen. 1. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. [15] 2. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. [16]
Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. [43]
Billingen. [47]
Delegationen för energiforskning. 1. Energi - program för forskning, utveckling, demonstration. [56] 2. Energi - program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga A. [57] 3. Energi - program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga B. [58] 4. Energi - program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga C. [59] 5. Energi - program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga D. [60] 6. Energi - program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga E. [61] 7. Energi - program för forskning, utveckling, demonstration. Bilaga F. [62]
STUs stöd till teknisk forskning och innovation. [64]
Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. [71]
Industrimineral. [75]

Kommundepartementet

Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. [39]
Kronofogdemyndigheterna. [42]
Länsdomstolarna. Ställning och organisation. [80]

Kronologisk förteckning

A 1977

1. Nordisk språksekretariat
2. STINA, slutrapport. Allmän del
3. STINA, slutrapport. Teknisk del, text
4. STINA, slutrapport. Teknisk del, bilagor
5. Nordiskt tjänstemannautbyte
6. Arbetsmarknadspolitiken i de nordiska länderna under konjunkturnedgången 1975-76
7. Nordisk radio och television via satellit. Statssekreterargruppens slutbetänkande
7. F. Pohjoismaisten radio- ja televisio-ohjelmien satelliittilähetys
8. Nordisk radio och television via satellit. Bilagor till den tekniska delrapporten
9. Nordisk radio och television via satellit. Bilagor till den rättsliga delrapporten
10. Godstrafiken i Trondheimsleden
11. Läkemedel och trafiken
12. STINA II
13. Tiltak mot ungdomsarbetslösheten i de nordiske land
14. Nordisk råvare- og ressourceutredning
15. Førtids- og invalidpension i Norden

B 1977

1. Nordisk radio och television via satellit
2. Nordisk lederuddannelsesprojekt for hotel- og restaurationsfaget
3. Nordiskt kulturcentrum i Finland
4. Nordens Hus på Færøerne
5. Grunnskolen i Norden, 1976
6. Nordisk miljöprovsbank
7. Den nordiska nyhetens väg. Seminarium
8. Seminarium för deltagare i Nordisk Journalistkursus
9. Behandling i institusjoner. Rapport fra det tredje nordiske forskningssymposium om narkotikaproblemer
10. Individualisering av engelskundervisningen
11. Kontrollpolitik och psykofarmaka
12. Forskningens roll för social- och miljövärdspolitiken
13. Englannin kielen opetuksen yksilöistäminen
14. Förorternas kulturliv
15. Datorbaserad informations- och dokumentationstjänst för arbetsmedicin och yrkeshygien
16. Miljövärdsutbildning vid universitet och högskolor. Konferens
17. Produkters levetid
18. Återkommande utbildning i Norden
18. E. Recurrent Education in the Nordic Countries
19. Ligestilling i arbeid og familieliv
20. Individualisering av matematikundervisningen
21. Matematikanopetuksen yksilöinti
22. Förskola i glesbygd
23. NOVU - Nordisk voksenundervisningsprosjekt. Slutrapport
24. Integrering i förskolan av handikappade barn/funktionshämjade barn/barn med behov av särskilt stöd och stimulans
25. Straffesystemer i Norden
26. 10:de Nordkalottkonferensen
26. F. 10. Pohjoiskalottikonferenssi
27. Arbetsmarknadsutbildning i Norden
28. Gjenvinning av kommunalt avfall i Norden
29. Nordiska interfaceprojektet
30. Betald studieledighet i Norden
31. Arbetsmarked og arbeidsmarkedspolitikk i Norden
32. Handlingsprogram för nordiskt samarbete inom byggsektorn
33. Kontaktmannamöte 1977 i Reykjavik
34. Naturgeografisk regionindelning av Norden

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03865-X

ISSN 0375-250X